KA PHAWAR-RWAI KHASI

DA U

BAH FRANK M. PUGH, M.A.

KA PHAWAR-RWAI KHASI

DA U

BAH FRANK M. PUGH, M.A.

La pynmih la pynlang shuh

bad

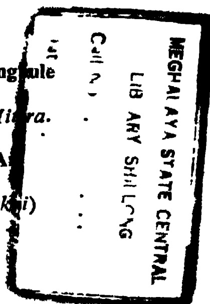
Ki jingai jingkmut ia ki nongpule

Da I Kong Beatrice Mitra.

Ka Sien-shon kaba A

(*Ia ki hok-shon la tyngkai*)

1973.

Jaïaw, Shillong.

La shon ha Shillong Printing Works, Shillong.

Ka dor 4T-80p.

KI KYNTHUP

Ka Phawar-Rwai Khasi

I. "BEH!"

1. U lok Mawmluh, Mawphlang b'u leit,
Hangta u leit thied s'iar.
Kawei ka ïing u rung u peit;
U shem kynjah jar jar.

2. Nangta u ïaid, u leit sha kper;
Kyrhai kynthei ki shong;
Ki s'iar hangta ki phriang ki sner,
Ki sad ki ïakhyllong.

3. "Ko ñia," u ong, "katne phi don
Byllai ki s'iar bad phi,
Ban thied kawei ka s'iar nga mon
Ba sngaid ba met-tylli.

4. "Phi lah ne ém ïa nga ban ai
Te man ka sngi nga kwah;
Lada ban kem phi ong 'nga btai'
Da lade hi nga lah."

5. Ki lok kynthei hangtai kyrhai
Ki shong ki ïabám-kwai;
Shylliah ki sei, soh-jew byllai
Ki khleh ki ïakren kai

6. "*Beh!*" ong ka kynthei, "*nga nuh ai,*
Hapdeng ki lok babún.
"O, phi ong *beh*," u lok u phai.
Hangta u beh kynhún.

7. Bad klab-lab-lab ki s'iar ki her :
Khynwin ka shnong ka thaw.
Te mih ki briew na shakiar kper
Ban tip kaei ka daw.

8. Ka kynthei bad ki lok marjan
Ki kren pynjam ki ktien.
Sha jngai u phet, hajan u wan
Bad "*beh*" ki k'ang búnsien.

9. U *beh* de kein u lok bapli,
U lok ba kohnguh-sneng.
U ba'm ñiew-beiñ ïa 'thei-rangli,
U kloi ban 'rap kylleng.

10. Ka s'ep ka s'ar ka theh, ka tuid :
Katta u nang ïaleh.
Ka dieng, ka kseh, ka khlaw ka khuid :
Ki jem lut ki jingeh.

11. Te khru ki ïeng, jah ka saidthma,
Khyr-rún para rangbah:
Nangta napdeng badih duma
Sha u ki ïapeit-sah.

12. Ki lok na shnong hangta ki ngeit
I'u lok b'u la khie bieij.
Da la jingteh sha u ki leit
Ban khúm hapoh trai-siej.

13. U ïeng kynsan, nangta u phet;
Baroh sha u ki *beh*.
Kynja shynrang la kti syndet,
Ia u ki ong ban teh.

14. U her khynrad, u suh mar-ïap;
Ka shnong ka thaw ka win.
Kynthei, khynnah, khúnlung khún-jiap
U ryngkang naphang lin.

15. Khynnah kynthei ba ïalehkai
Ki ïeng sangeh baroh.
Kynthei ki mih naba bám-kwai,
Ki ieh bad ja bad doh.

16. Ki kmie la khún rakap ki bah,
Shata ki phet ban jngoh.
Tymmen la shang-bám-k wai ki rah
Bad thlong-dung-kwai baroh.

17. Kynthei, khynnah ki iapyrta
Tip jam eh ka jongno !
"Balei kumne," u ong, "ia nga,
Ki briew, ki s'iar, ne mo?"

18. Tip win ki briew ne win mano?
La set kyllut ki shkor.
Jam ki pyrta, "Uto, uto."
Ki ksew nang wiar jubor.

19. U pyrkhat tang kumno ban lait;
U mastieh kum u skei.
Ki ksew nadien tang ïoh kin dait;
Bad doh, A, shu jot·ei !

20. Sha ïing ban leit ruh um nud shuh ;
U ong ba ïoh ki ïoh.
Kumta u sied katba kynduh,
Ha thliew ha s'ar u noh.

21. U swait ki them, u thwat ki phlang,
Bad jngai u her palat.
U thait, u jrem, u lwait, u sliang.
Hangta u ïaid pyrkhat.

22. *"Nga ong nuh ai, kamtiw b'u leh?"*
Saidthma kynthei poh-dpei.
Ka shnong baroh ka ïapeit seh
Ban tip u dei uei.

23. "U bieij aiu de kum uto,
Shane b'u mih pyrthei ?"
Hadien habud kan sa pyrto
Pyrthei b'u iarap ei.

24. "Ki ong hi *beh* bad nga nga leh."
U said-thma marwei hi.
Pynban ban teh baroh ki *beh* ;
Katto ngam klet ïa ki."

25. Une hob-hob u wan sha shnong,
Shyntur ka shu ang-sah.
Ha ïing kylli ki lok ki ong,
"Shano katta phi jah ?"

26. U sei shit-rhem baroh b'u shem
Hangta hapdeng tymmen.
Wan sneng pynjem de lem i mem.
Te sngap kumno ki kren.

27. "Ba kumto kein ba leh bastad,
Ha shnong ha thaw kiwei¡!
Jingbieij phim kheiñ, jingeh phin mad ;
Phin shong kynmaw marwei.

28. "Mawmluh phi wan, shane phi jan,
Da leh da kren sngewthuh.
Mawphlang phi leit khlem peit khlem khan,
A, phi la shah shna-mluh !

29. "Nadien kane kynmaw hi dngong,
Shano shano phi leit ;
Ka 'tien-tymmen, 'sumar' ki ong,
'Shadien sha khmat da peit.' "

30. "Phim ju iohsngew ha mynbarim
Kumno i'u Trai ki leh ?
Jingsniew ki ai, jingbha ki shim ;
Na shnong ïa U ki beh?

31. "U Trai ha shnong ki Gadara
Ia ksuid u leit pynmih.
Hynrei ba duh ki sniang hangta,
Ka shnong baroh ka khih.

32. "Phim pat ju bna kumno ki leh
Ia u Moses bapli ?
Jingieit bajur ka shlei, ka theh
Ban bha ki para-ri ?

33. "Hynrei namar u leh bastad
Jingtip i dang duna,
Shaduh Midian ki pynher krad,
Haduh b'un rangbah bha.

34. "Kumta de kein ïa bûn kiwei,
Kum Elija hyndai.
Nuksa ki don te shikaddei,
Kyrteng ym ïai lah ai.

35. "Leh bha ma ngi, nang sniew sha ki
Kumta de markylliang.
Leh bha ïa ki, nang sniew sha ngi ;
Kumta ruh shu ïabiang."

II. I RNGAI

I.

"A! puri-blei," ong i khynnah,
"Um dei mo u syntiew ?
La nga iohi nga tang shu ktah,
U jah la kum ka 'rngiew."
"Ktah sa shisien," ong puri-blei.
I kham ïakhñiot artat.
Khem katba khem ym long ei ci.
Shu ka suda i bat.
"Balei kumne ?" ong i khynnah,
"Balei sha long kumne,
Ki khmat nga peit ngam shym matlah,
Kaei ka daw de te ?"

II.

I phai ha ki ha jain jynsur,
Ki lieh bad noh kum kshaid ;
Sha lade ruh kajuh ka dur,
Kum ïor balieh-ni shaid.
Ha khlieh mawsiang ryngkat ki ïeng
Shijur ki puri-blei ;
Ka khynnah khatwei snem shiteng,
B'la kha marwei i mei !

Mawsiang baheh bajrong u ïeng,
    Ia bneng u thap kynjoh
Sha them ba phiah bad ang ryngheng
    U phai sawdong, u jngoh.
I tiew-kulab ba mih marwei,
    Ba tang marwei i phuh,
I wiat rymmuin, i peit palei
    H'u phlang ba ïeng sad shñiuh.
Ki mawkordor ba lang umjer
    Ha ki sla-shkor i deng.
Katba u ñiut u nang ïapler
    I'u shñiuh na shkor b'i weng.

III.

"Shaei kumne ïa nga phi lam ?"
    I khynnah i kylli.
"Nalor mawsiang ba ha khlieh tam
    Ia nga phi wan pyni ?"
Ki um-rupa ba tuid ha them,
    Ba jiar na kliar ki lúm,
Na khlieh ki riat ki lynguh tdem
    Sha madan kba ki súm.
"Lyngkha jyrngam ba phi ïohi"
    Jubab ki puri-blei,
"Ynda hajan phin ktah da kti
    Phom-phom kim long ei ei.
Ki jaka ba ngi shong ma ngi,
    Junom junom ki sah ;
Tang da ki khmat phi lah ïohi
    Hynrei ban ktah ym lah.

Kum l'oh ban ktah ba'm lah ban ïoh ;
Ne jynhaw suin baper ;
Ne 'er-pyngngad ïa ngab ba doh ;
Ne simpyllieng baker.
Ne kum jingshai sharak ne ding,
Ne sngi, ne bnai, ne khlúr ;
La ïa ki khmat ka lah ban ring
Ba siat kum 'sai-pynpur
Ne jingsawa kynud ki sur
Ba par lyngba ki shkor ;
Ne jingiwbih ba ring khlem dur
Ha rba, — shem phi koi-bor ?
Pyrthei jong ngi ki khot ka bneng,
Junom junom ka sah ;
La briew ne mrad, ngi ïaid kylleng
Hynrei ban ktah ym lah.
Ki dieng ki siej ba phi ïohi,
Ne ïing ne sem baroh,
Ki paw tyngkrein ha dur jong ki ;
Hynrei ban ktah ym ïoh.
Ym don ba eh ba lah ban kah
Ha pyrthei ka jong ngi :
Ne don ei ei ba lah ban jah
Ba ngin nym lah ïohi.
Kiei kiei hangta baroh
Junom junom ki neh ;
Ka khleiñ, ka sh'ieng, ka snám, ka doh,
Ki jem jai jai kim eh.
Jingstet jingshai shadien ngi ieh,
Ngim san kynsan ne roi
Sha khmat ym don ba lah ban knieh,
Ngi tang pyrkhat ngi poi.

Kum kbeit ngi suh, pukni ngi her,
 Artet artet ngi kiew.
La thapniang thapbalieh ngi kner
 Ha pyrthei khun bynriew.
Shaneng sharum shatei shathie
 Kylleng kylleng ngi jngoh.
Jingim sngewbha ba tang ka rkhie,
 Te katba kwah ngi ïoh.
Shapoh ngi ngam, pyngkiang ngi her
 Shajrong de soit ngi suh.
Ngi tba, ngi twad, ngi swait pynper
 Sha ba'm lah kot-bor shuh.
La dieng ne siej, la lum ne wah,
 Lyngba lyngba ngi her.
Na khmat jong ngi ym don ba kah,
 Ne wit, ne khang, ne ker,
Ym don ba teh, ba bat ba khŭm
 Ia met lait-luid jong ngi ;
La kumba siat ngi sied kum sum,
 Ne shat jingshai ka sngi.
Jingstad jong ngi hangta kam kut;
 Shaphrang ngi ïai ïabeh ;
Ym don ka pud ba ngin tip-lut
 Lynter la ïai-ïaleh."

IV.

"Ki rah jingrah ne em hangta ?"
 I khynnah i kylli.
"Hooid ki rah," ki phai kylla,
 "Tangba ym dei da kti.

Kaei kaei ngi kwah ban ioh,
Lada na jngai ne jan,
Khlem da kynjoh ngi shu kynnoh,
Te thir ha kti ka wan.
Ka pyrthei-sngi phi im, ko hep,
Ka long kein tang syrngiew,
Ki sngi ki por ba phi pyndep
Ki jah kum jingphohsniew,"

V.

"Ki mar ha phi ba'm lah ban ktah
Kumno phi ong ki sah?"
La kylli biang sa i khynnah,
Ban sngewthuh shai i kwah,
"Ha khmih," jubab kawei na ki,
"U dieng utai ba ïeng,
Phi tang shu pom, phim lah ïohi
Ka dur b'u ju don teng.
Kumjuh u briew u tang la ïap
Ka met ka phret ka pra;
Khie wad ïa u, phim lah ban lap
Jingim ba man suda.
Jingim paka ka long shapoh,
Mynsiem ba'm lah ban jah;
Wat la ban ktah ym lah ban ïoh,
Junom junom ka sah!
Baroh jingjia ba shiphang-sngi
Ha pyrthei shong-basa,
Kum jingphohsniew ba'm lap ïohi
Ha jingpyrkhat ki kha.

Ne kum umjer sdang ïeng ka sngi ;
Ne tdem sharak ba lip,
La tang shipor ngi leit ïohi
Kynmaw pat khlip shi khlip ;
Ne kum u khlur bashad swangki
Ha sahit bneng badum ;
Ne jingjaw slap por shit ka sngi
Tang ha jabieng ki um.
Ne kum ki sur sawa babang
Batuid bad pah kynud ;
Ne ktien bathiang ba rung jingkthang
Dik dik shapoh dohnud."

VI.

"Ai lem ka bor," ong i khynnah,
"Ka bor phylla phi ïoh,
B'am don ba eh ia nga ban kah,
Ban sam peibà shapöh.
Hangta ngan her ruh kum ka l'er
Shapoh ki l'oh ngan jngoh ;
Najrong ki kper syntiew baker,
Ba katba kwah ngan ïoh.
Ha suin baiar, bajlán bad sngur
Shah ba ngan jngi sngewbha,
Ngan suh pynstet ruh kum ki khlur,
Ba sum sha ba'm kot-tba."

VII

I phai kadiang, i phai kamon
    Ki puri ngain ki jah.
Ha shiliang wah pyrshah ki don
    Kitai shijur ki khah !
"Jingim hynnin, mynta, lashai,"
    I khynnah te i rwai.
"La jan ne jngai ki kylla kai,
    Pleng tang ha rngai ki wai !!"

III. KA SHNONG BAIEIT

Ko shnong baieit, baieit ba thep mynsiem,
Ngam klet ia pha, ia pha nga ïai thung syiem.
Dang nyngkong eh, ia pha nga lap bad shem ;
Dohnud kyndeh, jingrhem shadem ka kem.
A, katno sien, nga kwah ia pha ban klet ;
Jingieit baset kumba kyrset ka phet.
Haduh mynta, ha nga b'robor pha paw.
O balei sha ! ïa daw nga khlaw ban law.
Nga ïai kyrthat pisa ba ngan klet noh ;
Jingieit babat ka suh shapoh ka doh
Thied-snám ka par ka ngam haduh khleiñ-shyieng ;
Khynñiuh ka met, ka s'ier-shyrkhei, ka tieng.
A, kein katto, kaba bud-dien ia pha,
Ktien ym pat kut, ka snoh padong ia nga,
O, nga iaksaid, ia lade nga isih ;
Khih katba khih, pha nang iwbih iwbih.

Naduh basdang bad pha ba nga ïashem
Jingieit ka snoh, jingpang shadem ka kem.
Naduh basdang ïa pha ba nga ïehnoh ;
Shadem ka pang, ka khih jingieit basnoh.

La slem nga ju ïohsngew shaphang jong pha,
Nga dang khynnah ba ki ïathuhkhana.
Ki khana-tang tangba sngewbha suda;
Khubor sngewsih pynkthang mynsiem nga bna.
Ki por ki por ba poi jingïaseng-bah,
Kyrhai ki shong said-thma para rangbah.
Tymmen ñiuh-lieh, balieh haduh ki tmaiñ ;
Ka shalyngmat, ka reng, ka maiñ ikhaiñ.
Ñiuh-tmoh bajrong kum Elija hyndai ;
Haba ki shong ka khmat phalang ka shai.
Ki ïakynha, ki rkhie : ki khlieh ki khih
Haba kyrteng jong pha ki ïapynmih.
La tang duma la kwai ki dih ki bám,
La sha la dud te riang hangta ki sám ;
Ki khana-tang nangne nangtai ki sei,
Baroh ki jah, te sah sa tang kawei.

"Khynnah Angel barwai ki sur babang,
Jingrwai aïu hangta," ki ong, "kim nang?"
"Lada sha bneng," ki ong, "phim pat ju wan,
Khie leit hangta, ka bneng ka wan hajan.
O, dei hangta, ki sdang ban her nyngkong,
Ki thung ki sner da eroplein ki shong.
Ka ngap bashngiam sha suin kim leit ban wad;
Ha thwei ki ngam, hangta junom ki mad.
Khún-skei sha lúm kim pynshitom ban beh ;
Pathaw badkut, ki pdem pylleng shynreh.
Ki lai ki khnai hapdeng ki ar ban sám,
Uwei nawei u ïoh, te ar ki tam."

"Jingiaseng-bah b'la jia shisien," ki ong,
"Kynja rangbah, baroh ki beh na shnong".
Khynnah Angel ki sur babang ki rwai,
Iaroh ï'u Trai ïaroh, iaroh, khlem wai.
O, ém, ém, ym dei sha suin ki her,
Junom junom sha kper Eden baker.
Ym dei de pléng sha thwei ïa ngap ki mad,
Sha bneng ki shad, ia um ba im ki wad.
Ym dei tang wei, ï' u lok nawei ki ai.
L'u jong kin sei, ki sang ba phin pynphai.
Phin kwah ka sha, kin ai khangai pylleng ;
Phin sliang ka um, ka dud kin wad kylleng.
Kanaan bakhuid ba dud bad ngap ki tuid
Ha thwei u Trai, umdih basliang bakhuid.

IV. KA PHAWAR-PHARSHI

"LA KIM JWAT, TOI, KI SAI-TEH ;
TE BAN DKHAT, PAT, KA EH"

Myllung hyndai, khúnlung hi ki lung,
Jingstad to ai ; ha nga phrung bad rung,
Ba Ri lashai te kyndung kan khung
Ki mawlynnai na phyllung ki pung.

I.

Ka Thapbawa la ka snúr ka súr ,
Ki sai-rupa ba phyrnai ki púr.
Shimiet-ïashai ka shong dem pyrkhat
I Skaiñ lashai da kumno in ngat.
Ka dem, ka shong, ka pyrkhat duriap,
Ha sem la jong, ka puson dem-diap.
Kano ka lad, ha kano ka sngi ;
Shano in iaid, nangno ka lynti ;
Daei i bám, da kaei i dih ;
Haei in kám, bad shaei in mih ;
Ka sdang pa sdang bad ka kut khatduh
Iaei i bang bad shaei i juh.

Shiteng-synñia ka leit long lymbit,
Ka ïaid shaïa ha er ïong erngit ;
Ka phai shane te ka phai shatai,
Aïu hangne, don aïu hangtai.
Ka kyrsih ki dieng, ka syrpud ki siej ;
Jah ka sngew phieng bad duh ka sngewsmiej.
Haneng harum ka ryngkoh khyndew ;
Ka ngam ha um bad ka paw ryngkew.
Ka hiar ki jur bad ka kiew ki thieb,
Ka par ka ur, ba khohsiew ki sieb.
Ki lúm ki wah khlem shongthait ka swait ;
Jrai-thied khohwah kum ban lwait ; ka thait.
Te khliak ka khmat sha bajngai ka shat,
Sia ka pyrkhat ; ka i-swai artat,
Jasong ka sei, ka stem-saw ka khmat,
Ka rkhie marwei bad ka jaw-ummat.

II.

Kir kir ki sla jong u dieng ki khih,
Jingrwai hangta basngewthiang ki mih.
Khlir khlir ka um ka basngur ka tuid,
Ha jingkah-dum ka kynud lait-luid.
Umdih basliang jong ki khñiang ki dkhiew,
Iwbih bathiang na u phlang syntiew.
Te bnai sh'u l'oh u mareh pynstet,
Ioh don baïoh kiba beh ban set.
Bad khrik shi khrik ki phyrnai ki khlúr,
Sharak 'lektrik ha ki ksai ki púr.

III.

Marwei ka pár ha ki sla u dieng,
Nangta már már ka da pún jingkieng.
Uwei u ksai sha shiliang ka shat,
Wár u phyrnai phar kyndiang ha tnat.
Shipor ka rwai ka shong, ka pyrkhat.
Uta un rai ïa jingsdang ka rwat.
Sa ar sa lai nangta ka pynbud
Bad saw ka ai ban pynbeit ï'u pud.
Tawiar tawiar bad sawdong sawdong,
U ksai u hiar na ka dong sha ka dong,
Ka thit ha mat, ka pynneh ka tah:
Búnsien búnwat ka ïai leh khah khah.
Te bún tylli kum kita ka leh,
Bad synñia sngi kam man da sangeh.

IV.

Ka miaw, ka trai, na tynrai ka trai ;
Ban duh ki khnai ka khynrai, ka khrai.
U ksew ha ïing la ki tiar u khiar :
Nongtuh ki tieng na shakiar ki kiar.
Maşi na jngai, khlem da pah, ka pah,
Sh'i khún ka phai ; i kynshah, ka shah.
U thliem na kjat, u ïasnoh, u ksoh ;
Te rtin u bat, um iehnoh, u doh.
Ka syiar ki khún da ka knup ka kdup ;
Tang wan nongshún ka kynthup ka khlup.

U diengsohñiamtra la paila nylla
U kylla riewbha ba paka ki shna.
U dem shitom u sohkhia ba khia,
Nang bud khulom da ka sia de sia.
U sniang ha ktieh, u kyrsum, u sum.
Ka met ka jhieh bad ka jngum ka um.
Syntiew ki mih na ki kper ba ker,
La jingiwbih ki pynher ha lyer.

V.

U Skaiñ bapli ha ka bieit-sngewstad
U tang ïohi u la smiej ban mad.
Thir thir u her u kynjih ïaid-mon
Da la ki sner ba bún-rong u don.

VI.

Haba ka khlieng da ka sner ka kner,
U wang khlem ïing khlem jingker u mer.
Jalyeit kyreit man ki lat u smat ;
I thit i leit na ki kjat i bat.
Shapoh sangam ka didiaw ka diaw ;
Nadien u khnam ruh de siaw u siaw.
Ka 'lieng-Jathang ban shong lang ka sang.
U 'hur-jathang bad ka shang u shang.
Te u dyngkhied napoh dieng u phnieng
Thied-sner b'u thied na u khlieng baphieng.
Simtung bam ktung u kynjih, u kynthih,
Jingriam u rung ; ka isih, u iwbih.

Ka shapuloit tang ka kab ka tab,
U kbeit pat joit na ki ngab u thab,
Ki thapbalieh ki ïaher pynper ;
Ngai noh ka khlieh u ïapler u sder.
Jaka marwei harud um kynreng
Ka jamynrei-kit-synrum ka ïeng.
Na ktem ka pár ban ïawer khynraw
Ka 'tem-synlár-bakynther-'la iaw.

VII.

Kamon kadiang da pyngkiang u her,
Bad ki thapniang ha ka lyer ki per.
Arsut artet nangta siaw u suh.
Bad bak u phet sha bam ïohi shuh.
Te thir nangta sha KYRNGEM u her,
Bad sbak ha ka u pyndem ki sner.
"Ko kong KYRNGEM" de hangta u ong,
"Slem ngim ïashem la bún snem ki long.
Balei kumne ba phi leh sngewsih,
Jingkmen katne tang ka khmat phim pynmih ?
"Waw," ong KYRNGEM, "A ! ba phin da tip,
Jingpluh shadem ba nga dem pynlip ;
RYNNIAW baieit ! ba naduh shadem !
Nga shu ïap-biej la katta ki snem.
Bak i shu phet bad shano i leit.
Ia nga i shet, la ngam lah ban ngeit.
Aiu, nga leh ba kumne i phet ?
Sngew kat ban beh, ban da ïoh ngan set.

Aïu i ong, ba ngam bit kohnguh ?
Haei i shong ba ngam kwah shongduh ?
Shaei i leit ba ngam kwah leit bud ?
Iaei i peit ba ngam jem dohnud ?
Iaei i kwah de ba ngam kwah lem ?
Haei i jah ba ngam wad ban shem ?
Aïu i mut ba ngam kwah ban tip ?
Iaei i thut ba ngam kloi pynlip ?
Iaei i bang ba nga ngam bam kdang ?
Iaei i kthang ba sha nga kam pang ?
Iaei i sliang ba nga de ngam thrang ?
Iaei i khang ba nga ruh ngam sang ?
I bang ne kthang, i sliang ne khang,
Nga kdang bad pang bad nga thrang bad sang.
Aïu i sdang ba nga ngam kwah nang ?
Shaei i shang ba nga ngam kwah klang ?
Iano i pdiang ba lem ngam pasiang ?
Hangno i siang ba nga lem ngam phriang ?
La rang ne rkhiang ne mawsiang ki pdang ?
Nga biang-pa-biang nga pynbang pynthiang.
Sha nga ka ngam haba im ïoh kam.
Sha nga ka ngam haba i dap-ram.
Sha nga ka ngam im dep l'i kamram.
Sha nga ka ngam kyrteng i ka dam.
Sha nga ka ngam budnám ki wallam.
Sha nga ka ngam tang shu jan ka khlam.
Sha nga ka ngam, tang jia jingiapam
Sha nga ka ngam, sha i ruh ka sam ?
Ka kti i khñiot haba i khublei
H'u klong ka phot, ka ot ishyrkhei.
L'i shong i sah ne l'i leit i wan ;
Nga shong pyrjah, nga peit nga jyngngan.

Haba i tud ne byllud sahnud,
Ngam nud ban ud la dohnud u bud.
I roi ne ran ne i san kynsan ;
I phoi ne kan ; toi shajan nga jan !
Kopja i long ba jingkhang ki sdien ;
Ne 'tiew-bún shrong ba shynrang ki sien.
I long bajwat namar i bajem :
Phi ong i tat ? Pynban i barem.
Nga ap ban tan katta jlang i jah,
La kat ka panshandi-dem-lor-khah."

VIII.

U thri na ïing, l'u diengduh u shanduh ;
Te bad ka tlieng u ïakynduh khatduh.
Shyeng ka dienglieng shiteng riat ka ïeng,
Khlem jingsheptieng te kylleng ka sneng.
Ha ñiut u bsein u ïabsuh ban puh ;
Hynrei u stein tang kynduh u ithuh.
Ka shrieh ï'i khún basnoh-bah ka bah ;
Ka tieng nongshún tang shu jah kin rah.
U her u dkhew, u tynjuh, u ïaluh
Te sha ka slew, ka sngewthuh, ka kohnguh.
Ha thieb, lyngktait ki mareh ki ïabeh ;
Nang ap ki kait ba leh kjeh lyngngeh.
Ka khlieng ka her marwei joit sha jrong ;
Khynnah ïapler ki khawoit d'u skong.
Rynsied u bshad pa-ja-jóng tak phlait,
I dngiem i shad phar-tymblóng-bai-kait.

Tang shai ka sngi ki kynrum na khrum
Ka 'lai-ni-li-kit-shynrum ka lum.
Shi kpoh ka buit thaw-pyrshang ïaleh,
U mih de bluit myrsiang-shong-ïai-eh.

IX.

Ka THAPBAWA khïaw ki khmat sha jngai,
Tang katto ma, bak in nym wan phai.
Ka khlieh ka dem ngun shapoh khyndew,
Kyndeh shadem da lyngngoh ka sngew.
Shisien ïohi bad ka khmat ka shoh,
H'u SKAIÑ bapli jingpyrkhat ka noh.
"Ka khmut ka khmat ba i-jem i-ieit,
(Ka leit ïap-mat sa ba pnah thylliej)
Ka rong ka rup ka bam kai i don,
Ka spong ka kup ruh kynjai ka mon,
Ka put ka tẹm ha ka rwai ka siaw,
Jingmut ka rhem tang ban ai jingdiaw.
Ha kper ai-wai hato ïoh kylleng,
Kum sher-syngkai-bamon-thoh-lai teng?

Shimiet shimiet, ka pyrkhat shitom;
Jabieng ka tied da jingsngew jakhom.
"Duna ka rong ne duna i-ei?
Bakla 'wai-dong ne bakla haei?
Ka sdang pa sdang pat na kut sha kut,
"I bang ne kthang bad aiu i mut?"
Ka phut ka rat, khlem khuslai, khlem mab.
Te jngut ka khmat, stẹm-khangai ki ngab.

Lashai 'lashai tang shu hap um-jer,
Ki 'sai-phyrnai kum ka ksiar ki her.
Bad khrik shi khrik ha ka lyer ki per ;
Te khlik shi khlik ha rong-pher ki her.

X.

Riat ki khyllem kumba phiah ba siah :
Them pat ka dem phar lyngngiah ka thiah.
Nang jngi 'kha-lud bad ka kshaid ka shad ;
Ksih de ki bud ki ïaïaid ki wad.
Rynjain diengkwai la u kpieng u kieng,
U leit ban ai sha ka lieng b'la khlieng.
Ki 'ñiang-bading la ki kseh ki tbeh ;
Tlai te ka ing, ka sangeh, ka kaweh.
Sia u diengngai baradbah u bah ;
Syntiew byllai basnoh bah u rah.
Tang her iwbih 'tiew-diengngai ha lyer,
I thapbalieh rong-khangai i her.
U ngap u kit ki paila sohñiamtra,
Hapdeng ka shit batyrha u kyrda.
Kyrhai ki dkhiew la ki pliang ki siang
Ki sei ki khiew bad ki phiang ki phriang.
Diengrai radbah kaba ïar ba piar ;
Ia tnat ki stah ba kin ñiar ba shar.
Pukni radbah ha ki riat bakhriat,
Marwei u sah sha ba'm liat ba'm siat.

XI.

Naduh najngai u iohi u SKAIÑ,
Kitai phyrnai ha katai ka thaiñ.
Bak u pynstet bad nangta u wan,
Shata u phet bad u shur shajan.
U jngoh, u lyngngoh, u pyrshang khmih bniah,
Ba ïoh shu ïoh ban pynlang shylliah.
U phet pa phet u ïawan ïawan,
Bad thir u leit sha bajngai u ngam.

Te thir nangta sha RYNÑIAW u her,
Kylleng u sma, u kylli ka lyer.
"Ko ñia ba her ba pynper ki sner,
Hangno ka kper i'u RYNÑIAW phi ker ?"
Shkor ka pasiaw bad jam ka pyrta.
U suh de thiaw sh'u RYNÑIAW shata.
"Balei Bah 'Ñiaw," hangta de u khot,
"Ba shñiuh u dkhaw, ba ban ka lanot ?
La lut ka lúm ka wah ba nga wad,
Nga suh kum súm, man ki dong ki lad.
La jia aiu Kong 'NGEN phi iehnoh,
Ki íakyn-ïiw lut pyrthei baroh ?"

XII.

"Waw ! ko hep 'KAIÑ, balei, sha phi wan ?
Shane sha thaiñ, ei sha, ba wallam ?
Dohnud ka pang bad dohnud u kthang.
Shadem ka pdang bad sh'u tor ka thang.

Ka ktien ka ang bad shyntur ka kyang.
Ryndang u jnang bad u pdot u phyngnang,
Don ba khot kiaw ïa i nga kynmaw;
Ne kwah dei kthaw ïa i nga kynmaw;
Don ba leh khraw ïa i nga kynmaw;
Man ki phyllaw ïa i nga kynmaw;
Khih diengtyllaw ïa i nga kynmaw;
Ha ding nga syaw ïa i nga kynmaw;
Tang hap lap-praw ïa i nga kynmaw;
Bneng tang shu rngaw ïa i nga kynmaw;
Ne bneng ka jaw ïa i nga kynmaw;
Ka pashat maw ïa i nga kynmaw;
Tang jia mynsaw ïa i nga kynmaw;
Ne khie jem-daw ïa i nga kynmaw;
Don ktien shu thaw ïa i nga kynmaw;
Ne jingkren ksaw ïa i nga kynmaw;
Duna u khaw ïa i nga kynmaw;
Ngam ju leit shaw? Ia i phim kynmaw?

"I 'Ngen baieit, baieit thep mynsiem,
Bad sngi bad miet ïa i nga thung syiem.
U bnai ki khlur bad ka sngi ha bneng.
Shyntur kin sur, lada lait kin sneng.
Ka kti ka kjat kaba sting thir thir,
Ka khmut ka khmat kaba sngur khlir khlir,
Ka trei ka ktah, la sharum shaneng,
Ka shong ka sah, ha ka ïaid ka ïeng,
Ei ba'm pyrjah ne jawdud umbiah?
Ei ba'm ikwah ba dohnud um phiah?
Um-ùm ki ngab, kum ban jliah ban doh;
Kum 'tiew-kulab, napoh shiah bajngoh.

Sohkhaw nga táw, ïa i nga kynmaw;
Ha shnong ne khlaw ïa i nga kynmaw;
Juti nga law ïa i nga kynmaw;
Pyrshen nga khlaw ïa i nga kynmaw;
Tang 'i rong saw ïa i nga kynmaw;
Thei-leh-khynraw ïa i nga kynmaw;
Ne 'rangleh ïaw ïa i nga kynmaw;
Thám-shiliang-tnáw ïa i nga kynmaw;
Ne 'thei-iap-saw ïa i nga kynmaw;
Don ba pam-daw ïa i nga kynmaw;

"Ban shong bad i shi rta ruh ngam hun,
Jingstet ki sngi ban da lah ngan khun
Na rymmiang shyntur ki tuid ki ' tien-sbun;
Ha jingbang ki sur dohnud u shu kun.
O 'NGEN baicit ïa dohnud phi phiah,
Bad sngi bad miet ban pyrkhat ngam ngiah.
U kwai sahpud, la i khrud, ne khud,
Dohnud sahnud u pangnud, u ud.
Ngan lei shawei ? Ai pyrthei kan pei,
Kan shlei, kan bthei, ne, kan kylla dpei.
Wei ym ïa dei—ma i seh marwei,
Bapli synei shu sep-ei haei ?
Ki ktien b'i kren kum khnam ba pynam,
Ki nia tymmen ba ki sam bad ngam.
I long i ksai ba pyrthei ka sdi.n.
Ne shat jingshai ïa kynthei shadien.
I long bajem ba kumta nga rem,
I ksai khlem tdem pyntyrha shadem .
A ban da ïoh ki thapniang u pukni!
Shapoh ki lyoh sha shiliang ngan jngi.

Khmat ka jong i ban ïohi biang ngam kwah.
Jngai na la ka ri, te slem jlang ngan jah.
Hangta marwei sha khlieh riat ngan sah,
Bor rit ngan sei ngan tylliat borbah,
Biang ngan nym mad ki por ba la lah;
Sha shnong jingstad jong ka ïor u thah.
Ba khlur u bnai bad ka sngi ki sep,
Kat ba wan phai ki wan long sahep."

XII.

Ki ïeng ki kseh bad khynñiuh ki shñiuh,
Te i'u ñiang-kseh ba ki kyiuh ki ïuh.
T'long riewhadem u khyllong u song,
Ym slem u shem b'u kloi jrong u sei tdong.
U kba ban thiah ha u thiar u hiar,
Khlem siang shylliah ba dait ktiar u btiar.
Jyrmic sarong sha ki phur u pur,
Ka dieng ka kdong, ka ïalur, ka sur.
Ki ngap ki kit riewhadem sha sem,
Khlem don jingwit, ki shitrhem ïoh slem.
U lúm u ïeng u da thaiñ kyllain
Ki kti haneng da ka maiñ riewkhlain.
Ka thwei ka dem da pyllup de slup,
Da tdong jaiñsem ka da kup de khlup.
Mawria ha um ki ïalum, ki sum;
Ka wah ka klum, ka kyllum, ka thum.
Shynreh hieng-khmut ha ka heh ha ka eh,
Ksai i sam-khmut, tang pyneh i teh.
Diengrai radbah ka shim por shim bor
Bún rta ban sah ba kordor bad kor.

XIII.

Ka THAPBAWA sha yn ong bapli,
Ba kum kata ka jingleit ïohi?
Dik-dik marwei ka shadem ka tied.
A, shu sep-ei ka shitom peit-miet!
"Katto nga leh," ka pyrkhat marwei,
"Ha suin ka neh, khlem phuidda ei ei.
A, sep ka khreh, ka peitmiet peit-ïong,
Sa kane'n leh, ngan ieh katba long."
Bad kti bad kjat ka da ktah shitrhem
Ia khmat ki mat da i thit bajem.
Ka rwai de ngai, saw-stem lut ka khmat,
Kum rong khangai bad ka jngem artat.

XIV.

Ki lúm bajrong te ar lad ki khlad;
Them pat ka shong la ka snad ka sad.
Shyngïar ka sum, ka kynud ka ud.
Mawsiang u um bad dohnud um nud.
Ka kshaid ka shad haba jngi 'kha-lud.
Sim-kshaid ki wad, ban ïohi kim nud.
I'u phlang ka khriang ka syrpud n'u pud.
Shajan ki khniang ka byllud, ki bud.
U bnai u phet u mareh tyngeh,
Ba don baset kiba beh ban teh.
Lyngkha rong jngum mawsiang bneng haneng
Da ktieh khleh um ba la seng pateng.

Khrik khrik hangta de ki khlur ki lur,
D'u 'sai-rupa ki bsiat snur bad nur
Ka sngi bapli shapoh kpep ki thep,
Sha ba'm ïohi ki tyllep ki tep.
Hamar wah-khim kiba shún ki khñiot;
Bur her sim-snad iba bún raiot.
Lyngdkhur shijur ki kynud ringsur,
Jingieit ka jur kim ïanud ban tur.
Ka mon ka diang ki ïaher, don-dur.
Ka mon ka pdiang; leh mynwer thawdur.

XV.

U SKAIÑ u leit u da ap kham jngai;
Shata u phet bad u sngap ki rwai.
"Wah-duid bakhuid kaba tuid laitluid.
Dohnud pangnud u jawdud sahnud.
Phan de jawdud, ruh phan nym ïoh,
Ummat kin tuid, ruh kan nym snoh,
Phan mat said-khuid, ruh ngan iehnoh;
Ngan ïaid lait-luid, ieh kan mat khroh."

Shiteng shiliang ba na jngai ym shai.
Kylliang kylliang ki ïarwai pynphai.

"Ki jingsngewbha, A, katno ngi ioh
Ki jingkren bha ha nga ki snoh.
Wow! u dohnud! ïa nga phi ïehnoh?
Nga sngew pangnud, nga sngew buhkhoh,

"Lada bad nga phi sngew ym ïadei,
Imat ba la shem lad shawei.
Wat kren buhrieh ba'm mon eh i mei.
Khie khie, to ieh, nga'm sngew ei-ei.

"Wow! ka jingnang kren pynthiang pynbang.
Dohnud ka pang, ngam sngew lah ang.
Rymmang rymmang ïa nga phi pynkthang,
Ban ïa-im lang bad nga phi sang?

"Katto la duh ki jingbang jingthiang;
N'ei ngan ïoh shuh la thrang ne sliang.
Ia nga katto te junom phi'm pdiang?
Katto kein mo! to khie ïaid biang.

"Nga nang tharai ngin sa ïapoi shen,
Khlem pynkhuslai nga phi pynkmen,
Dohnud ka shlei ïa ktien ba phi kren;
Pynban shaei ngan im tymmen."

Shynrang u jám da ki khmat u ksuid,
Ka rwai khñi-ïam bad ummat ki tuid.
Ki iit-paila na ki snúr ki ngab
La kum ki phria ne ki khlúr ki hab.

Katto keiñ-noh ei-ei shuh ngam kwah;
Ngan ieh baroh ; jingkmen to jah.
Jingeh ngan shah, te katba nga lah.
Marwei ngan sah, marwei ngan bah.

"To khie ïaid suk, jingkyrkhu kin bud;
To lait na duk, jingkhñium jingud.
Bad phi kan bud jingieit ka dohnud.
Khie ïaid lait-luid, khie im kylluid.

"Ia nga phi ieh, balei ngan leit rem?
Iano nga knieh, iano nga kem ?
Khie leit katto, tang wat pynïashem.
Katto de ho, ngan lynguh man tdem."

L'an leit ym lah, u syntuid ki kjat ;
La'n peit kam shah, u kyrjuid ki khmat.
I a'n shong u phot, la un thiah u tuid :
Te tyrkhong u pdor, bad umbiah u nguid.
Aiu u kun, un pyndkut i'u 'sai khun ?
A u papun ! kum tabut-khlem-'sai-kun.

"Lada ia nga phim man sngewsynei;
To ieh shem bha tang phi yn lei?
Kum nga shawei phim iai lah kynrei.
Nga seh shaei, ngan kit khoh-pei ?

"A hab ko bneng! A to shoh ko doh !
Ngan ïap rynieng, to kah ko l'oh.
Haei kumne dum bad bneng bad sngi!
Balei katne? Khlieh lyngdum ngan khi!

"Khie noh ! khie noh ! ngam kwah jngoh lyngngoh
Ngan ñai kynnoh, ngan nai kynthoh.
Kein-noh ! kein noh ngan nai soh nai doh.
Nga sngewlyngngoh, A, haei ngan noh !"

XVI.

Te hab u ang bad ummat de jrup
Jingkhang de wang, ïa ka ñiat u kdup.
"Kylleng nga leit, ki syntiew ban peit,
Tang phi nga ngeit, nga phohsniew ban kheit.
Phi sieng iwbih, tiew-pathai-khubor.
Khlip-khlip phi khmih, 'tiew-diengngai shalor.
Lada bad nga phi sngewhun ban ïashong,
Jingim ngan pha, ngan khun katba long.
Pyrthei khlem phi ka kylla suda ;
Ka dum ka sngi bad kynroh ki twa.
I ' tiew-diengngai sieng iwbih baher,
Shane shatai ba pynkhih ka lyer.
Don bún ki khlúr ha ka sahit bneng ,
Bún bún spah klur baphyrnai haneng ;
Kawei ka sngi, tang kawei nga 'i,
Te tang kawei hi, bad phi dei maphi."

XVII.

Ka sahkut khak, dap u dohnud shoin.
Ka sngap de jak, ksai u dkut de thoin.
Te khia u at u dohnud bashlei.
Bad bhu artad la u 'nud ka sei.

"Shon-shab ïa nga ha ka dohnud phi,
Pyndait laha, pynskhem ha ksañgti.
Jingieit ka dom, jingïap hi ka liem;
Jingpeit-matdong ïa jingtep kham triem.
Ki rnga barhem ba byrngem ka ding
Ka klang ka tdem, ka byrthen ka ing.
Wah-bah byllien ban tyllep kim lah
Jingieit búnsien, wat jingshlei ki jah.
Ka spah baroh yn ïapeiñ de kein,
Yn bret yn noh ba i-bein ba'm khein.

XVIII.

"Sngap ngan batai, ko Baieit ïa phi!
Babang thiang ngai, ba nga bieij khlem sngi.
Ka jingiwbih ba sngewthiang ka mih,
Nga kum ïai khih ba nga sliang ban khmih.
Kum soh bashngiam, soh ba thiang ki blad:
Phi palat liam, kim ïabiang ban mad
La kum 'kei-rang b'u rynsied ha lúm,
Ym bit ïashang ba phi sied kum súm.
Phi her kum skei ha madan 'lch-kai,
Utei shaei, phi mastieh kum bnai.
Yn shem haei ha shiphew hajar
Ba tang marwei ba mih pher bad ñiar.
Ka khlieh ka reng baphalang phyrnai;
Sha khlieh ka leng ka pashat jingshai.
U shñiuh ba ïong ba la sad pynjlih
Um thiah u shong, kum ban shad u khmih.
Ki khmat ki sngur kum wah-duid batuid,
Ne kum ki khlúr, i-jawdud ban nguid.
Ki ngab bastah, ei ba shniah pynbha?
La kum ba tah, kumba ñiad randa.

Rymmiang shyntur kumba stah basliah,
Ha jingwandur nga ïai peit ïapngiah.
Ki kti ki kjat ba i khlain i-beit,
Ki pung ki mat kumba sain pynbeit.
Shyntur jong phi wain babang bakhuid ;
Bad khlieh ka sngi ngap bathiang ki tuid.
Bniat ki balieh kum langbrot ha lŭm,
Ba ïeng ryntih, ba bám phlang kynhun."

Te khrup ka dem na ki kjat ka bat,
Bad khak ha shadem mat-khohsiew ka ngat.
Khohwah ka ñiad d'u ñiuh-khlieh basad.
Rumar ka twad, tapmohkhlieh ka kad.

XIX.

"Niuh-khlieh bajrong banoh de rymphai
Um lieh u ïong, kshaid-noh-ka-likai.
Ka khlieh wandur baher shñiuh baphuh,
U shniah maw-dur ban pyrthuh un nguh.
Shyieng-khmut babeit ne ka reng shalyngmat;
Jingmut ka leit ba ngan ïeng phuhmat.
Rymmiang shyntur plom saw-hoin basiah
Nga sliang ki sur basngewthiang ngam ngiah.
Ki bniat balieh kum lŭm bah Mangkashang,
Shriak ki ryntih ba sum ïor por tlang.
Ryndang babeit la kum mot ïing mane,
Sha bneng u peit bad tyllai ring-baje.
Khohwah tylli ba i-khlain i-ksah,
Wah R'pa-tylli bà kyllain h'u khah.

Ban iw ngam btai ï'u syntiew khmut,
Ko 'tiew-laiphew-na-ar-jingmut.
Nga ïatyngkhuh bateh shñiuh lyngkhuh,
Ban ïakynduh plêng la krung b'la buh".

XX.

Ki sim ki rwai, ki dohkha ki tem ;
Wan shalynnai bad mih ki kyrngem :
Ki put ki khñiang bad ki siaw ki sla ;
Ki sur babang basngewthiang suda :
Syntiew ki mih, thapbalieh ki shad :
Khlieh ki pynkhih, l'u ñiuh-khlieh basad.
Phlang ki kaweh, ñiang-bading ki tbeh ;
L'u prew l'u kseh, jingkhawai ki khreh ;
Bnai u phyrnai, ka tyngshain ka sngi ;
Bneng de ka shai, ba khlúr kin ïohi :

"Iajngoh baroh, jingïathoh yn rai
Iaroh ïaroh, ïai ïaroh khlem wai.
Khoh ïa sniehdoh, diengshaindoh to shoh,
Tmoh buh ha khoh, ïabám doh baroh."

XXI.

U Skaiñ u dem, u shong, u pyrkhat
Da jingsngewlem la jinglong suhsat.
B'u khluit ïohi, u pynkhih thapniang,
Kum puit-tang-kuli-kynjih-mawsiang.

"Don lai tylli, saw tylli ki ong,
Ki jingïohi ba ïai pynshaïong.
Lynti ka khlieng ha ka sahit bneng,
Lynti ka lieng ha duriaw kylleng,
Lynti u bsein ba halor mawsiang,
Samla babeiñ ïa khynraw u tyrsiang."

Nangta u wan, u phai pa phai pat,
Hajan hajan sa kat kat ban ngat
Tiak tiak u ktah, u kaweh thapniang ;
Te khak ka sah bad ka neh shiliang,
Bad wak u phai, u kynjat ki kjat ;
Sa wei ar lai bad nang ngat nang ngat.
Shu khong-ryng-khong de hangta u ngat,
Bad dong-ly-dong nangta wat-ly-wat.

Hangta u khih, u ïaksaid kyrthat,
Bor u pynmih ïa u ksai ban bthat.
Kliang u pyrta bad hangta u ong,
"Mih noh na nga, o, pha jingsarong !
O ! ki bym jwat, te toi, ki "sai-teh ;
Hynrei ban dkhat pat, balei ka eh ?"

Ka THAPBAWA de ka tang shu ïohsngew
Ita du hangta khlem kynduh khyndew,
Ka pluh shadem ; ka ïaleh ban tem ;
Kam duh jingrhem bad ka neh slém slem.
Ruo-ruo ka par la ki kjat bajrong,
Bad bak u synsar de shapoh kyndong.

Te tir-shi-tir ïa u ksai ka sei,
Ka thaiñ ka thir ka byllud pyndei.
Ka khúm, ka teh, ka syrdoh, ka ring.
Ka thum, ka kjeh, ka da khroh, ka khring.
Te bak ka jam na ka snúr ha kjat,
Bad bhuk ka ïam, hab ki khlúr na khmat.

Nangta hadien ka syrpai syrpud ;
Jem hin ki ktien nadien pat ki bud
"A, kynrad syiem ! kum sha nga te phi wan,
Nga lung mynsiem, nga puson, nga khan,
Aiu ngan leh, ba phin suk phin juh ?
Kaei ngan eh tang ba phin shong duh ?"

Man ka kynti kam ju klet ï'u ksai
Ha ba'm ïohi ban jyrthiaw tyllai,
Nang mih u ksai, katta ka kyllain,
Nang heh tyllait, u nang khlain nang khlain
Ka thir, ka lum, ka nangteh pynskhem,
Mawsiang un um : shynreh hi un jem.

"O, ka suhsat !" ong u SKAIÑ bapli,
"Haei nga ngat, ba la on la i sngi ?
Tang katto du ki sngi ïaid-mon la kut ?
Dei hangne mu la ki sngi ngan pynlut ?
Shano ngan her, shano pat ngan phet
Ba kum ka l'er khlem da don ba set ?
La sha ki pud ngam kwah kiew bad jan,
Syrngiew ka bud ha jingphohsniew ka wan.
O ! ka jingshet ka jingphon tipsngi !
Haei pha set, ko dusmon shisngi !"

Ding ka byrthen, jumai u khynñiuh ;
Kshaid ki kyrdem, pyrthat u kyrhuh ;
'Leilieh ka bá bad 'er-ïong ka beh ;
Slap u risa bad phria ki ïaleh.
Ki riat ki twa bad bneng ka sngewsih ;
Ka sngi ka da bad khlur kim nud mih.
Ki khñiang ki ksiah, ki syntiew ki skud
Sar ki ïathiah, ki ïam-briew, ki ud.
Dieng ki ïalap h'u bnai ba khawpud ;
Wahbah ki sngap, shyngiar ki kynud ;
Shyntur ki ang ban ïaknieh ïathuh ;
Ka kut ka sdang ym ïai lah sngewthuh.

"Nga ïaid te kylleng man ki lad nga da wad
Ban shem jingsneng na ka pynshoi pynshad.
A, hangno ngan shem ïa lok ban syllok,
Nga kloi ban thied rem, tang b'i hok khlem jing-
thok.

"O ko pukni ! Nga kwah her kum ma pha
Sha lyndet ka sngi da ki sner bapaka.
O, ko diengrai ! nga kwah ïar kum ma pha,
Da jingbha ngan ai ban nym shar ki sla."

Ka l'er baher ïa bapér ka ker.
Ka kner ki sner ba ïapler kin mér.
"Hei lok samla, sha ka shah ki shkor,
Don bok ban bha ba ka phah khubor.
La bor wat ai ha kynthei bapoh,
Sha ka wat phai ne isnei ban jngoh.

Jingim bakthang, jingïap-im bajur
Ha ka ki lang bad jingtim ka khur ;
Dohnud ka thang, na ki kti ka súr,
Kjat ka phyngnang, ka pynjngi 'liew-núr.
Wei phi la shang la sniew-briew ka dur ;
Na sdang to nang sh'u Nongthaw ban shur.
Na ki rymmiang ka shyntur jong ka
Rew-ngap bathiang ki ïai tuid shi rta.
Shyntur jong ka ïa umphniang kham jlih,
Jingkut bama, kum 'hur-kthang ka mih.
Ba kum waitlam wait-arliang-syrti,
Jingïap ka lam, dujok ka pynjngi.
Hei wat ïashang lynti shet-kylla,
Ne leit ïap-ang, ïoh kylla ibha.
Syndon to kiar ktien bang wat leit sngap,
La met husiar, ha jingkhang wat ap.
'Lade sumar, l'i burom ïoh duh,
Ha riew-runar, l'i jingim phi buh.
Nongwei nongar nang lum spah lum phew,
Shawei sha-ar um-syep phi kynshew,
Ummat kin tuid, ummat sat bajew,
Ba doh ka puid, met ka rew bad khrew.
Sep ka kylla ïababe hadien,
La sniew la bha, shaei'n kylla dien ?
Hei wat ikwah jingbhabriew ka doh,
Ne wat leit shah irmat pynkwah jngoh.
Te tang shipor lyngkhot kpu phin mad ;
Jingim kordor ban ïoh ka behmrad.
'Ei ba rah ding, ba jain ha shadem,
Ne kjat kim ing, ban kdup rnga barhem ?
Jot ka mynsiem la suda shemphang,
Ki wan sngewtriem jahburom naphang.

Puri ban shad la ki snad ki sad ;
'Ñiuh-khlieh ki twad, ban pyngngad ki thad.
Myllung jingstad ba nga wad nga mad.
'Nat sniew, kynrad, to khyllad, to khlad.

Myllung khublei jingstad-ei me sei.
Ha me ka shlei, ka kynrei, ka palei.
Haba jingtei la marwei ngi tei ;
Kam lehnohei, kam sep-ei, kam pei.

V. JINGRWAI-PHAWAR

I.

Jingrwai phawar ! baieit naduh shadem
Ka kem ka lar ka sngi ba nga ïashem ;
Ia phi nga nguh, arti arjat nga dem ;
Bad phi nga juh, shi rta ban ïashong lem
Lada ha ïing paki-dulan ne sem,
Haba phi shong, hangta balei ngan rem ?

II.

Khlem phi ki riat bajrong ki iakhyllem ;
Jyngtah babang ki kylla blad pem-pem ;
Ki lúm ki them ki thaw synrang bad krem
Ha jingïasiat ka tuid ka snâm saw-hem.
Tang jia ba poi jingïapyllait siew-thnem,
Phi kren pynsuk bad ktah ha i doh-jem.

III.

Shawei ngan nai wat la ka suk ne jem ;
Bad phi ngam btai ba kum i puri-mem.
Ngan ïap ngan im bad phi la nga ap-slem ;
Wat la ngan kli tang bad ka ryndia tlem.
Ngan nym pynsngew ba ïaid ki sngi ki snem,
Tangba pynshai bad ai ka ktien baskhem
Ia jingpang-met jingjrem jong nga pynkhem ;
Mem-kti bas'aid, la kum tusok mem-mem.

IV.

Phi long barem wat ha ki por ba'm thnem,
Khlem jingthoh-bria, ba kum 'lang-kñia batlem.
Tang wan jynjar jingpang bas'ier ki kem ;
Sha phi ngan par, ngan tur lyngba ka tdem.
Nga ju peit-ieit ha jingpynnoh jainsem,
Lano kan kut ka por ïa nga phi pdem.

V.

Ki dieng-tyllaw jingieit ki ïabyrshem
Hapoh shadem, hangta slem slem ki rhem
I kti bajem i tuid ha ksai jingtem,
Jingpluh shadem da u lymmuh nga tem.
Phi i-tyrsem katno ka kup ka sem,
Dohnud ka ing, ka khluit la kum ka shlem.

VI.

Ha phi ki lem lut ki lyngdan kynrem,
La tmaiñ kynrem, la kumba tieng synrem,
Toi phim bám ngem, byrngem ne phim lynthem,
Kum thap-bangem, kum kyrngem ne tyrnem.
Phim ju kyrdem ne ai jaka basngem,
Ne phim ju doh, ju dait ne jwai ban jngem.
Tang shem jynjar kiwei, ka khmat phi stem,
Phi ju pynjem, pynkhem bad ju sngew-lem.

VI— SONNET.

I "KA KULAR IA KI JINGKYRKHU"

Lane,

"KI JINGPYNSHNGAIN HA KI JINGIALEH."

Joshua 1. 5-9.

"Ha khmat jong phi ym don ban nud ban tur,
Ne ïeng pyrshah ki sngi jong phi baroh :
Ngan long ryngkat bad phi. Ngan nym ïehnoh,

Lymne kyntait. Long khlain bad to long shlur :
Jaka h'u paid ïasám kat kum ki kur.

Bynta ba dei-hok ruh ha ki pynïoh.
Hukum u Trai rakhe, ha ka ïai snoh.

Wat phai kamon kadiang, kular ki jur,

Bad phin man bha ruh kat sha ba phi leit.

Hukum u Trai ïai pyrkhat synñïa sngi ;
Ban ïoh jingstad ha ka b'robor ïai peit ;

Phin shem jingroi, jingjop lynter lynti.
Ngam shym la ong ? Long shlur h'u Trai to ngeit ;
Wat ma ne tieng ; b'u Trai un long bad phi."

2. "KA JINGKYRKHU IA U RIEWBLEI."

Salm. 1.1 6.

A suk u briew ba'm ïaid ha jingsylla
Ki ba'mriewblei, ne ïeng lynti riewpoh,
Lymne jyngshong ki riew-rkhie-beiñ kam snoh.

Hynrei hukum u Trai u ïai sngewbha ;
U dem pyrkhat la mynsngi ne synñia.

Kum dieng b'la thung harud ki um unsoh ;
Ka sla jyrngam jong u ruh kam tlor noh ;

Kaei kaei b'u leh ruh kan man-bha.

Ki ba'mriewblei kumta te kim lah long :

Hynrei ki long kum stait ba rong ka l'er.
Ha jingbishar te kim lah ïeng lah shong,

Riewpop na jingïalang riewhok kin her.
U Trai lynti riewhok u peit-thuh dngong.
Hynrei lynti ki ba'mriewblei kan per.

3. "KA JINGWANJNGOH IA U BRIEW."

Salm 8 : 1-9

Katno bakor kyrteng u Trai jong ngi
Pyrthei tyllup ! Ha bneng burom ka paw.
Ha khùnlung bad khùn-jïap la Bor bakhraw

Me sei ; ban thom nongshùn ba shon ïa ki.
Haba puson ïa bneng, ka kam ki kti

Jong Me ; u bnai ki khlur ba Me la thaw,
U briew u long aïu, Me sneng ne kraw ?

Bad ia u khùn u briew ba Me wan-i ?

Me thaw kham poh khyndiat Angel haneng.

Bad Me pynphong pansngiat burom basnar.
U long kynrad halor kiba Me seng.

Hapoh ki kjat jong u baroh lang sar,
Masi, langbrot, ki sim, dohkha de phar.
Katno bakor kyrteng u Trai kylleng

4. "U TRAI U NONGAPLANGBROT"

Salm. 23 : 1-6.

U Trai u long Nongaplangbrot jong nga :
Ngan nym kyrduh : ha jaka phlang jyrngam
Ia nga te U pynthiah : U ïai ïalam

Harud ki um jaijai. Mynsiem sakma
Jong nga U pynphai pat : na ka bynta

Kyrteng jong U ha lynti-hok U lam.
La them nga ïaid, syrngiew jingïap nga ngam,

Ngan nym sheptieng, jingsniew ruh ngam sngewma.
Namar ma Me bad nga Me don ryngkat,

Diengduh bad shánduh ki pyntngen; Me siang
Ka miej ïa nga, nongshún ba-ap ha khmat :

Khuri ka shlei, ïa khlieh Me slch umphniang.
Jingbha bad jingisnei ïa nga artat

Kin bud : ha ïing u Trai-junom Un pdiang.

5. "KI JINGSHEM-BHA U RIEWNGEIT."

Jeremaïah 17 : 5-8.

Kumne u ong u Trai : Kordit ï'u briew
Uba shanïah h'u briew, bad ba pynlong
Atiar ïa lade hi, ka doh la jong,

U khlad n'u Trai da dohnud ka basniew.
Ym kum u dieng ba mih jaka-dymmiew,

Un nym ïohi jingbha ba wan ur-long ;
Hynrei un sah ha jaka ba-tyrkhong,

Ha jaka mluh, sha ba ym ju phohsniew.
A suk u briew uba shaniah h'u Trai,

U da kyrmen. Un long kum dieng b'la thung
Harud ki um, ba suh ki thied sha jngai,

Jingshit kam lah ban ktah ïa sla balung ;
Um khih-khuslai ha ki nem-sniew ban rung,

Lymne l'u soh un nym sangeh ban ai."

6. "KA JINGSNGEW-PANGMET HA KI JINGSHAH-SHITOM."

"Kynrad," ong u mawdur, "ïa nga balei,
Kamon kadiang kumne phi ïai pynkhih ?
Na pâr bajngai ïa nga phi leit ban tih ;

Napoh badum ki krem ïa nga phi sei ;
Nga nang tharai ïing-bah phi mut ban tei:

Pynban shabâr ynda phi wan pynmih,
Phi thab phi dad la kumba phi isih.

Hato balei phim leh kum ïa kiwei ?"
"A, i bih, katno nga ieit phim tip,"

Kynrad u ong, "ïa phi nga ïai im-sngi.
Shimiet shimiet sharak ngam ju pynlip ;

Pyrthei baroh jingphylla kin ïohi ;
Jingtrei bastad ha phi-ki khmat kim khlip ;

Ba kumta kein, ïai shah ngan trei suki."

SONNET

Ka Sonnet ka long ka jait poitri kaba long ryntih khadsaw lain shi dkhot, kaba don tang kawei ka jingmut ha ka. Bunsien eh ki phra lain kiba sha khmat ki lam sha ka lynti kaba ki hynriew lain kiba khatduh ki pynkut.

Man ka lain ka long bunsien ka Jiamdien san khup ryntih - (Shiphew kynnoh), la teng-teng ka don ka jingkylla kum ha u Milton bad Shakespeare ba ki ai khyndai ne khadwei kynnoh. Ha kaba pynkut ia ki lain, ki Raim ne Tara ruh ki iapher. Ki Raim ne Tara u Petrach ki long a b b a, a b b a, k d k d k d. Katba ha u Shakespeare pat ki long noh a b a b: k d k d, e g e g, ng ng.

7. KA SHISNGI U BRIEW

Lyngba shisngi jingim u briew pharshi, *a*
Kumno u im, ki laid ki sngi ki por ; *b*
Mynstep b'u khie ka lung jai-jai ka sngi, *a*
Nang ïeng nang plung ka sngi nang khlain ka bor: *b*
Ynda nangta u poi shiteng lynti, *a*
Katba u kiew ha shiteng bneng-shipor, *b*
Jingkhlain ka bor najrong te u pyni *a*
Da khmat iphieng ha riam ha kup kordor. *b*
Nangta pat jai sdang-jem-jingshit kyr-ang *k*
Hir-hir i lyer pyngngad i sdang ban beh *d*
Katba arsut ka jur ban hiar u sdang, *k*
U nang sngewthuh l'i bor batlot kyndeh; *d*
Ynda shuwa pat por ban sep ka phriang, *k*
Kylla ka khmat b'la jan sha ïingshongneh. *d*

8. KI SAW AIOM U BRIEW

Ki saw aiom ki dap shisnem pura, *a*
    Ha jingim briew ruh don ki saw aiom : *b*
Pyrem u don, ka por phuh syntiew bha, *a*
    U khie u san, u plung khlem jingshitom : *b*
Te poi ka por lyiur jingkhie samla, *a*
    Rew-ngap sha ksing u lum da jingjakhom ; *b*
Ki lum u kiew ym don u sngew kat nga : *a*
    Jingwit u thom, kulai set sem kodom. *b*
Nangta jem jai wan poi ka por synrai ; *k*
    Kynjai u shong, lyngngai u peit dadien, *d*
U kdup thapniang, u suk kat sha ba phai, *k*
    Ba khun ki ksiew ia u syntiew ki sien : *d*
Khatduh iawai te poi por tlang baswai, *k*
    Jingim raikhoh basyier, sngew rit-mynsiem. *d*

9. KA PHARSHI KA WAH

Ia long - rta u briew pharshi ka wah *a*
    Ka sngur jinglong khunlung kum umpohliew : *b*
    Katba jinglong khynnah u sdang ban kiew. *b*
Ki kmie ki kpa ki lait ka rah ka bah. *a*
Nangta u khie samla ban sngew rangbah, *a*
    Kum um ba tuid na kshaid ka rat ka thiew : *b*
    Ynda ka par poh-krem bad mih na thliew, *b*
Jemjai ka sdang ban tuid, kam ïaid tynrah. *a*
Jyngthung jyngtep sharud shakiar ki mih ; *k*
    Ka sboh kyrhai ka ai mynsiem palei : *d*
Nangta ka ïaid lyngngen, kam ud kam kieh *k*
    Ia lieng ka sdang ban bah, dohkha ki jei ; *d*
Khatduh khatwai ka piar, ka iar, ka lieh ; *k*
    Jingbha kynrei ka don, lut ka theh-sei. *d*

10. KA PHARSHI U DIENG

Longbriew manbriew u briew pharshi h'u dieng *a*
'Thylleng shuwa, u lung, u khie, u plung ; *b*
Kyrsih kata, u par, u sdang ieng dieng ; *a*
Kumta u sdang jingim pyrthei ban rung. *b*
U speh ar sla, u kjit ka um ka lyer ; *k*
U sdang ka jam, u iaid, u sa mareh *d*
Kaei b'um bam ? U im kumba thung sner ; *k*
Te khlieh ka sngi, u eh, u khlain, u heh. *d*
Ki sla ki tnat u piar, u phuh tiew-eit ; *e*
U pait ryndang, u sdang sa ka kynih ; *g*
Suin u kynjoh, ki khlur u sngew un kheit ; *e*
'Rangbah b'u long, tyrshaid u soh u ih. *g*
Nangta u iar, u piar, u shar ki sla ; *ng*
Jingstad u dap u shlei b'la lum bun bha *ng*

11. ROMEO BAD KA JULIET

Ia jingibha iawbei u bret, u tep, *a*
'Jingieit thymmai ka angnud ban kiew khet. *b*
Ka jingbhabriew ka ring ban shoh tyndep, *a*
Jingieit iap khmat Juliet um lah ban klet. *b*
Romeo. kum shersyngkai, bun ki iap bieij. *k*
Bla shoh jadu da jingbhabriew ka khmat, *d*
Ia nongshun du mynta un hap pynbiej ! *k*
Ba tuh i'u wieh na khwai, sbak ! ngat, *d*
Wa! dei nongshun, kumno ngan ia kynduh ? *e*
Ban iaphylliew jingieit, ne ban ia smai ; *g*
Ka, pat, jingmut pisa, dohnud 'ka pluh, *e*
Hangno'n iashem Romeo hajan ne jngai, *g*
Jingthrang mynsiem, jingwit de thiaw ka rat *ng*
Ka thom naphang hi lin, jingieit ban bat. *ng*

VII. HIR-R HER MYNSIEM

O, nga kynmaw haba rynsán bajrong,
Hapoh u diengsohñïangriang te nga shong,
Ki khmat nga phai shaphang ri-thor bajem,
Katba ki tnat bakhia ki kpieng ki dem.
U l'oh khyndew bad thah ka por myntlang
Kum shñiuh langbrot bad khah ba ïakhleh-lang.
Ka um-rupa ha them ka suh kyllain,
'Por sep ka sngi ka tuid ka snám khleh wain.
Lap-praw syntai ha thor u hap sapra,
Kum um syntiew mali b'u ai sngewbha.

Jngai jngai nga peit sha lyndet ri pynthor,
Mynba nga bna ïa jingtyngshain ka sor.
Jngai jngai nga peit sha lúm ki Tippera,
Ban khmih lyngngoh ïa bneng ba kut shata.
Ka sngi ban sep ka tyngshain phyrnai ksiar
Sha shnong Iawpaw ka leit thung-shriew te jar.
Shuwa ban leit ïa suiñ ka da airong,
Ka saw syngiang, byrtem byrlieh, ka ïong.
Ka khilon bneng h'u maw-jabieng ka thaiñ.
Angel haneng wait-lam ki ïakalain.
"A, dei hangta mo ka paradais, ki ong,
Junom junom ha la ka rta ngin shong"
"Em tang kum dur bashoh bún jait ki rong;
"Ne kum ha ïit, ngi iohi dur la jong;
"Ne kum u bnai bapaw ha um u long;
"Ne kum syntiew da kot-sada ot-shrong;
"Ne kum mawdur ba khlem jingim ki khlong;
"Ne um-sabon khlik khlik ba her palong;

"Ne kum ki jhad khynnah ki shna bun dong;
"Ne khiew-jakai khynnah kynthei ki tong;
"Ne kum tyngshop da jain bajot u phong;
"Ne baïaskob ba khlem mynsaw ne mong;
"Ne kum syrngiew babud man la ki shnong;
"Ne jingphohsniew bashet lai-phew khongpong;
"Ne simpyllieng ba phet kat sha ba kdong;
"Ne kum sna-ïap ba khot tang ïoh kan song;
"Ne maw-sawa ba bud katba pynong;
"Ne kum ka rngai ba phet kylleng sawdong;
"Ne kramaphoun b'u ksew u ap sngap rhong;
"Ne telephoun ba ïeng tipsngi de dngong;
"Ne kum radio khynnah jingmut ka rong;
"Ne *whisp'ring gallery* ba kren da shong".

Nga phai shadien sha ba ïasad khyllong,
Balei sawa kumta na sha kyrpong!
U kieng suloi u paid ki 'khiew seiñïong;
U. k'ieng u ud da eroplein sha jrong;
Mih sa ki kruin, ki prat jaka kyndong;
Man ki kharai ki bat la ïit-tyndong;
Lyngtait ki her ki ïaleh long nyngkong;
Ki mih ki kber ban jngoh jingïaphet-thong;
Kynsan u l'oh u mih ba beh 'er-ïong.
Ki pung ki dum, jabieng ruh ka shaïong.
Khynnah ki phet, ki lum synrei la thlong;
Sha ïing ki rung, ki khot ïa bawer-nong.
I'u riewhadem ki khoh na snep tyllong;
'Er-ïong babeh, ka lied pynsah shynrong;
O, nga kynmaw, ba kheiñ ka tnat sohpong.
Lang bad ki ka kyniat bol sohïong.
Ka siat ki phria, hab maw-pyllon sohïong.

Ka pyrsad wia, ka suh khongdong mongdong.
Ki lok bakhwai barah la ki tynsong,
Sha ïing ki phai bad la ki pdot tyrkhong.
Dabor baheh ba sah tang um khyrdong.
Rymmiang ka shlei, ka dap kumba pynshong;
Ha jingkhangïit nga shong napoh kyndong,
Kata ka long shiphew u 'nai-ïa-ïong.
Hajan jong nga h'i jaka ba at-mtong,
I ksew i dem, hangta i shong ap-mrong,
"Ko Pa," nga ong, "nga phai da ka lyngkdong,
"Dabor u Blei, katta la khrong-rông-rông".
O, map ïa nga, wat ong ba nga sarong;
Wat peit mat-dong ne ktah ha i mat-ïong.

Hangta ka sdang jingkren I Pa bad nga,
Baroh shaphang kata kaba la jia.
Napdeng babat ka kot ha la ka kti—
(Ka kot baheh ngam tip ngam shym kylli;
Nga shu tharai ka dei kommenteri,
Ka kot baheh da u Matthiw Henry.
Namar ïa ka I shait bat man ka sngi)
I phai sha nga, I weng ïit-khmat artat,
Ba I'n kham lah ban ngam ki jingpyrkhat.
"Ko pa," I ong. "phi ong aïu myntan?"
Nga phai sha I, bad khlem da ap ar ban.
"Nga ong phi Pa, ka heh dabor u Blei,
Ba jin katta, u slap u theh bad shlei."
I khlem pynshai kata kaba nga ong.
Haduh mynta, kata ka pynshaïong.
Biang nga kylli, "Katno ka sngi ka heh,
Mynmiet ka jah, balei shano ki teh?"

Bad nangta pat, "U bnai balei u rit ?
Mano ba bám ia u khyndit khyndit ?"
Bad sa kine, — ki khlúr don katno klur ?
Ki jngai katno, balei kim hab ne ur ?"
Bad ei bakhlain, pyrthat ne u jumai ?
Ka leilieh bad ka sngi ki ju iamai ?
Ka l'er baher shano ka buh ki sner ?
Ia sla ba per, ka um balei ka ker ?"
Ngam lah kynmaw la I pynhun ia nga,
Ki jingkylli tangba i-bieij suda
Nangta I khot ki kong ki bah shajan,
Ba kin jubab ia jingkylli myntan.
Jingmih nangta baroh ba nga kynmaw
Jingstad ngan wad ha skul ban shem ki daw.

VIII. KA ILEKSHON 1946

I.

Ko Ilekshon baphylla tam!
Ngin sngap tipsngi, ngin nym iajam,
Sawdong lyngwiar rympei ngi shong,
Kyrpong shakiar ruh ki sngap dngong.
To iathuh kai ha khûn ha ksiew
Khubor phylla kum jingphohsniew,
Ba pateng la pateng ngin bud
Rukom akor, mynsiem jemnud.
Ngi dei ki khûn barit ka Ri,
Ba sdang ïohi i'u bnai ka sngi.
Jingrwat babang ngi sngew ki ud,
Ban tur shajan pat de ngim nud,
Motor Hati ki ong "Iuh, ïuh."
Bad Motor Dieng ki thap tyngkhuh.

II.

Khynnah riaw riaw ki her tawiar,
Nadien nadien lorri bahiar.
Kyrhuh kynud ha surok bah
La kumba tuid ki kshaid wahbah.
Ko Ri Shillong! Shnong ba ithiang!!
Ha phi tuid kshaid Noh-ka-sngi-thiang?
Mih-lut ki 'thei puri bhabriew,
Bashad kum-kshaid ban ksan ka rngiew
Ki riam ki beit kynjai ki sei.
Phi dei kshaid 'Kalikai bashlei?
Ko riat Sohra! Kshaid S'napani!!
Phi nud ïakob 'thei-shad iong ngi?

III.

Arngut arngut samla kynthei
Ki snoh rakep rangbah uwei.
Kawei ka snoh tyrpeng kadiang,
Kawei pat na kawei ka liang,
Katba kawei ka snoh na tmoh
Ka sdien padoi kumba kan doh.
Shiliang ka kti i'u DIENG ban ïoh,
Kat lah kat ïai ka kner kynjoh.
Rangbah ïa DIENG sha bneng u rah,
Ba kti lyngkot kynthei kam lah.
Hynrei ka 'weight,' san mon basdien,
Ka pynnoh ngon khohsiew nadien.
Ia dur ki tar la kum mrad khlaw,
Da khmat bitar ba kiew-snám saw.

IV.

Khynwin ka ksing shu tik-tik-tik,
Te shlei surok kynthei 'lip-stick.'
Riang riang ki ïaid la dur HATI,
Ba deng shadem kum khaw-pyni.
La khlieh kdor-shñiuh ki ïaid bhabriew;
Um-úm-ki phuh kum ngap syntiew.
Na juti, khongdongjat ki paw
Hoin-hoin la kum ka snám ki saw.
Kjik kjik ki ïaid khlem dei khyndew,
Haduh lehrain sa bad u ksew.

Keinnoh ! keinnoh ! Ngan nai thoh than ;
Khulom, thylliej kim lah pynwan.
Ia jingiphuh ki syntiew-briew
Ba duh ka rong tang ktah ka sniew.
Khrek ha surok pyrton ki ïaid,
Kynhún ki 'mareh' de shaid shi shaid.
Ki dei ki kynhún ïaid pynshit
Ba phin sa tip pat lashibit.

V.

Tang mar shijám ka lait ka kjat,
Ne mar kumta khyllait ka khmat,
Samla shynrang babud nadien
Ki ïaid pyrta kumne ki ktien :—
"Phi kwah ïaböh jainboh
Te jied da u DIENGSOH !"
"Ne lah ka pien sari,
Te leit ïajied HATI."

VI.

Kynhun aïu katne ka k'ang
Ba ïaid pyrta bad set ryndang ?
Kynthei synrop synrop napdeng
Ba ker shynrang narud naneng,
Ki pyrta k'ang pynkhynwin jlang ;
Shyntur ki ang, shadem ki pdang,
Kynthei kawei sdang khie sdang san
Na khmat ka ïaid, ha phang ka lam.

Ka pyrta k'ang artat, 'Long live,'
Ba ki babud nadien kin tip,
Ban k'ang pynbud da bnïat bashri
Bad kalain-kti de 'Ri Khasi.'

VII.

Uba ïeng peit un nym bakla
Ba la dei bhang ne dei kynja
Ba 'thei-tip-duk, 'thei-khûn-tipsngi
Kin shu khie-bieij kata ka sngi.
O, phi ! ki khûn binong bishon !
Burom jong phi hangno ka don ?
Burom ka ri phi die shisngi
H'u dkhar lyngkien b'un rkhie ïa phi !
Ka dud b'la hoit dang lah ïoh pat ?
Ka dud deisia dang lah die tat ?
Hangno akor ka Ri phi thad ?
Dei pdeng surok, pleng phin ïashad ?

VIII.

Sngap ngan ïathuh ha khyndai-lad,
La jia aïu ko 'thei-stad-shad !
Ka kynhûn shad na 'Jail' ka wan,
Kynthei khynnah barit ne san,
Ryngkat bad la ka ksing ki tem
Ki ïaid kyrdem, surok ká tdem.
Motor, ki bos, surok ki shlei.
Ki briew ban peit la ishyrkhei.

Sa kawei pat kynhún bajrong
Ia shiteng mail basei u tdong,
Ka ïaid kyrkait na Kashari,
Ba kalain dieng ne talain thri.
Hamar jaka ba ïeng pulit
Wan mih kynthei kyndit kyndit.

IX.

Ka shad lamwir kumba khie-bieij —
Ban ai batai te teh thylliej.
War shi war war shi war ka pér,
Ne kjat ka her ba rah ka l'er;
Ne kum latom ka khlieh ka shad,
Bad kjat kum nar latom ki twad.
U shñiuh sawdong ka khmat u thaiñ,
Kamon kadiang u khih kalain.
Khar Musulman bashad hajan,
Da kti kamon u ñiat artet,
Katba ma u u kynriah stet,
Ka wan u shán, u shán ka wan;
Artet u ñiat bad nang kynran,
Ka briew ym i-dei shuh ka briew
Ba tyllun bol kumba dei-sniew.
Ia briew ne mrad kam tip-briew shuh,
Ka shad tyngkhuh katba kynduh.
Ki khmat nongpeit ki shu peit seh
Kum khmat marbl na dur stashu.
Kaei kane ka kynthei-briew.
Kan shad thad-lad kumba phohsniew.

X.

Kein kein katto ko ri Baieit !
Katba iohi ki shu peit bieij !
Hato don kor ring sinema
Ban leit pyni de shano ma ?
A, phi ba wan na Aphrika
Hapdeng Negro ïadon lem sha ?
Ne phi b'la poi thaiñ Pasiphik
Ki bám-doh-briew dei kumne thik ?
Hato ki shad babám doh-briew
Shata ki thaiñ ba ngim phohsniew
Ba rah shiliang ka Ibong sha bneng
Dei kumne pleng tyngheng khleng khleng ?
O, Ri baieit ! Kyndit bynriew
Ba long-briew kein artat kan kiew.

XI.

Riaw riaw ki khynnah rit babún
Ki shad kynjih kynthih kynhún.
Nadien kulai Kabli u bud.
Bad dur HATI na Ibong jawdud.
U Khar Kabli lama u rah
Nalor kulai u kaweh sah.
Nadien ki ïaid kynhún Mali,
Nadien de pat kynhún Mushi,
Ki rwai ki shad khaibóng khaibóng,
Da syndong jain haduh ha Ibong.

Katba shikjat nadien tė bud
Riewkhraw mynsiem ba jem dohnud.
Hur-hur mynsiem ba kum u jhur—
Wei ïaid ma ki ei bau nud shur ?
"U Jeneral mo seh u dei,
Ba ai komman ha riam kynthei"
Khynnah pasiaw i'u lok hajan
Bad ka thap tieng ïoh lap bawan.
"U dei, ne'm dei, khmih ki Mushi,"
U kylliang ktien, u kdew ka kti.
"Khmih u Kabli", pyrta s'u wei,
"Wat khmih lut ror ha kup kynthei."

XII.

Khmih ba ki shad talain tnat-dieng
Ba kaweh jem kum soi ki lieng ;
Wiap shi wiap ha suin haw haw
Na khlieh na khlieh ki briew ki paw,
Hajar hajar tnat-dieng ki mih,
Na khlieh u paid surok bakhih,
Wai shi wai, wai shi wai ki shad
Kum shñiuh rymphai baphriang khlem sad.
Ki pyrton shad surok bashlei,
Ba kyrñiom lang shynrang kynthei.
La khar Hindu ne Musulman
Ba kren kabu, "O, *what a chance!*"
Ki shad tylliat kum tylliat nei,
Ne shang kynruh sohphlang kynthei.
Hin shi hin hin shi hin ki tuid,
U paid pynkhim surok kylluid.

XIII

U Counter-critic ba kynthoh ktik
Ia kynthei-ïaid bariam khlik khlik,
Ba her kylleng shapoh ri thor
Ban wad khûn-ksiar ne khun kordor,
Ha jabieng khlieh ka shoh ñe shon
Tang jingmutdur *imagination*.
Hynrei ba khmat la jong kan jngoh
Shano baroh baroh leit ïoh ?
Ha shad Ilekshon te to sngap
Ki nomuna nuksa badap.

Ki riewsngur-khmat bam ïoh ban leit
La khmat kin tap bam nud ban peit.
Ka dei de kumba don ba ong
Hapdeng kynhûn ba dang ïashong,
'Kane kein kong, lehrain bapeit
Ia uba shong phai-dien ba leit !"
Jingïathuhkai sha ri bajngai
Khlem poi pyrkhat ha sor bashai,
Shu kyndit-dat da khynwin jlang
Nuksa ka wan ha ban da kdang.

Ko Ri baieit ! Ri ki puri !!
Ba bna akor shaduh sepngi.
Pléng dei kumne phi thad akor,
Ia 'thei-samla ban tlot ban tlor ?
Pang sa ka shkor ban sngap khubor
Jingjahburom la khûn kordor.

XIV.

"Ha, ha, ha, ha,! Ha-ha-ha-ha !!
Balei phi rkhie, katta katta ?
Ha, ha, ha, ha ! Ha-ha-ha-ha !!"
La jia aïu phi rkhie kumta ?

Briew na surok ki peit lyngngoh
Balei kynthei ka rkhie patoh
"Wow, wat kylli ! wow ! wat kylli !!!
Iano phin jied ? jied i'u HATI ?
Ha, ha, ha, ha, ! Ha-ha-ha-ha !
Jia jia la pait ka kpoh jong nga."

Kumta ka kren ka bat la kpoh
Ba katba iaid ki peit lyngngoh.
La jia aïu ka rk .ie ïap-ang.
Shu kliang-liang-liang kumba kan pdang.
Jubab bashong kawei ka liang,
"Hana ka ong, "Bha bud —!"

La kut

IX. KA SHOH-BIEIJ

I. KA TIEN LAMKHMAT

1. Ko khyndai ba shipara
   Haei phi don mynta —
   Ha lúm ha wah, ne lyngkha kba,
   Sha jngai phi phet na nga ?

2. Ki puri-kshaid nga lap ki shad,
   Ki khih bad met bad phad
   'Ñiuh-khlieh basleh sabon ki sad,
   Ki shongpyngngad ki thad.

3. "Te sngap !" ki ong, "Ka khmat ruh phai,
   Jingstad bawad ngi ai.
   Phareng, Roman ne Grik hyndai,
   Na ngi ki nang ban rwai.

4. "Shuwa ban nang phi dei ban khreh,—
   Kam jem, hynrei ka eh—
   Nangbeh shaphrang bad leh tyngeh :
   Iaineh bad ïai ïaleh."

11. KA JINGRWAI U NGAPTEM IA KA TIEW-IWBIH

I.

"Jingrwai aïu ngan thaw ia phi?
  Nga tmang phi iehnoh beiñ.
Ka khmat bha-briew nga kwah iohi,
  Bad ei ngan leit ïapein?
Mynmiet mynsngi mynïong mynshai,
  Ia nga phi bud syrngiew.
Sha katba ïaid bad katba phai,
  Nga dem kum ïai phohsniew.
Lynter khlem pud syrngiew ka bud,
  Ngam man lah kiar na ka.
Ban wan pyrshah sha phi ngam nud;
  Kumta nga tur ruma.
Aïu phi mut nga kwah ban tip,
  Ia nga phim ïathuh lem?
Phi shu peit lieb bad tang shi khlip.
  Shapoh shadem ka rhem.

II.

Ka khmat sngewsih bajan ummat
  Ia nga ka pynshaïong.
Jynjar aïu ne kordit sat
  Phi shem balei phim ong?

Balei ïa nga phim ïah shaníah,
  Ne ei ba wan thom-bor ?
Ka ktien ha ïing phim lah ban shah
  Ba phawar lok ne jor ?
Ka mon la jong mano ban teh
  Ban khúm, syrdoh ne song ?
Tyllai aïu ban dkhat ka eh,
  Lada khyndiat pynmong?
Ka doh shabar ki ïah ban teh.
  Shapoh shano kin tba ?
Haba ngam mon aïu kin ïeh ?
  Kin sa bám-doh ïa nga ?
Nongrim baskhem hangta ka shong;
  Baroh ki pér ha suin.
Lymda phi shem—aïu ngan ong,
  Sa tang ban kylla kruin.
Nga te kum kber, ngan thung ki sner ;
  Kylleng kylleng ngan her.
Lem bad ki l'oh ngan jngi pynper
  Nalor ki dieng-ker-kper.
Phi te to shong, ïaid la ka mon,
  Bad im ruh pahuh-hai.
"Sha ba dem-mon, lad ruh ka don!"
  Kumta ka jia byllai.
Aïu ngan ong, katto la kut ;
  U ksai-tyllai la dkut
Ngam pyni lut la ka jingmut ?
  Ngan ïaid kum 'lang-kyllut ?

III.

Naba ju ïaid kynhün shilok
Phi ïaid kyrpang marwei.
Na jinglong jingim ba-isyrtok
Kyndit mynta balei ?
Da la ka jain ba tap phi da
Ia khmat sngewsih ban khmih.
Lyngba ka jain ba-ipeiba,
Umsngur ha khmat ki khih.
Rumar rusom balieh nga i
Da kti kadiang phi sei.
Kabá nyngkong la bün ki sngi,
Ban tip phi don kawei,
Teng teng nga i bad tang teng teng,
Ki khmat phi ïai pyndei ;
Ia jain bakah, nga sngew-kwah weng
Ban tip ka daw balei.

IV.

Khrik-khrik ka khih ka sati-ksiar,
Hajan 'ti-duh.kadiang.
Hato ka dei ka dak ban kiar ?
Shawei d'u pleng phi pdiang ?
Bad khrik shi khrik ka shat phyrnai
Imat kumba kam juh.
Haba ka wit ym bit pynphai,
Ha kti balei yn buh ?

Ka khmat ba phuh la kum ka sngi
  Ka kaweh l'er jingsyaid
Jingshit ka ai nga tang ïohi
  Shaneng sharum nga iaid.
Ka khmat phyrnai kynsan ka dum.
  Sharak ki lip de jar !
Sha nga ka dum.—Te O, nga um
  Dohnud, toi kum u nar.
Aïu phi thew da khmat ba jew,
  Aïu ruh phi shem daw ?
Nga tang shem-lad hato ngam kdew,
  Lada shong-shnong ne khlaw ?
Ngan tang ïohi ka khmat sngewbha
  Sha nga ka shat phyrnai,
Ia ki jingeh ngan tur lyngba
  Jingsuk ïa phi ban ai.

V.

"Sha khlieh bad nang sha khlieh ngan kiew
  Ha l'er jingstad ngan beh
Ha jingwan ker iwbih syntiew
  Ban mad ngan leh tyngeh.
Shatei bad kham shatei ngan leit
  Napoh ki l'oh ngan jngoh.
Borbah ngan sei ba ngan ïoh khcit
  Haduh ba ngan da ïoh.

VI.

"Ko 'tiew kordor ba sieng iwbih,
Bashoh phylla ki rong.
La bor la sor ngan ïai pynmih
Ban ïoh kynti l'i jong.
Wer-wer nga bna te kam bakla
Kynjai phi ïaid bha-briew.
Man ki jaka, te ym sha nga ;
Ne dei ka 'tien-pynsniew ?
Ko TIEWIWBIH ba nga khein-kor !
Ba shoh paka ki rong
Shah ba ngan khmih khlem sngi khlem por,
Ban khein hi noh l'i jong.
Ha la poh-kper ngan buh tyngkai,
Ban wan khmih-kai ki lok.
Man la ka sngi nga n lam ïaid-kai
Ban eh kupar eh-bok.
Ngan tih jylliew jaka buh-sboh.
Ha khmat phyllaw ngan thung,
Ngan buh jingker bad tei kynroh,
Ba'm don ba lah ban rung
Ngan ai sumar ruh man ka sngi,
Ka um mynmiet mynstep.
Ngan wan khmih hi ba ngan ïohi,
Phi phuh kyrhum ka s'ep.
Ngan hun ba ngan ïohi ki sngi
Phi phuh khlem khein ki por.
Ha khmat bha-briew, shano kum phi,
Ko TIEWIWBIH korJor !

VII.

"Ka met wan dur ba shong ki blei,
Ka met ha dur angel.
Na shlem thymmai ba dang lah sei,
Kum nar na enjin rel.
Rynïeng babeit baïaid jem-met,
Ka tlai hapdeng ki kwai.
Ba'm ïaid kyrbeit ne ïaid kynthet,
Kum wang pat khlek ka phai.
Na khlieh ha kjat ki jain noh-kshaid
Ki shoh lieh-khleiñ ka rong.
Nga kum bud khmat katba I ïaid ;
Rusom makhon I phong
Snieh-doh balieh naduh ka khlieh,
Haduh ki khongdong-jat.
Ka snâm barieh kam lah buhrieh
Na shkor sha kti sha kjat.

VIII.

"Phir-phir ka lieh ka lynti-khlieh,
Ba siat kum 'sai rupa
Ummat angel ba wan hap-wieh
Ne khlur ba wan jaw phria.
Ha jingkiew-saw ka snâm sha khmat,
Ki por b'i leh lehrain,
Kum sngi ban sep sha suin ka shat,
Rong-snâm basaw hi hain.
Ka khmat lieh-stem bashoh lieh-khleiñ,
Kum bnai khatsaw-synñia.
Basaw kyrang sdang kem ïong-rein,
Tang don imat ba thlia.

Ki khmat phyrnai kum khlúr shijur
   Na sahit bneng bajngum.
Ne ñiang-bading basdien don-dur
   Ha tnat ki dieng badum

IX.

"Hato phi dei ka puri-blei,
   Ne blei ba wan-mih briew ?
Na krem ki thwei phi mih pyrthei,
   Ne 'thei ba pah-syntiew ?
Ka dur bha-briew nga ïai phohsniew
   Ka shab shapoh jabieng.
Ha phlang, mo seh, phi noh syrngiew
   Ne hiar na kliar ki dieng ?

X.

"La nga sngewtmang bad sngewkynjah,
   Ba phi iehnoh ïa nga.
La dohnud pang bad ngam lah thiah,
   Ba ban jingsngewpisa—
Balei ngan diaw ngan sngewkhuslai
   Ba'm don ba wan sngewlem.
Jingpait dohnud bam lah batai
   Ka um de jai ka jem

XI.

"Dik-dik shadem bathnam ka tied
  Ka s'ier ïoh duh jynduh.
Ba shawei pat te ioh phi sied,
  Bad ngan nym kynduh shuh.
Hynnin, mynta, la s'it, lashai,
  Ngam kein ka ïai bud-dien.
Te man ka sngi, ka snem, ka bnai
  Ba'm ïai lah khein ki sien.
Ynda shisien ryngkat ngan lap
  Khmat ba-ithiang ban peit
Beit-beit nadien ngan bud ban thap
  Hangno phi juh ban leit.

XII

"Map ba nga phla nga pang dohnud
  Nga tang kynmaw ïa phi.
Dur-khmat bathiang bashoh khlem pud
  Ba pyn-ikwah ïohi.
Tip kein shawei lada phi jied,
  Jingsuk aïu phin shem,
Tang ba phin suk, nga kloi ban thied,
  Katno katno phi rem
Ne kein katto, shawei ngan sied,
  Haduh ba in da dem."

II. KA TIEWIWBIH BAD U NGAPTEM.

I.

Te kum u ngap sawdong u her
U kyllain man ki por.
Ha l'er babeh u pynper sner
Ha ban da kut i bor.
Te sbak u dem, kumba dei thit
Ha tmier ka sla u sdien.
Nangta kynsan kyndit kyndit
U phai pat wak dadien.
U her talain kyllain kyllain,
B'um sngewmat juh imat.
U phai pa phai bad wain-pa-wain,
U swait peit tuh artat.

II.

Shuwa b'un dem kane shisien,
U sma lypa na jngai.
U pynshang khmat bad khmat bad dien,
U siaw ïaïaid, u rwai.
Te khliaw i peit, ki ïeng ki shkor,
I Tiewiwbih kordor.
I peit kynriang da ka 'dong-kor
I sngap kynjah shipor.

III.

U NGAP baher um dei u bieij,
U wad la ka myntoi.
Lada ym ïoh, un her pynsmiei
Bad thir un sied pynkloi.
I TIEWIWBIH mar ïasngewthuh,
I leh mynphai lyngkdong.
"Shisien ka sngi te phin sa nguh,
Mynta, te her" I ong
"Wat mut namar phi nang ban rwai,
Ne siaw jingrwai phylla,
Ia kam shisha ban leh kamkai,
Phin wan babe kylla."

IV.

Aïu phi thmu ko NGAP baher
Ha ki syntiew phi khmih ?
Rukom rukom ki don bad pher
Ha rong ne jingiwbih ?
Wei phi la leit, phi la dambit,
Ka eh shibún ban mih.
Phi tang la juh phi la bit thic,
Shano de pat phin khih ?
Te ngor shi ngor hangta hajuh ;
Shawei shaar phim khih.
Wat la ki por phim lah ïoh shuh,
Phin shong kylla sngewsih.
Jingim lait-luid te tang kata,
Ioh her kat sha ba mon.
Sha kliar ki lúm sha khlieh jingma
Ban khmih kylleng sawdong.

V.

"Ki ’tiew-diengngai ne lasubon,
  Ki tiew-pathai-khubor,
Sha ranab lúm, hangta kein don
  Syntiew nga khein kordor.
Jingher iwbih te O ka beh !
  La khein khylliah u khmut.
Shata ruh kein ban nang pyneh,
  Khlem ieh ha ban da kut.
Syntiew aïu ngam pat ïohi.
  Ki ’tiew laiphew-rukom ?
Ki tiew-lili, ’tiew khleiñ masi
  Ba pynher jain rusom."

VI.

"Ko jingiwbih ! Haei phi shong ?
  Phi sam-thliew-khmut ïa nga—
Ha jingishoh phylla ki rong,
  Ne ha jinglong paka ?
Ka ksiar phyrnai balei kam iw,
  Ne ka rupa thaba :
Ne mawlynnai ba deng ki briew
  Ne mawkordor, paila ?
Kajuh ka l’er phi ring mynsiem ;
  Kajuh ka sboh khyndew.
U slap, ka sngi, jingai ki syiem,
  Ha phi ki wan kynshew !"

VII.

Ryngkat de bad ki sim u her
  Pan king kylleng pyrthei;
Lyngba lyngkha bad kper baker
  Ban tip ki leit shaei.
Dang step phyrngap tang pah tyngab
  Kynhún kynhún ki leit.
Ki kit la khoh, la star la trab
  Sha lynti ïew beit beit
Ki kiew ïa thiep ki hiar ïa jur,
  Ki risa shar shi shar,
Ba them ka sawa bún ki sur,
  Katba arsut ki hiar.
Ki khana-tang ba bún rukom.
  Ki ktien pynwiat samrkhie,
Hangne hangtai ban pynshitom
  Ia ki samla dangkhie.
Ka samla lud shah-bud khohwah,
  Ka saw kyrang ki ngab
Da tapmohkhlieh la khmat ka kah
  Ummat bathiang ki hap.

III. KA TIEWIWBIH BAD KA SUKI.

I.

Ha por janmiet, bit tbeh sharak
Ar ngut bad ka khûn-san,
Kmie ka Suki la khmat shalak
Sha Tiewiwbih ki wan.
Ka motor kar bad u draibar
Harud surok ki ïeng.
Jingshai sharak ka shat shabar
Jngai jngai na kamra-pdeng.

II.

Ka Tiewiwbih bha-sngi ka dei
Ka khûn binong-bishon
U kpa ha kam pulit u trei
Phraspah tulop penshon.
Ka lok Suki bad Tiewiwbih
Ha kamra-thiah ki shong
"Balei ko Bih, phi mat-sngewsih ?"
Suki shalak ka ong.
"Ka long shisha nga bna wer-wer
La jan ki sngi ïathoh ?
Hato ki briew ha nga ki jler,
Ym dei u khûn baïoh ?"

III

"Ko lok," ka ong, "ha phi ngan phla
  Jingrkhie-bein wat kynton.
Namar u rnga barhem lypa
  Ba ha shadem u don.
I ïoh i duh ngam nud ban ong,
  I thew ban leit Bilat.
Hato I peit tang ha ka rong
  Ia nga b'i khie iap-mat ?
Nga tang la peit sha nga I peit
  Ñiuh-mat nga sngew ing-thap
la kum kata, sngew lah ban ngeit ?
  O ém, lymda phi lap.

IV.

Nga ju kylli balei u nar
  Ba ring magnet u bud.
Ne ñiang-thang-doh ba kam sumar,
  Ha ding ban thang ka nud ?
Shano ma ba I don ma I,
  Shata nga kwah ban don.
"Kaei ka daw,' wat leit kylli ;
  Nga sngew kum ban kyllon,"

V.

"Tharai, I kwah ban leit Bilat,"
  Suki sha ka ka phai.
"Im lah ban phah I kpa sngewmat,
  Shata sha ri bajngai ?"

"Kam dei ka lah ym lah," ka ong,
"Ia nga ka pynsngewsih.
Hynrei ba ïoh I kylla-rong.
Ki thapbalieh I khmih.
Ka ri Bilat kum Ri Khasi
Ka ri ka jinglaitluid.
Kynthei shynrang hangta phi i,
Ryngkat ryngkat ki tuid.
Nga ju pyrkhat la jingshem-pap
Ba ain ka ri ka teh.
Habar jingker ki tang la lap,
Ia ngi na ïing kin beh !
Hynrei kumno ha Ri Khasi,
Ka Ri ki Mahadei ?
Ia phew ïa spah ka ïoh-kynti,
La kumba im ki blei !

VI.

"La jar katia, nga sngew khubor
Myntan ba sngew phylla.
Ka jingiakren ka rung sha shkor,
Ba bad I mei I pa.
Kynthei Khasi marwei ka wan,
I'u khar Pathan ka bud,
Wat tang sha u ban leit ne jan,
Hato kumno ka nud ?
Ban na ka riam ym lah ithuh,
Khasi ne dkhar ki dei.
La hap mynjur bad shu kohnguh
Ba dei ka riam ki blei !

VII

"Haba ki shong pynsuh motor,
Khynwin baroh ka shnong
Shuh ki pynher rusom kordor,
Jingher iwbih ka rong.
Jingim laitluid ba kum ki blei,
Hato naei ngan ïoh ?
Ka bat-lakam la lait ne dei,
Nám ruh sha ka baroh !
Jingim bhasngi ba kat kata,
Shisien ka sngi kin duh !
Pateng ki ïoh, kin bret thala ?
Kin wad,—kin nym ïoh shuh !
Ko lúm Khasi, ba shong ki blei !
Ki hiar ki blei sha sngi ?
Ki blei ka Ri, mo seh, phi dei ?
Pléng, kum kine sha phi ?"

VIII.

"Iwei bad ar nuksa phi sei,"
Suki sha ka ka phai,
"Jinglong paka ka Ri ym dei
Ki nomuna phi ai.
Phi kren la kumba phim pat poi
Ne mad jingbang ka Ri !
Hapoh shisnem katno ka roi,
Ka tyngshain kum ka sngi !

IX.

Man la ka sngi, kha-im ki kiew,
Mar rem napoh Ri dkhar.
Ki tam-kyntait, ki mar basniew,
Soh-Pyut sha ngi ki hiar ?
Sha thor ki theh tang um-sait-pliang,
Ka tngit bad um jakhlia.
Te koit kam pher, ngi ruh ngi pdiang ;
Sboh ei ki madan kba.
Te khmih," ka ong, "ngan shu ïeng noh,
I mei ita la khot !
Lymda ngi ïeng tylli baroh
Ym slem ka Ri kan jot !"
"Ka dei, phi ong, ko lok Suki,"
Ka bat artat na kti.
Katno nga khia jingkren ka Ri,
'Pyrthei ka jot na ngi !'
"Ko lúm Khasi ba shong ki blei,
Lano ngin kot sha ki !
Hato na lúm phi peit pyrthei,
L'u dieng-synshar ha kti ?"
Marwei ka shong, ka ong artat
"Kum 'tien-tari-batar.
Sa da kumto rukom pyrkhat
Wei ong ka khún daktar."

X.

Pyrhut ki shkor, hamar surok,
Wia wia ka suh motor.
"Shong-hok" ka ong, "kato ka lok
Ban ïoh khún prophessor."

Ka kmie sha kamra-thiah ka rung :
  Ka khún pyrkhat ka shong.
"Kaei ; ko khún, kumne ba dung,"
  Kmie ka Iwbih ka ong.
"Ko mei, nga sngew ban bthei," ka ong,
  "Ia la ki lok kynthei.
Hato balei kumne ngi long,
  Ka daw jingjot pyrthei ?"
"Phi i khún," ong ka kmie bastad,
  "Ngi dei ban pynduh jait,
Ba kum kane ka kam thad-lad
  Ngin ïeng baroh, ngin tait.
Ka jingïarap jong ngi kynthei
  Shynrang ki dei ban wad :
Da khlem ma ngi, tang ki shaei ?
  Kim lah, wat la ki stad.

XI.

"Kane ka dei ka kam jong ngi,
  Jong ngi marwei marwei.
Napdeng kito kiba shai-sngi
  Kin thaw ka seng-kynthei.
Kata ka seng aïu kan leh ?—
  Kin thaw ki jingïakren.
La bor la sor baroh-ngin theh,
  Ba ri kan ïoh jingtngen
Thliew ka ïing bad khlieh ka sngi,
  Bad man ki dong ngin thwet,
Ba kum kane napoh ka ri
  Ngin sei shabar, ngin bret.

Jingshai ka sngi, jingdum ka beh.
  Jingbha ruh ïa jingsniew.
Ngin tylli lang bad trei tyngeh
  Ki ñiut ka ri ngin thiew"

XII.

"Te kumno pat, ko mei, phi ong ?"
  Kylli kylla ka khûn.
"Napdeng jong ki man heh ki long
  Ki kylla duk ym bûn,
Khamtam kito ki ïoh sahep,
  Ki khûn ki kiew burom,
Yn leit phylla ka shoh-tyndep
  Ka lam ban bud rukom ?"

XIII.

"Nga sngewsih, khûn," la ong ka kmie,
  "I'u thngiat kiwei phin peit ;
Kithie shitom kiwei, phin rkhie ?
  I'u soh kiwei phin kheit ?
Ban lei ban kwah u jong kiwei,
  U soh khlem mih um-syep.
Ym dei kane ba jot bapei
  Bad sngi ka sdang ban sep ?"

XIV.

"La jia aïu, ko mei, ki ong,
Shaphang kato ka briew ?
Pulit ki thwet ka beh na shnong
Artet ki phah,— kan kiew ?"
"Ym dei kumta, ko khûn, "ka ong,
"Kmie ka SUKI ka kwah.
Ka thmu ban khot ha ïing la jong
Ban pynbha lada lah."
Ka TIEWIWBIH ka sngap de jlang
Ka kren kumba ruma.
"Te koit kam pher, ngi ruh ngi pdiang
Sboh-ei ki baden kba."
"Aïu, ko khûn ?" ka kmie ka ong.
U kpa hangta u rung,
"Sha Aspata kin leit pynshong
Ban leit sumar khûnlung."

IV. TIEWIWBIH HARUD KPER MARWEI

I.

Ka Tiewiwbih na ïing ka mih
Ka wad jaka jahthait.
La kum jingtap ketli ba khih,
Shadem bathnam kan pait,
Hapoh jingkah syrngiew u dieng,
Ka shong pyrkhat jylliew.
Na kper baker sawdong ka ïing
Wan her iwbih syntiew.

II.

Kir-kir ki sla u dieng ki khih,
Ki siaw ha tyndong shkor.
Napoh dohnud jingrwai ki mih
Ban bud pynbiang ki por.
Ki sla ki ïeng kum paid bynriew
Ki khmied ki khmat sha bneng.
Ka peit lyngngoh kumba phohsniew,
Aïu ki don ban sneng.
Aïu ki ong, la bha la sniew
Mynsiem ka thrang ban tip.
Jingmut samthiah ka wan kyrsiew,
Ka sliew ki khmat ban lip.
Katba nang peit ka nang ïohi.
Rymmiang shyntur ki khih.
A ban da tip jingmut jong ki
Ki ktien ba ki pynmih.

Tang jingsawa babang ka mad
  Ba tuid lyngba ki skhor.
Dohnud bakhih ka kwah ban shad
  Katba nang khmied shalor.
Ka kum peit sah ba kwah antad,
  Ia jingkynud babang.
"O, ba ngan mad, jingstad nga wad
  Jingbang babha ryndang !"

III.

Ha jingbeh l'er ki sla ki her
  Artet artet ki kiew.
Lem bad ki sner ha suin ki per
  Ki bér sha kper syntiew.
Búnsien ka bud hapoh dohnud
  Jingrwai ba ki kynud.
Ka tang shu nang kan rwai khlem pud
  Pynban kam man da nud.

IV.

"To hikai lem aïu phi rwai
  Ka sur nga thrang ban kem.
Nga sliang ban rwai ruh khlem da wai
  Nga tang shu shem ka jem."
Ka kum peit bieij ïa ba ki rwai
  Bad sngap jingkhih u pdot.

Jingkhih kor-kor ba sawa shai
Jingud ba sngew sangsot.
"Ai lem ka bor," ka lai pán biang.
"Haei jingbang ka shong ?
Jingrwai bathiang ban sngap nga sliang
Ban nang kum la ka jong.
Ka dei h'u pdot ne ha ka shkor.
Ryndang ne h'u thyllieij ?
Dei ban rwai tlot ne rwai donbor
Rwai s'iang ne paw jingbieij ?

V.

"Ko sla bastad jingstad to ai
Kumno ban nang ban rwai,
Kat sha ba ïaid bad sha ba phai,
Lada sha jan ne jngai.
Ia phi ngan nguh arti arjat,
Shawei de ngan hikai,
Bad ngan ïathuh búnsien búnwat
Kumno ba phi batai.
Ki blei ha kali l'er nga i.
Ki khih bad met bad phad,
Ki kohnguh khlieh, ki kaweh kti,
Ki kyrdem kjat, ki shad.
Tang jem ka l'er bad ka sangeh
Ki rwai hapoh dohnud.
Sha ba jylliew ka khih kyndeh
Ki ktien sawa ki bud.

VI.

"Wahbah batuid jem-jai khlem pud
Ka ngam jylliew shapoh
Kam pynsawa ne kam kynud
Kum kshaid ba tdem d'u l'oh.
U maw ba ngam sha thwei jylliew
Um mih um paw de shuh.
Wei u la ngam wat mut un kiew
Shato un sah jynduh.
Jingjam ka ktien kam pynsngewthuh
Ba shong ka dor hangta.
Wei kano ma ba shu ioh tuh
Kylleng ka leit pynbna.

VII.

"Nga sliang ban sngap jingrwai bathiang,
Babang ba ngam man ngiah.
La kum ba khleh sohjew ha pliang,
Nga threw nga nguid umbiah.
Ka ryndang 'sai-bela phi ioh,
Ba khih khynñiuh ka met,
Ba tieng ne kmen ne bthei phaloh,
Ba shlei naba kyrset ?"

V. U NGAP TEM BAD KA TIEWIWBIH

I.

U lap ïa ka, de khek ka ïeng ;
  Shadem tak-tak ka khih.
Ka khmat ka phai kylleng kylleng
  Hynrei sha u kam khmih.
U ïeng kum mot batei ki s'iem ;
  Tupia balieh u phong.
H'u shñiuh phyrnai ka um mynsiem
  U peit, — ka thapbaïong
Bad khop ki shynriahti ka thaiñ
  Ha la shadem ka buh ;
Da khmat bhabriew ka peit lehraiñ,
  Ia u ka dem ka nguh
Na kjat ia u de trait ka bat,
  Ka nguh haduh khyndew.
Halor slajat ka jaw-ummat,
  Ka theh kum um sohjew.
Ka ïeng pat joit ; sha u pyrshah
  Kam nud khyllie ki khmat
Shyntur ka ran, ban kbum kam lah.
  Kum phria ka jawummat.

II.

Ka dem kyrpad kyrpón khlem thait ;
  Shadem ruh klak ka jhieh.
Sbiak ha shadem slati ki dait
  Ka nguh pat ngon ka khlieh.

Ka khmat shawei u tang la phai,
Ki khmat sha u ka suh.
Tang phai sha ka, ka bak sha jngai ;
Ki khmat kam pynkynduh.

III.

Ka um basngur ka i-jaijai,
Ha nan b'la ker sawdong :
Ter ter narud jingker kyrhai
Ki phuh ki 'tiew-rudnong.
Dohkha ki mih hangne hangtai,
Ki súm pynper sha um.
Ki sher-syngkai bad shalynnai
Ki jngi blom-blom ki sum.
Ka khalaso, khweb-khweb ka khih
Te wow ! jingi-bang-doh.
Te kjuin shajrong khmih ka kynthih
Na sla-um blait ka jngoh.

IV.

"Ha ong, seh TEM ka um ka sngur,
Ym dei ba khlem pynkhih ?
Ka um sahkut balang khlem nur
Kam ibang mad ban khmih ?
Te, ong, seh, TEM, to ong pynshai
Hato phim lah phai shuh ?
Hato katto la kut ka rai,
Katto ka 'tien-khatduh ?

Ka ktien jong phi wat tang shisien
Mynno nga ju pynlah ?
Ka dei ka lait, ngam ju bún ktien,
Ngam shu kohnguh matlah ?
Keiñ, keiñ, wat phai kumto ngam kwah,
Sha jngai ngam mon phin ngam.
Nga sngew sha met ka par-umpjah,
Shaduh u klong ka sam."

V.

Ia kti kamon jong u ka bat,
Ka snoh pynskhem ïoh lait,
Ka peit ka peit b'u peit pyrkhat;
Dohnud ka k'an ban pait.
"Aiu I thmu, shano I khan"
Hapoh ka kan de sia.
"Iphet I phet, I wan I wan,
Sha thwei in ngam sisa ?"

VI.

U kyndit he, u peit sha ka
Kum sngi na ïit-phalang.
Ka peit pynkloi sha lyngkha kba,
Ka ba ki khmat sha phlang.
U peit pynbud shano ka peit,
Ba don aïu hangta.—
Ne don syntiew ka kwah ban kheit,
Ne ñiut ba mih phylla.

VII.

Wahduid basngur khlir khlir i tuid,
I pynshlei miar ïa them :
Sha khlieh i wad jaka kylluid,
I twad nangno ka jem.
"Ha sngap !" u ong, "jingrwai ki sla
Ba wan na tnat ki dieng ;
Ha khmih ki phlang ki shad sngewbha ;
Sngap-thuh ka ñiang-khongwieng.
Khlem l'er ba wan kaweh ban beh
Kim khih, ki sah kumjuh.
Ka 'tien-phawer h'u ręw-ïaleh,
'Ka bha da leit tynjuh !' "

VIII.

Arngut ki nongrep ha lyngkha,
Shi pawa mail nangta,
Ki sdám ïa um bashlei sha kba ;
Kim man da lah satia.
"Ha ong, seh TEM," ka ban pa ban,
"H'U maw basah hajuh,
Hato ki ñiut ba jan shajan.
Ne sohpailen kim juh ?"

IX.

"Ka dei, keiñ BIH, kaba phi ong,"
  Sha u ka phai kylla.
"U maw-tyllun bashong kynrong
  Shisha u shah thngan-ja,
 Phim ju peit thuh kumno u ngap
  U phet kylleng kylleng ?
 La lut ka um syntiew b'u kjap
  B'un kit sha iing b'u seng ?
 U sing tymmen bashong ha krem,
  U kyrhuh huo shi huo.
 U khlem da wad un shu ïoh jem,
  Ka bám kan wan ruo ruo ?
 Tyngab ba khie dang step phyrngab
  Dang saw ha shkor ka pah.
 Te phi tharai jingpah-ab-ab
  Jingthngan kan lah pynjah ?
 Myrsiang ba thiah jaipdeh mynsngi,
  Phi mut un ïoh kem s'iar ?
 Ym dei b'u shang lapmiet khlem sngi
  Por bakynjah jar-jar ?

X.

Katba ka sngap lyngkha ka peit ;
  Shijur ki masi-lúr.
U briew nadien ba nang kynteit
  Ha ktieh-u-tih liew-núr.

"Kawei shisha nga sngewphylla
Sngewbha pynshai ïa nga."
Ka phai ; u kylli kloi ïa ka,
"Balei, kaei kata ?"
"Nga shem kita kiba shah jem—
Nga lap la bún ki sien—
Katba nang shah, ki shah kyrdem,
Ki tlot ki tlor hadien"

XI.

"Ka jingphylla ki jingphylla
Ia nga, ko Ieit, phi sei.
Pyrthei shisha ka khim jaka
La ka kylluid shatei.
Khabah búnsien kharit ki bám :
U khla ïa mrad tlot-bor :
Ki briew ne mrad h'u phlang ki jám.
Don ma ba da ñiew-kor ?
U kbeit u her ban beh simrit ;
Kumba ka jia búnsien :
Ki skaiñ ki phet, ki tieng lymbit.
Don uba wan khang-ktien ?
Ka jait-bynriew barit ruh bún,
Lada kam lap ïohi
Shisien ka sngi kan shah klún
Kumjuh kan long bad ngi."

XII.

"Phi sei shaphang ka jait-bynriew,
Kiei ki lad," ka ong.
"Ki lad," u ong, "ba ri kan kiew
Kine harum ki long :—
U slap, ka l'er, jingshit ka sngi —
Kine ki ïatrei lang :
Jingbiang ka bám, ka jain de phi,
Bad ïing ban da jingpang.
Jingthrang jingstad, jingwad jingtip —
Kine ki pynkhlain—bor.
Kynsai na ki, jingminot tlip,
Hok ka kyntiew shalor."

XIII.

"Nga ju phylla, te IEIT," ka ong,
Shaphang u slap phi kren.
Kumno ka lah ka l'er ban rong
Katto katto u rben ?
Ki por b'u khie ban theh u theh
Shlei lut ka lúm ka wah.
Te kam babha búnsien ba leh
Sha ki pateng kin sah ?"

XIV.

"Ba khmih!" u ong, "nga ruh nga don
  Kawei ka jingphylla.
Lá bún ki sngi ki snem ka shon
  Kam lah ba kan bakla.
Symbai nga bat mynta ha kti
  La shai u long diengbah;
I um-pohliew khlir khlir phi i
  Jhad ha shadem i bah.
I dieng-jingpruid kynthah sikret
  Lawbah lawsan i wiang.
La rit mynta, ym bit lyndet;
  Ngim tip shaei kin klang.
U khúnlung dang shisnem ka rta,
  Ba dang snoh-bah rakep,
U rangbah duh un sa kylla,
  Kam khraw ruh un pyndep."

XV.

"Jingkren jong phi shaphang ki ihad
  Ka pynkynmaw ia nga;
Ha jingpyni lehkai ki mrad
  Jingi batriem suda.
Khynnah kynthei dang sdang ban san,—
  Shiphew,—tip i la kot!
Lyndang i thiah halor madan;
  I khmied,—wow i-sung sot!

H'u rangbah pat baïeng hajan
  Uwei sied ha tyndang ;
Ar ngut na krung ki sdien kynsan,
  Joit ha khynnah ki ïeng !
Khynnah barit dang kat ita,
  I lah kumno ban bah !
Ka dei ban don ei ei hangta ;
  Kumta ban ong nga kwah.

XVI.

"Kane kawei ngam lah mynjur,
  Ko IEIT, kaba phi ong :
Mynta mynta kin kylla dur,
  La shai la shai kin long.
Une u dieng baheh katne,
  La katno snem ki por,
U shah ka sngi, u slap ruh de,
  Bad l'er bakhun pynkdor
I um-pohliew ba tuid khlir khlir
  Ba i-thiang-peit ban dih,
Kylleng i ïaid kumba ïaid-wir !
  Hapdeng ki lúm i khmih !
Ka ding ba klang sawlep sha bneng,
  Ba kyrhuh kyrïat bniat,
Ka ïehnoh sah shiliang shiteng
  Ka ni ba leh khyndiat.
I jingpyrkhat ba ngi pyrkhat
  Shisien i kylla ktien.
Wat khlem pat kren, shiwat ar wat,
  Kam i kÿlla hadien.

Ki jingpyrkhat tang da ki khmat
Kum sner h'u khnam baper ;
Khamtam ki ktien ba kum pyllait
La kum ka l'er ki her.
A, katno sien ba jot ki briew,
Ki ïing ne jaitbynriew,
Tang da jingkren ngim poi phohsniew
Plung jingpyrkhat basniew !
Kaba nyngkong nyngshab ïa ngi,
Ka dei ban ïai phikir.
Ba jingpyrkhat ba man ka sngi
Kin khuid bad sngur khlir khlir."

XVII.

"Nalor ka jingbhabriew, te IBIT,
Jingstad ha phi ruh don.
Ngam phylla shuh balei nga bieij,
Balei ruh dem ka mon."
Ym donkam ong aïu ka jia
Shibnai hadien kata ;
Da jingsngewbha ki kmie ki kpa
Ki im ïasah shi rta.

JINGPYNKUT

Jingthmu babha ïa la ka Ri
    La slem nga khmih lynti,
Ba ngan ïoh leh ei ei ïa ki,
    Ban sah tang ka mat-ti.
Nga phla ngi sah khúnswet rangli,
    Ym donkam ai sakhi :
Hadien habud ngin shah kynshi,
    Lada ngim kloi tylli.

Ko puri-kshaid ba man ka sngi
    Khublei khublei ïa phi,
To nang pyni bad kdew lynti
    Kumno ngin nang ïaid hi.
Kum u khynnah dang sdang ban jngi
    Ha kane ka kynti.
Ioh wan jingsniew ïa lade hi,
    Na phi nga wan kylli.

X. KA RWAI IEIT RI

1. Ko lúm Khasi ! ko lúm Khasi !
Nongrwai babang hyndai ki rwai.
Ki por dang khuid u bnai ka sngi,
Ba bneng ne khlur kim pat ïajngai
Ko l'er bashad ba pynkhih kjat,
Pyrthei mariang ka peit phuhmat.

2. A katno sien nga pang dohnud !
A katno sien hab khlur ki khmat !
Ha por b'la leit nga peit bynnud,
Ba lano pat kin wan phai pat ?
Long-kpa b'la ïap napoh jingtep
Kin wan mih-pat kum sngi b'la sep ?

3. Ki riewhyndai tang wait lyngngun
Lawbah lawsan pat shaid ki pliah;
Mawbah mawsan ki pyntyllun
Na kliar ki lúm ha them ki thiah ;
Ha khmat jong phi te pa-tymmen,
Kum khynnah kiew dieng sohmynken.

4. Ki lúm ki wah, ki riat ki ram,
Ki sakhi shai ïa bor ramhah.
Ki puh-shi-lúm ba bat l'u khnam
Da tdong ryntieh ki pong pung-bah.
Naduh pubon Mawmluh-Mawsmai
Shaduh Shaina ki ngam hyndai.

5. Ki mawbynna bajrong ki ïeng,
Ne mawkynthei ba ki pynshong
Ki khmih kylleng ne khmied sha bneng
La ki jainspong ne pankhyllong
Ki lam kylli naei la kha,
Na ksiar, rupa, ne maw la shna ?

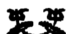
6. Ngi sngewsarong la jingsngewshai
Ba palat liam wat ïa ki dkhar.
Te khmih, nga ong, kat sha ba phai
Ha spah ne bor ngi don sha kliar.
Sha ngi shano pat kin kynjoh,—
Shajrong ki lúm phong-pansngiat l'oh.

7. Nga sngewlehrain nga dei ban phla
Ia la jingbieij la jingsahdum ;
Lada ha spah, lyngkha ne kba
Ne la ha bor, ngi sdang ban klum,
Ngi kylla long tang ka 'tang-pait
Katba nang theh, nang jaw, nang lait.

8. Ha sngap ki jingkynud ki sur
Rukom rukom thymmai ki thaw !
Ki puri-kshaid ba shad lyïur
Ba wan mih paw tang bneng ka rngaw,
Myntlang ki sngap, kim shem palat
Jingbang ka sur ban khih ki kjat.

9. Ha put ne tem, ha rwai ne siaw,
Ha shad ne kmen, ne leh-tamsa,
Sha khlieh ngi kiew ngi jop ruh thiaw.
To bám to dih nang leh sngewbha.
Te kumba tuid ki wah sha dkhar,
Spah ruh ka tuid, nang kie nang hiar.

10. Kyndit bynriew, Ko Ri jong nga !
Sha kliar ki lúm pyneh ban kiew ;
Khohwah baksah nang ksaid shi r'ta
Ban ïai kynjoh ïaryngkat briew.
La syep la syar ne snam ngin theh,
La im ne ïap ngin ïai ïaleh.

XI KA PROSESHON BAH (24-10-60).

"*Kynding-ding-ding kynding-ding-ding,*"
Dang step phyrngab la riew ka ksing.
"*Kododong-dong kododong-dong.*"
Shuwa ban kieh u iar-nyngkong.
"Khie noh, khie noh la dei ka por
Ba Khŭn ka ri kin sei la bor."
Kumta pyrta ka kor shynghang
Ba ïaid kyrsiew ha shkor ka kyang.

Joit joit ki khie ki thei samla,
Khruo khruo ki ïeng ki rangshisha.
Ki thei khyllud la ja ki song,
Ki khŭn shynrang nang her sha shnong.
Khrui khrui ki ïaid la ki takma
Ha la shadem ban peit ima.
Hato i dei dak leh sngewbha ?
Ne dei i dak ka jingrisa !

Katba jweit jweit ïaid rangsamla
Lynti ki lam na khmat shuwa ;
Khmih bud sa ki khynnah kynthei,
La riam la beit ba phong ki blei.
Khrep khrep ki ïaid juti khongdong
Ba phuh ka shnong ha man ki dong.
Kynhŭn kynhŭn lama ki rah,
Ba kat ba ïaid u peit pyrjah.
Ha ktien Phareng basngewthuh lang
Ki jait pa jait hangta pynlang.

"Ngi ïapyrshah 'tien Asamia !
Tó ai ngin khlad kum shipara !
Ia briew ngim don jingïasngewmong !
Ngin ïasynshar mar la ka jong !
Da khlem Hill-Sted, khlem jingshongthait !
Saikhúm saiteh naphang ngin mait !
Khlem jingaili, khlem ai lynti,
Ngin kut ka sngi, namar ka Ri !"
Kumta phawar ki rang phawar,
Katba kynthei ki ker tawiar.

Te tik tik tik ki kyrdem jam ki kjat,
"Iuh ïuh ïuh," ki pyrta kum ban rat,
Shaid ki kynthei la shatri ki ïada,
Jingshit kyrang jong ka sngi bathaba.
Khrui-rui-rui Iing Dorbar ki ïalang
Sngi ba khlem lyoh ïa ka khlieh ba ka thang.

Samla kynthei ha khmat phyllaw
Lama ki rah, ki kren eh-daw.
Samla shynrang jam ki pyrta
Ba kim kwah nang 'tien Asamïa.
Katba u paid ba ïeng tawiar
U shlei surok ba'm lah ïakiar.
Kiwei ki ïeng halor kynroh ;
Kiwei na tnúm arsut ki jngoh ;
Kiwei nalor ki baranda ;
Kiwei ki phngoid napoh pyrda ;
Ba ïing ar liang surok ki shlei,
Ba tuid paid briew kumba kyrsei.

Lyngdan kynrem samén samén,
Ki ïaid khmih briew rum rum neng neng ;
La i takma shadem ki deng,
Ki ïaid pynbeit i'u paid ba ïeng,
Suki kynjai kyrtong kyrleh
La salu saw ribbon baheh.
Ki kieng kum kpieng shiliang tyrpeng ;
Dak nongïalam hangta ki deng.
Ki ïaid syllud na khap u paid,
Kyntur tymbuit lynti ban plaid.
Ynda ha khmat Dorbar ki poi,
Paidbah la kum u ngap u boi.
Tang ai ka ktien ban ïamih noh,
U paid na man ki lad u noh.
Shlei ki lynti, khapngiah surok,
Jingbún u paid la i-syrtok.
Ba tuid umsaw shu hin shi hin,
Umïam bashlei de lin shi lin.
Hato naei katne b'u mih !
King sa ka khlieh ba khmat ki khih !

Shiphew khatar shi lain shi lain
Ba ïaid kyrdem shu thain shi thain.
Katba kynhún haphang ki shad,
Ki shad mastieh kum ban khyllad.
Ia briew ïa mrad da kjat kyrdem,
La kum hyndai ba beh tympem.
Postar ki rah kum shad ïasiat,
Da don ba wit sha khmat ki ñiat
Ha por ba poi ha ïew Mawlong,
Ka jingithiang ba'm lah ban ong.

U paid byllien arsut u tuid
Ba pynkhapngiah surok kylluid ;
Hin shi hin, hin shi hin u wan,
La kum wahbah ba shlei kynsan.
Naei ki wan ym lah ban ong,
Don kiba ong na lúm Shillong.
Kiwei pat de na thaiñ Mylliem
Ia paid Shillong ban ai mynsiem.
Wahrit wahbah ki ïatyngkhuh.
Wahrit ka lad tang shu kynduh.
Narud narud ka tuid arsut,
Tad da ka poi haduh bakut.

Katba Wahbah artet ka kiew
Ka da syllad katba peit briew ;
Ka ñiat, ka shop, ka rong artet
Ba kat ba wit ki hab phet stet.
Lynti kyllain ki ïakyrwain,
La kum sein-bah ka tdong khlem shain.
Katba rangbah tang poi pynkiew
Da kor shondur u shon paid briew,
U paid utai shu hin shi hin,
Ba jrong ka tdong kitai kyrhien.
Ba briew, rangbah, kynthei ki ïeng,
Na man ki lad lyngngoh tyngheng.
Motor ne bus ruh jar kynjah,
Ba shnong ka thaw pah ñiangkynjah.

Pulit, shipai ha man ki dong
Ki ap sharai aïu kan long.
Bún bún ki peit ka khmat sngewbha,
Katba kiwei ki dum synñia.

Kynhún nongap pat man ki lad
Ki ïaïeng ap ba'm shah ban khlad.
Hynrei nalor ki ranab lúm
Ki nongpeit kai ki ïeng kynhún,
Ban peit jingïaid proseshon bah,
Da jingshoh bieij khlieh ki kyrngah.
Kito ba shong ïing ar mala,
Ha kliar ki lúm na baranda
Arsut ki jngoh lyngngoh shoh bieij,
Ryngkat ka tieng, ka phieng, ka smiej,
Katba kiwei ba peit najan,
Mar ïakynduh, ki ruh ki wan.

"Da khlem Hilsted.
Khlem jingshongthait.
Ai ngin sapra
Kum shipara
Ktien Asamia
Ngim kwah kajia ;
Ngin synshar hi
Ia la ka Ri.
Pyneh tyrpeng
Ngin nym khein-reng.
Ban jop kylleng
Tylli ngin ïeng".

Sngap ngan ïathuh jingïathuhkai
Khana aïu haba shongkai !
Khynnah kynthei ba pahara
Ia motor kar ba tur ruma,
Ka bat ïa motor kar Disi,
Ka thmu ban khang baroh shisngi.

Kawei kynhún samla kynthei,
Dang step phyrngab surok ki shlei
Hamar ban mih kar Kiwhati,
Ha khmat surok ki khang lynti.
Ki ong artat lada ki ïaid,
Kin thiah madan ban shah tylliat.

Kynhún nongtrei ophis sorkar
Ha man ki dong Khasi ne Dkhar,
Ki shu shah khang khlem bat tyllai,
Tang da ki ktien batuid jemjai.
Bad tang ïohi ïaid riewrangbah
Ki sohlaker ki dum-la-bah.
La kti ki kner ki ïasoh-kti
Pyngkiang ki ker ban khang lynti.
Ki motor kar ba suh ani !
Shikham mynsiem ki bat ha kti !
Khek ki sangeh kim nud lymbub
Tang leh tyngeh phar kin kynrup.
Ophis hana shu khróng-róng-róng
La kum i um ba sah khyrdong.
Ne la skul rit, skul heh, skul bah,
Kum por shuti jling jlang kynjah,

Khynnah kynthei arngut ki poi
Sharud madan ki ïashong khroi ;
La ka jasong ki ïasei lang
Ban bám jasngi ha ban da kdang.
Bad mar kumta, wan poi san ngut
Samla shynrang baphong, jain sut.

Ki b'am ju ïa ithuh ithaw
La kł mut ne khmat ne shnong ne thaw ;
Pynban ki tang pynpaw jingthngan
Khynnah kynthei ki khot ban wan.
Te sngap kumno kein ja ka dap
Ia kpoh dangkhie dang san synjap !
Ka long hana ka dak pharshi
Ba ja kan dap tang synshar hi !

XII. KA BALLAD U LA

1. Nga dei ka ktien kyrteng u La,
   Ba'm bit ban thoh thala ;
   Namar teng-teng nga mut ka sla,
   Teng-teng nga dei u khla.
2. Jingmut bapher kin ïai kylla,
   Lymda phi thoh bakla ;
   Shadien sha khmat nga pynphylla ;
   Nga thep tyngka ki pla.
3. Teng-teng nga shong ïing bún mala,
   B'la thait ka leit bylla ;
   Synduk tyngka nga khang tala,
   D'u shabi ksiar nylla.
4. Bad nga kiwei kin ïoh pela,
   Na man la ki jylla ;
   Kat kiba wan ki rah paila,
   Sh'la ïing khala-khala.
5. Hei wat leit thoh khlem da sylla.
   Ioh shu kylla bula.
   Da peit pynbiang ho ki pylla,
   Ioh shah ka shla ka tla.
6. Jingim nga im ithamu'a,
   Ba ud h'u sai-bela ;
   Kynthei nga ai ka deng khai-la,
   Shynrang ka boh-khaila.
7. Katto, ynnai ka ring saiphla,
   La kum ka thaiñ mula ;
   H'une utai ïa nga ba'm pla,
   Sala ! ka jain-sala !

Ka jingpyni nia ba ïa ka ktien *la* ym lah ne long ban khein kum ka jingpynsnoh na khmat ki berb kiba dei ïa ki por ba la dep.

Ka ktien *la* ka wan ha shuwa ki ktien ha ki bún rukom kumne :—

(1) Haba ka mut *sla*, kum 'lakait, 'lakhar, 'lakud, 'laliar, 'lamet, 'latoh.

(2) Haba ka mut *khla*, kum 'labasa, 'laman 'labam-briew.

(3) Ha ki adberb, haba ki thew ïa ka por ka ban sa wan pynban, kum, lashai, lasyit, la nymwei, lashem-snem, lawei, lanor.

(4) Ha ki katto katne ki noun, kum lakam, laha, lama, lasier, latom,

(5) Kum shibynta jong kawei ka ktien kum laka (adb), lade (p) lajan (pri) lape (b), lalot (adj) lane (konj), lano (p), lanot (n) lati (adj).

(6) Ka ktien *la* haba buh ha shuwa ki berb kam kit jingmut ba kita ki berb ki kylla past tens noh, kum ha kine ki sentens harum:—

(a) Wow, *la* ïap ! (b) A, *la* khuid ! (k) Ja *la* dep katto ! (d) Phi tharai un wan ! Nga i uto te u *la* wan eh ! (e) Lashai ynda *la* bún eh uba nang ba stad *la* jynjar sa sha ngi u bieij u them. (g) Ap sa khyndiat por, utai hana *la* wan, kumne u *la* poi.

(7) Ne ha kum kine ki ktien, lakam, lada, laman, lamet, lashai. Khmih nuksa kai ha kine ki sentens—

(a) U lakam la u jong, (b) Lada u lada kam ïap (k) U laman mynnymwei. (d) Ki lamet bah kane ka snem. (e) Lashai, khie noh.

Ha ka jingshisha ki dei ban long kumne— (a) U *la* kam la u jong, (b) Lada u *la* da kam ïap. (k) U *la* man mynnymẃei. (d) Ki *la* met bah kane ka snem. (e) *La* shai, khie noh.

Nalor kine ki ktien, *la* ka kit bún jingmut, kum (i) *La* (though) u leh ruh um lah. (ii) Um tip *la* (whether) un wan ne ém. (iii) Nga leh *la* (persist in) ka leh. (iv) Une u dieng sawdong uba san inshi *la* (by) hynriew inshi. (v) Ar *la* (and) ar ka long saw. (vi) U don *la* (own) ka ïing: bad (vii) ha ki kyntien *la* kumno kumno, *la* jong, *la* jar katta, *la* ka ïaid ka ïaid.

Shaphang kaba pynsnoh ïa u *la* shadien ha ki ktien, kane ka poetry kan iarap ban lam jingmut khyndiat.—

XIII RHETORIK BAD PROSODI

RHETORIK

Ngi ai jingmut khyndiat hangne da ki nuksa ba na ka kot hi ïa ka Rhetorik bad Prosodi ha ka ktien Khasi, ïa kaba yn sa nang pynroi bad pyniar pat shadien, katba ki por ki nang ïaid.

Simile :—

Baroh jingjia ba shiphang sngi
  Ha pyrthei shong-basa,
Kum jingphohsniew ba'm lap ïohi
  Ha jingpyrkhat ki kha.

—I Rngai.

Metaphor

Ka pyrthei-sngi phi im, ko hep
Ka long kein tang *syrngiew*.

—I Rngai.

Ki nuksa ia ki *Simile* bad *Metaphor* ki shlei bha ha "KI SNGI BARIM U HYNNIEW TREP", da I Babu Soso Tham. Ki *Simile* jong 1 ki sriem Homer bad Milton.

Allegory :—

Jingstet jingshai shadien ngi ieh,
  Ngim san kynsan ne roi ;
Sha khmat *ym don ba lah ban knieh,*
  Ngi tang pyrkhat ngi poi.

Jingstad jong ngi hangta *kam kut* ;
  Shaphrang ngi ïai iabeh ;
Ym don ka pud ba ngin tip-lut
  Lynter la ïai-ïaleh.

—I Rngai.

KA PHAWAR-PHARSHI baroh kawei ka long ka Allegory—(1) U Skaiñ bad ka Thapbawa. (2) U Rynñiaw bad ka Sohlyngngem ne Kyrngem, (3) Ki shijur ki Lyngdkhur—kiba pharshi ïa ka jingïaieit samla ki briew.

Metonymy :—

Ba *Ri* lashai te kyndung kan khung
Ki mawlynnai na phyllung ki pung.
—Ka Phawar-Pharshi.

Synecdoche :—

Kamon kadiang da pyngkiang u ber,
Bad ki *thapniang* ha *ki* lyer ki per.
—Ka Phawar-Pharshi VII.

Hypallage :—

Umdih *basliang* jong ki khñiang ki dkhiew.
—Ka Phawar-Pharshi II.

Antithesis :—

Ka *rkhie* marwei bad ka *jaw ummat.*
—Ka Phawar-Pharshi I.

Jingriam u rung ; ka *isih u iwbih.*
—Ka Phawar-Pharshi VI.

Epigram :—

U skaiñ bapli ha ka *bieij-sngewstad.*
—Ka Phawar-Pharshi V.

Oxymoron :—

Jingim bakthang, *jingïap-im* bajur.
—Ka Phawar-Pharshi XXI.

Climax :—

Ai pyrthei kan *pel*,
Kan *shlei*, kan *bthei*, ne kan kylla *dpei*.
—Ka Phawar-Pharshi XII.

Ka *khum*, ka *teh*, ka *syrdoh*, ka *ring*.
—Ka Phawar-Pharshi XXI.

Anti-Climax :—

Ka kyrsih ki *dieng*, ka *syrpud* ki *siej*.
—Ka Phawar-Pharshi I.

Condensed Sentence ne Syllepsis :—

I *bang* ne *kthang*, i *sliang* ne *khang*.
Kan *shlei* kan *bthei*, ne kan *kylla dpei*.
—Ka Phawar-Pharshi VII & XII.

Personification :—

U *ksai* u *hiar* na ka dong sha ka dong.
I *thit* i *leit* na ki kjat i *bat*.
--Ka Phawar-Pharshi III & VI.

Pathetic Fallacy :—

Dieng ki *ïalap* h'u bnai *bakhawpud*;
Wahbah ki *sngap* shyngïar ki *kynud*.
—Ka Phawar-Pharshi XXI.

Apostrophe :—

O ko pukni ! Nga kwah her kum ma pha
Sha lyndet ka sngi da ki sner bapaka.
—Ka Phawar-Pharshi XXI.

Vision :—

Haduh mynta, ba nga b'robor *pha paw.*
—Ka Shnong Baieit.

Hyperbole :—

Phi *sliang* ka *um,* ka *dud* kin *wad kylleng.*
—Ka Shnong Baieit.
Ka *dieng* ka *kseh* ka *khlaw* ka *khuid*
—Beh.

Innuendo :—

Pynban ban teh baroh ki beh :
Katto ngam klet ia ki.
—Beh.
Lada ia nga phim man sngew synei ;
To teh shem bha tang phi yn lei ?
Ka Phawar-Pharshi XV.

Irony :—

Ka phut ka rat, khlem khuslai, khlem mab.
Te *jngut ka khmat, stem-khangai ki ngab.*
Ka Phawar-pharshi IX.

Periphrasis :—

La kat ka paushandi-dem-lor-khah.
Ka 'lai-ni-li-kit synrum ka lum.
Tham-shiliang-tnaw ia i nga kynmaw.
Khlip-khlip phi khmih tiew-diengngai shalor.
—Phawar-Pharshi VII, VIII, XII & XVI.

Euphemism :—

Ki lit-paila na ki snur ki ngab
La kum ki phria ne ki khlur *ki hab.*

La'n shong u phot, la un thiah u tuid :
Te *tyrkhong u pdot,* bad *umbiah u nguid.*
—Ka Phawar-Pharshi XV.

Paronomasia ne Pun :—

Masi na jngai khlem da *pah* ka *pah.*
U 'hur-jathang bad ka *shang* u *shang.*

Kamon kadiang ki iaher dondur ;
Kamon ka pdiang ; leh mynwer thawdur.
—Ka Phawar-Pharshi IV, VI, & XIV.

Onomatopœia :—

Kshaid ki *kyrdem, pyrthat* ki *kyrhuh.*
Ki *put* ki *khñiang* ki *siaw* ki *sla.*
—Ka Phawar-Pharshi XXI, XX.

"*Kynding-ding-ding-kynding-ding-ding* "
Dang step phyrngap *la riew ka ksing.*
—Ka Prosesbon Bah.

Alliteration :—

*K*ynthei, *k*hynnah, *k*hyllung *k*hunjiap
—Beh.

*K*a *k*halaso, *k*hweb-*k*hweb *k*a *k*hih
—Ka Shoh-bieij.

Interrogation ne Erotesis :—

Haei nga ngat, ba la on la i sngi ?
Shano ngan her, shano pat ngan phet,
Ba kum ka lyer khlem da don ba set ?
—Ka Phawar—Pharshi XXI.

Exclamation :—

"*O, ka suhsat !*" ong u SKAIN bapli,
—Ka Phawar-Pharshi XXI.

Chiasmus :—

"*Leh bha* ma ngi, nang *sniew* sha ki ;
Kumta de markylliang.
Leh bha ia ki, nang *sniew* sha ngi,
Kumta ruh shu ïabiang."
—Beh.

Iaei i *bang* ba nga ngam bam *kdang* ?
'Iaei i *kthang* ba sha nga kam *pang* ?
Iaei i *sliang* ba nga de ngam *thrang* ?
Iaei i *khang* ba nga ruh ngam *sang* ?
I *bang* ne *kthang*, i *sliang* ne *khang*,
Nga *kdang* bad *pang* bad nga *thrang* bad *sang*.
—Ka Phawar-Pharshi VII.

Zeugma :—

Shylliah *ki sei*, sohjew byllai.
—Beh

La kum ki phria ne ki khlur ki *hab*.
—Ka Phawar-Pharshi XV

Litotes :—

Ka rong ka rup *ka ba'm kai* i don.
O ! *ki ba'm jwat*, te toi ki 'sai teh.
—Ka Phawar-Pharshi IX & XXI.

Prolepsis ne Anticipation :—

Ki ksew nadien tang ïoh kin dait ;
Bad doh, *A, shu jot ei !*

—Beh.

Jia jia *la pait* ka kpoh jong nga

—Ka Ilekshon 1946.

Asyndeton :—

Ki lúm ki'wah, ki riat ki ram
Ki sakhi shai ïa bor ramhah—
Na ksiar, rupa, ne maw la shna ?

—Ka Rwai leit-Ri dk. 4 & 5.

Polysyndeton :—

Katba *nang* theh, *nang* jaw, *nang* lait.
Spah ruh ka tuid, *nang* kie *nang* hiar.

Ha put *ne* tem, ha rwai *ne* siaw,
Ha shad *ne* kmen, *ne* leh tamsa.

—Ka Rwai-Ieit-Ri dk 7, 9.

Aposiopesis :—

Hato don kor ring sinema
Ban leit pyni de shano ma ?
A, phi ba wan na Aphrika
Hapdeng Negro iadon lem sha ?
Ne phi b'la poi thain Pasiphik
Ki ʞbám-doh-briew dei kumne thik ?
Hato ki shad ba bám doh-briew,
Shata ki thaiñ ba ngim phobsniew
Ba rah shiliang ka lbong sha bneng,
Dei kumne pléng tyngheng khleng khleng ?

—Ka Ilekshon 1946.

"Wow, wat kylli ! wow wat kylli ! ! !...
Iano phi jied ? jied ï'u HATI ?
Ha, ha, ha, ha ! Ha-ha-ha-ha !
Jia jia la pait ka kpoh jong nga."

—Ka Ilekshon 1946.

Epanaphora:—

Kiwei ki ieng halor kynroh ;
Kiwei na tnum arsut ki jngoh ;
Kiwei nalor ki baranda ;
Kiwei ki phngoid napoh pyrda.
—Ka Proseshon bah.
Sha nga ka ngam haba im ioh kam
Sha nga ka ngam haba i dap ram ;
....
Sha nga ka ngam sha i ruh ka sam,
—Ka Phawar-Pharshi VII.
La'n leit ym lah, u syntuid ki kjat ;
La'n peit kam shah, u kyrjuid ki khmat.
La'n shong u phot, la un thiah u tuid :
Te tyrkhong u pdot, bad umbiah u nguid.
—Ka Phawar-Pharshi XV.

Epistrophe :—

Tang 'i rong-saw *ïa* i *nga kynmaw* ;
'Thei-leh-khynraw *ïa* i *nga kynmaw* ;
Ne 'rang-leh-iaw *ïa* i *nga kynmaw* ;
Thám-shilliang-tnaw *ïa* i *nga kynmaw* ;
Ne 'thei-ïap-saw *ïa* i *nga kynmaw* ;
Don ba pam-daw *ïa* i *nga kynmaw.*
—Ka Phawar-Pharshi XII.

Hyperbaton ne Inversion:—

Jam ki pyrla, "Uto, uto."
—Beh dk 18.
Kam i kylla hadien.
—Ka Shoh-bieij XV.
Jasong ka sei, ka stem-saw ka khmat.
—Ka Phawar-Pharshi I.
Napoh badum ki krem ïa nga phi sei.
—Sonnet—Ka Jingsngewpangmet.

KA PROSODI

Iambic :—

Ti'p win | ki brie'w | ne | wi'n | maro'
Lase't | kyllu't | ki shkor'.
Ja'm ki | pyrta,' | "Uto', | utò'."
Ki kse'w | nang wia'r | jubo'r.

Kane ka poetry ka long ka *Iambic*, lait noh ki kjat ar tylli ki banyngkong jong ka lain 1 bad 3, kiba long *Trochaic*.

Ki lain 1 bad 3 ki long *Iambic Tetrameter*, (kata, saw, kjat) katba ki 2 bad 4 pat ki long *Iambic Trimeter* (kata, lai kjat).

Lada' | bad nga' | phi snge'w | ym iadei',
Ima't | ba la | she'm la'd | shawei' ;
Wat kre'n | buhrie'h | ba'm mo'n | eh i mei'
Khie', khie' | to ie'h, ngam snge'w | ei-ei.

Kane ka poetry ka long *Iambic Tetrameter*, lait noh kine harum :—

Ki kjat khadduh jong ki lain 1 bad 3 ki long *anapaest*, katba ka kjat 2 jong ka lain 2 ka long *Pyrrhic*, hynrei ka kjat 3 jong ka lain 2 pat ka long *Spondee*, kumjuh ruh ka kjat 1 jong ka lain 4 ka long *Spondee;* ka kjat khatduh jong ka lain khatduh ruh ka long *Pyrrhic*.

Anapaest :

Khle'm | jingshongthai't,
Ai' | ngin sapra'
Ku'm | shipara'
Ktie'n | Assamia'

Kane ka long ka *Anapaest Dimeter* (ar kjat) bad ka *Acephalous* (khlem khlieh) ha ki kjat banyngkong baroh saw lain.

Te ti'k | ti'k ti'k | ki kyrde'm | jam ki kja't :
"Iu'h | iu'h iu'h, | ki pyrta' | kum ban ra't.

Kane ka long ka *Anapaest Tetrameter* ha kaba ka kjat 1 jong ka lain 1 ka long *Iambic*, bad ka kjat 2 jong ka lain 1 ka long *Iambic Spondee*. Ka kjat 1 jong ka lain 2 ka long *Acephalous* bad ka kjat 2 pat jong kajuh ka lain ka long *Spondee*.

Shai'd | ki kynthei' | la shatri' | ki iada,'
Jingshi't | kyr-a'ng | jong ka sngi' | bathaba.'
Khrui' | -rui-rui -li'ng | Dorba'r | ki iala'ng
Sngi' | ba khlem lyo'h | ia ka khli'eh | ba ka tha'ng.

Kane ka long ka *Anapaest Tetrameter*, bad kine ki jingkylla harum, de : Ki *Acephalous* ki jia long ha ki kjat banyngkong jong ki lain 1, 3 bad 4. Ki *Iambic* ki la wan jia long ha ki kjat 1 bad 2 jong ka lain 2 bad kjat 3 jong ka lain 3.

"O' | ko ru' kni ! | nga kwah he'r | kum ma pha'
Sha ly'n | det ka sngi' | da ki sne'r | bapa'ka.
O'. | ko die'ngrai ! | nga kwah ia'r | kum ma pha'
Da jin'g | bha ngan ai' | ban nym sha'r | ki sla'."

Kane ka long ka *Anapaest Tetrameter*, bad kine ki jingkylla de :—Ki kjat 1 jong baroh saw ki lain ki long *Acephalous*. Ki kjat 2 jong ki lain 1 bad 3, ruh de ka kjat khadduh jong ka lain 2 ki long *Amphibraic* ; hynrei ka kjat khatduh jong ka lain 4 pat ka long *Catalectic*.

Iambus & Trochee :—

"Phi kwa'h | iabo'h | jainbo'h,
Te jie'd | da u' | DIENGSO'H !"
"Ne la'h | ka pie'n | sari',
Te lei't | iajie'd | HATI'."

Kane ka dei beit ka *Iambic Trimeter*, (lai kjat) khlem jingkylla haei haei ruh.

Khle'm jing | aili', | khle'm ai | lynti',
Ngi'n kut | ka sngi', | na'mar ka Ri'.

Kane ka dei ka *Tetrameter* (saw kjat) khleh *Trochee* bad *Iambic*, kumne :—
Ki kjat 1 bad 3 jong baroh ar ki lain ki long *Trochee*, katba kiwei pat ki basah ki long *Iambic*

A', kein | katto', | kaba' | bud-die'n | ia pha'.
Ktie'n ym | pat ku't, ka sno'h | pado'ng | ia nga'.

Kane ka long ka *Iambic Pentameter* (san kjat) tangba ki kjat banyngkong eh jong baroh ar ki lain ki long *Trochaic*.

A', dei | bangta mo' | ka pa' | radai's | ki o'ng.
Ju'nom | ju'nom | ha la | ka rta' | ngin sho'ng.

Kane ka long ka *Iambic Pentameter*, tangba ki long *Trochee* noh ha ka kjat 1 jong ka lain 1 bad kjat 1 bad 2 jong ka lain 2. Ka kjat 2 jong ka lain 1 pat ka long noh *Anapaest ;* katba ka *Pyrrhic* ka wan jia long ha ka kjat 3 jong ka lain 2.

Dactylic :

Ta'rg katto | du' ki sngi | iai'd-mon la | ku't ?
Dei' hangne | mu' la ki | sngi' ngan pyn | lu't ?

Ia kane ka poetry lah ban dkhat kjat ha kane ka rukom, ba kumta ka long *Dactylic Tetrameter cata'ectic* ha ki kjat khatduh.

La' sha ki | pu'd ngam kwah | kie'w bad | ja'n,
Syrngie'w ka | bu'd ha jing | pho'h-sniew ka | wa'n.

Ia kane ka poetry lah ban dkhat kjat ha kane ka rukom, kumta ba ka long ka *Dactylic Tetrameter, catelectic* ha ki kjat khatduh. Hynrei ka kjat 3 jong ka lain 1 ka long noh ka *Trochee ;* bad ka kjat 1 jong ka lain 2 pat ka long *Amphibrach.*

Alliteration :—

Puri ban *s*had la ki *s*nad ki *s*ad.
U *k*wai sahpud, la i *k*hrud ne *k*hud.

Assonance :—

Ding ka *byrthen,* jumai u khynñiuh :
Kshaid ki *kyrdem,* pyrthat u kyrhuh.

Ka pyrta k'ang artat, '*Long live.*'
Ba ki babud nadien kin *tip.*

Hynrei nalor ki ranab *lùm,*
Ki nongpeit kai ki leng *kynhun,*

Line ne Leonine Rhyme :—

Ka *l'er* ba*her* la ba*per ka ker,*
Ka *kner* ki *sner* ba lap*ler* kin *mer.*

Couplet :—

Shyñrang u j'ám da ki khmat u *ksuid*,
Ka rwai khñi-iam bad ummat ki *tuid*.

Quadruplet :—

(a) Te khlik ka khmat sha ba jngai ka *shat*,
Sia ka pyrkhat ; ka i-swai *artat*,
Jasong ka sei, ka stem-saw ka *khmat*,
Ka rkhie marwei bad ka jaw-*ummat*.

(b) Lyngdkhur shìjur ki kynud *ringsur*,
Jingieit ka jur, kım ïanud ban *tur*.
Kamon kadiang ki iaber don-*dur*.
Ka mon ka pdiang ; lehmynwer *thawdur*.

Quatrain :—

a Te khruo ki ïeng, jah ka saidthma,
b Khyr-run para rangbah ;
a Nangta napdeng ba dih duma
b Sha u ki ïapeit-sah.
a Ki lúm ki wah, ki riat ki ram,
b Ki sakhi shai ia bor rambah,
a Ki put shi-lum ba bat l'u khnam
b Da tdong ryntieh ki pong pung-bah.

Ka jait Ottava Rima :—

a Hato phi dei ka puri-blei,
b Ne blei ba wan-mih-briew ?
a Na krem ki thwei phi mih-pyrthei,
b Ne 'thei bapah-syntiew ?
b Ka dur bha-briew nga iai phohsniew
k Ka shab shapoh jabieng.
b Ha phlang, mo seh, phi noh syrngiew.
k Ne hiar na kliar ki dieng ?

Sonnet-Petrarchan type :—

Octave

a "Kynrad," ong u mawdur, "ia nga balei
b Kamon kadiang kumne phi iai pynkhib?
b Na pár bajngai ia nga phi leit ban tih;
a Napoh badum ki krem ia nga phi sei;
a Nga nang tharai ïing-bah phi mut ban tei:
b. Pynban shabar ynda phi wan pynmih.
b Phi thab phi dad la kumba phi isih.
a Hato balei phim leh kum ia kiwei?"

Sestette

k "A, i bih, katno nga ieit phim tip,"
d Kynrad u ong, "ia phi nga iai im-sngi.
k Shimiet shimiet sharak ngam ju pynlip;
d Pyrthei baroh jingphylla kin iohi;
k Jingtrei bastad ba phi ki khmat kim khlip;
d Bá kumta kein, iai shah ngan trei sukl."

KI JINGAI JINGMUT IA KI NONGPULE KA PHAWAR PHARSHI

Peij 19. II. Umdih basliang jong ki khniang ki dkhiew.

Jingbatai : Ka um ba sngur kaba 'tuid khlir-khlir ka kynud khlem don ba pynwit pynwa ha ka jingkah-dum ki syrngiew dieng hapoh khlaw ; ka long ka umdih ban pynjah sliang ia ki khñiang bad ki dkhiew kiba sliang um sharud jong ka. "Umdih basliang". ka long ka *Transferred epithet* hangne.

Peij 20. IV

Ka miaw, ka trai, na tynrai ka trai ;
Ban duh ki khnai ka khynrai, ka khrai.
U ksew ha iing la ki tiar u khiar :
Nongtuh ki tieng na shakiar ki kia.
Masi na jngai, khlem da pah, ka pah,
Sh'i khún ka phai ; i kynshah, ka shah.
U thlièm na kjat, u iasnoh, u ksòh ;
Te rtin u bat, um iehnoh, u doh.
Ka syiar ki khún da ka knup ka kdup.
Tang wan nongshun ka kynthup ka khlup.
U diengsohniamtra la paila nylla
U kylla riewbha ba paka ki shna.
U dem shitom u sohkhia ba khia,
Nang bud khulom da ka sia de sia.

Jingbatai : Ia ka 'miaw' hangne la pharshi sha ka 'trai-iing ba shong ha trai-khiewja, ka

nongap ïing ap sem ba peit ïa ka ïing ïa sem na u nongtuh nongthiem, ia uba lada ka lap ka leit rah sha ka dorbar shnong ban pynsaja. *Khynrai, khrai*— pyniap duh.

Ia u 'ksew' pat la pharshi sha u 'nongap ïing', u kynja shokidar ïing uba ap sharai ia ka kper ka phrah, ban nym don ki nongwantuh nongwan pynjot bad nongpynjulor. *Khiar*— sumar, phikir.

Ia ka 'masi' la pharshi sha ka kmie-lungkhun, kaba wan mareh na sha iew sha hat, ne sha 'law-thoh-dieng, ne jaka leit bylla sngi tang sngewthuh ba i khun ha ïing i donkam ia ka. (Ka kynja *telepathy* ba don ha ki briew ki mrad). *Da pah* (1) da khot ne da khroh (entice). *Ka pah* (2) ka jubab ne phai-ktien da kaba kyang (cry) (Ka *play of words* ne *pun*).

[Khmih de Elija peij 6, 11 186-196.]

'U thliem' ka thew ia u riewpynieit briew ban ïoh la ka myntoi la jong (flaterer, sycophant).

'Ka syiar—'ka riew-bun-khun.
'U diengsohniamtra'—u riewkhaii-pateng.

'U sohkhia'—u riew kitkhia ia ka kam ka duk. (Ia khot sohkhia ba u don bun ka nar ha u).

'Khulom' u riewtrei ba da u khulom. (Ka nuksa jong ka metonymy).

Ka *sia* (n) de *sia* (adb) — ka nuksa jong ka *pun*.

Peij 21 VI "U wang khlem ïing jingker u mer."

Jingbatai : 'U wang' ka mut ia u riew khlem-ïing uba san ba heh hi khlem mano mano ba sneng ba kraw; hynrei u ioh ka jingiarap iada na 'ka khlieng ka riewheh thapniang' kaba don spah don phew bad baheh mynsiem. (Khmih de Esekiel xvii : 1-10 Lukas viii : 3).

'Ka lieng jathang ban shong lang ka sang.'

'Ka lieng-jathang ka dei ka jait khlieng ba thoh-lieh shadem bad thoh-saw thapniang shadien; ka long kaba shait her marwei marwei. Ka pharshi ia ka riew-im-marwei, 'ne jait ba salia ban ia-im bun lok bun jor.

'Simtung bam ktung u kynjih, u kynthih.
Jingriam u rung : ka isih, u iwbih.'

U 'sim-tung' u long u jait 'iar-khlaw ba iong-sner bad ba shait bam sih. Ka pharshi ia u 'riew-awria' ba ngat ha ka jyngriam; u u juh, hynrei ka pat ka la kylla 'isih noh ia u. (Anthithesis).

'U *kynjih*, *u kynthih*.— u shang makia 'iaid tyngkong ki briew.

Peij 22

Ka shapuloit tang ka kab ka tab,
U kbeit pat joit na ki ngab u thap.
Ki thapbalieh ki iaher pynper ;
Ngai noh ka khlieng u iapler u sder.

La ong ba ka shapuloit ka pdem ki pylleng khun kbeit bad shah klùn ne shah bám hadien. [Khmih "Dienjat ki Longshuwa p 25-26.] Ka thew ia ki riew-rï-khunrei ia ki bam dei la ki jong ki ba da kha bad ba ka shah pynjynjar hadien, ha ka duh spah duh phew bad im kordit ha u khun ba khlem da kha. Ki thapbalieh ba bun rukom ha ki rong ne sngi ki her sawdong sawdong u phlang u bajrong ba khot u 'sder', ha ka por ba beh ka lyer. Ka thew ia ki khun samla ha la ki riam bapher bapher ba iaher kai irynnat shajan shajan u samla briew ne samla tymmen ba thiah ka mon kat sha ba beh ka lyer.

Peij 24, VII.

Ne tiew-bun shrong ba shyntang ki sien.
I long bajwat namar i bajem.

Ka Kyrngem ka pynsriem ia u *Rynniaw* sha ka jinglong kum i kopja ha kaba ki shynrang-briew baroh ki shaniah lut ha u ha ka saidthma saidktien, lane kum u syntiew bahun ki shrong ki shrup, kata baproh jingmut ia uba ki shynrang baroh, ki sien-syntiew, kata, ki niewkor. U long uba Kyllain

ki ktien ha ka jingaiñia, hynrei uba jem dohnud bha mynsiem.

Peij 24, VIII.

U thri na ïing, l'u diengduh u shanduh ;
Te bad ka tlieng u iakynduh khatduh.
Shyeng ka dienglieng shiteng riat ka ieng.
Khlem jingsheptieng te kylleng ka sneng.
Ha ñiut u bsein u iabsuh ban puh ;
Hynrei u stein tang kynduh u ithuh.
Ka shrieh i'i khun basnoh-bah ka bah ;
Ka tieng nongshun tang shu jah kin rah.

Ia ka tlieng, kynja shylliah thri la shna da u thri (u 'ri-saw) ban long shylliah bad sa siang ha madan ban shongkai shongiaid ki briew. U 'thri' ka thew ia u riewrangbah, kynja lyngskor, doloi, wadar ne lyngdoh, ba shait rah diengduh thri ha kti bad u iakynduh ban shongkha shongman bad ka riew-palei-mynsiem, kaba pasiang-ktien bad kaba pariah-rai ia ki nongwan shongkai shongiaid. 'Thri' ka thew ia u nongrah-thri ne nongrah diengduh (metonymy).

Ka dienglieng—ka long ka jait dieng bajrong, babeit met, ba suk-thlieh. bad ba ieng radbah shibun ha shiteng riat Ka snep ka sriem kum ka snep bsein ba thoh-bruin thoh-brain. Ka pharshi sha ka riewjrong rynieng baheh tyngam ba sneng ba kraw ia [illegible]

khynnah surok kiba iaid laitlan, la kum kiba khlem kmie khlem kpa ne nongsneng nongkraw.

U stein-u long u jait dieng na uba la khoh ia ka snep bad la pynlong tyllai, sriem kum u tluh, tohkum, ne thylliang. 'U tsein' ka thew ia u riewsniew ba iaid par tuh ban pynjot ia ki para briew, hynrei u stein, u kynja pulit, u lap ia u bad ba u sngewthuh ia ka buit jong u, u lam ia u sha ki nongbishar ban teh ban khum ia u.

Ka shrieh ka shait rah la ki khun basnohbah bad sdien ha ka kpoh jong ka bad ka phet na uwei u dieng sha uwei u dieng ba ka tieng nongshun, kum na u khla ka dngiem. Ka thew ia ka riewbun-khun ba ka kit ka bah kyndong la ki khun ba ka sumar na u nongshun jong ki [Kane ka iajan bad ka syiar, tangba ha la ka rukom sumar jong ka ba ka ialam ryngkat ryngkat bad ka, ka da kit da bah kyndong kat sha ba ka leit, la sha iew sha hat ne sha jaka leit bylla-sngi.]

'U her u dkhew, u tynjuh, u ialuh.
Te sha ka slew, ka sngewthuh, ka kohnguh.'

U dkhew u dei u jait ngap, dkhi ne kyieng uba saw ka met, uba shait bam da ki ngap. U kynud katba u her. U shait juh

ban rieh ha ka slew, ka jait dai ne kwai. Ka slew pat ka khih kum ka pakha ha ka jingbeh ka lyer khlieh-riat. Kumta kane ka pharshi sha u riewrwai uba leit ialuh iapah ia ka 'riewshad, kaba haba ka sngewthuh ka kohnguh lane ka treh.

Ha thieb, lyngktait ki mareh ki iabeh ;
Nang ap ki kait ba leh kjeh lyngngeh.

Lyngktait, lyngtait ne lyntait (swallows) ki her pynsuh kadiang kadiang kamon kamon kynhun kynhun ha suinbneng bad teng-teng ki her sympat ne synrud ia ki diengkait kiba kaweh bad pynnoh lyngngeh ia ki lakait ha ka jingbeh ka lyer bad jingshoh ka sngishit. Ka pharshi sha ki khynnah iaher kai ne ialehkai itynnad katba ki long-kmie ba la iaw bad noh-met ki nang ap khmih kai bad peit sngewbha da ka jingsngewieit sngewlung mynsiem ia la ki khun ki pyrsa rit jong ki. [Kane ka shait jia ha ki por Krismas]

Ka khlieng ka her marwei joit shajrong ;
Khynnah iapler ki khawoit d'u skong.

Teng-teng ki khynnah rit ki iapyrshang khawoit ia ka khlieng ba her shajrong da u skong. Ka thew ia ka jingpyrshang kynjoh ki riewmadan ban pyniaryngkat bor ia lade bad ki briew kiba her jngai bad kiew ha ka jing-

nang jingstad bad jingpyrkhat jong ki. Ki ialeh ban pynwan ia kiba la kiew shajrong ban iahiar kyrdan lang kum ma ki.

Rynsied u bshad pa-ja-jong tak phlait.
I dngiem i shad phar-tymblong-bai kait.

U bshad u dei jait risang ba iasriem ia u bsong, songnai ne sylli ne phyllad (weasels ne mongoose). U rynsied na kawei ka tnat dieng sha kawei pat, najrong najrong. Ka dngiem-khun ka long kaba stad eh ban shad kynjih bad ia i khynnah rit iba shad kynjih ha ka jingwanrah jingbam ka kmie (bunsien ka kait) ban thew kynjoh ban ioh, la ong ba i shad tymblong-bai-kait. Ka pharshi sha ki briew kiba iaid ha ki jylli ialang kiba hajrong katba kiwei pat bam iadei kyrdan ban kot shata ki iakynjih leh-noh-ei ban kynjoh sha kata ka jinglong.

Peij 25, IX.

Ha kper aiwai hato ioh kylleng,
Kum sher-syngkai-bamon-thoh-lai-teng ?

Ka kper ri-dohkha sriem kum ka "Farm Holder" ha pyrshah St. Edmund's College. 'U sher-syngkai-bamon-thoh-lai-teng' u long u jait sher ba baitynnat tam na ki jait sher baroh. U thoh bteng ha ka syngkai bad la khein ba u dei u jait sher ba ki niewkordor ba sa pynrap bad ka ktien 'bamon' ia u. U

long ba-itynnat eh haba u jngi ha ki thwei. Namarkata ia u 'rangbhabriew ba kynsai tam, khamtam ha ki madan ialehkai, la pynsriem sha une u sher. Ka Thapbawa ka khein kumta ia u Skaiñ ha ka jingñiew jong ka hangne, ba ym don kat u.

P 26

Nang jngi 'kha-lud bad ka kshaid ka shad ;
Ksih de ki bud ki iaiaid ki wad.

Ki ksih ki dei ki jait miaw ha bam dohkha bad bajngi hapoh um (ottei).

Ka pharshi sha ki khyllud kiba leit jngi sha thwei katba ka kmie nah kmie-san ka nang shad 'kyrtoh ba kmen bad ka lam tieng artat. Narud narud wah pat nang don ki rangsamla ba 'mut pynjot kiba bud-dien ia ki bad thap ban lap ia ki hangno ka ktem ki don.

Rynjain diengkwai la u kpieng u kieng,
U leit ban ai sha ka lieng b'la khlieng.

U diengkwai u i kumba u deng kpieng da ki kwai bad ia u kwai la ,leit rah sha ka lieng kaba la khlieng khuid bha ban kit sha ri dkhar ban die. Ka pharshi ia u riewkhaiipateng ba rah mar kordor ban leit khaii sha dkhar.

Ki 'ñiang-bading la ki ksehʼ ki tbeh ;
Tlai te ka ing, ka sangeh, ka kaweh.

Ki ñiang-bading ba her mynmiet por pyrem ki i kum kiba rah kseh, dongmusa, prew (ne torchlight) ban tbeh ding. Ka tlai ka long ka jait dieng bajrong rynieng bha kwain bad ha ka jingbeh lyer ka kaweh ki sla jong ka. Ka pharshi ba katba ki nongtbeh ding mynmiet ki iaid tbeh ding ha lynti leit iew leit hat, ka leit kem ding ia ka riewjrong rynieng kaba bitar, sangeh bad ka kren kyrbeh. [Kane ka iakhongpong na ka jingshem ka slew shaneng]. [Khmih de ha "Ka shoh-bieij" p 74 VII, lain 5-6].

Sia u dienngngai baradbah u bah ;
Syntiew byllai basnoh-bah u rah.

U dienngngai, baiajan kur bad u dienngngan, u phuh ki syntiew dienngngai kiba itynnat bad iwbih katta katta. U long diengbah bha, hynrei, um skuin kum ki snep u dienngngan, hynrei ki syntiew ki iasriem, tangba ki heh bad kham iwbih kham itynnat ki jong u dienngngai. Ki syntiew ba dang shylluit jong une u dieng ki plaid bha kyrhum bad ka jingsieng iwbih hadien shi-sngi arsngi, ynda la pdem ha um ia ki tnat ba don shylluit syntiew. Ki syntiew ki stem khangai hapdeng bad lieh sharud Ka pharshi ia u riewribun khunrei, uba la bun ki ksiew miaw ksiew khnai ha la ka heh kamai. [Khmih de "U Elija" p 50 lain 464-68].

Tang her iwbih 'tiew-diengngai ha lyer,
I thapbalieh rong-khangai i her.

U syntiew diengngai u long rong khangai hapdeng bad lieh sharud. Ka thapbalieh ruh don teng-teng kaba kum une u syntiew ha ka rong ne dur. Kumta ka pharshi ba ka jingbha nám ia u rangbhabriew ka ring ia ka theibhabriew ba kum kajuh ka longbriew ban leit swait shata.

Diengrai radbah kaba iar ba piar ;
Ia tnat ki shtah ba kin ñiar ba shar.

Ki diengrai diengbai ki long ki jait dieng kiba long radbah shibun, ba lah ban thaw lyntang kiba heh tang na ki tnat jong ki. La shait pom ia ki tnat ban ai lad ia kiwei pat ki dieng ne jyngthung ban mih sharud shakiar, lymda kumta ba ki kah syrngiew ki sla, ki kjap ia kiwei pat ban khie lung. Ka pharshi sha u riewrangbah ba um dei ban shimti lut ki kam ki jam tang ha u marwei, hynrei ban ai-lad ba kiwei de kin iaioh bynta bad shim bynta lem ha la ki sap ki sap ba ki don ban ai. [Nujor de p 30, XII lain khatduh ar tylli bad p 41 'O, ko diengrai......... nym shar ki sla.'] Shtah:—kaba pom ia ki snep da ka wait ban pynlong lyntang. Shar.—kaba kah dum kah syrngiew.

Pukni radbah ha ki riat bakhriat,
Marwei u sah sha ba'm liat ba'm siat.

U pukni u long u sim baradbah tam na ki sim 'baroh; u shong sha 'kliar ki riat bakhriat. U long u riew-im-marwei, ym kum ki *pukun* (ne vultures) ba khot ki puknibhur. U im ha ki jaka kiba um lah ban hap ne ba ioh ban siat ia u, namar u lah ban her jngai jngai, ba wat ia ki khun pukni u hikai her da kaba pynhap shuwa ia ki najrong riat, nangta u sa suh napóh bad 'bah ia ki halor thapniang, shuwa ba kin dei khyndew.

Ka pharshi sha u riew-im-marwei bapyrkhat jngai, ba iohi jngai bad sha bam lah ban kynjoh shuh mano mano. [Nujor de p 41 "O ko pukni ......bapaka' kaba sriem ia ka 'idea' u Shelley ha ka "Skylark".]

P 27

Ba ioh shu ioh ban pynlang shylliah.

U skhiñ da kaba iohi ia ka snur thapbawa, u pyrkhat ba un ioh ban pynlong shylliah ne jingsiang da kine ki snur thapbawa kaba da ki ksai baphyrnai kum ka ksiar. Ioh (1) lest). Ioh (2) (to get). Ka *Pun*.

P 28

Ei ba'm ikwah ba dohnud um phiah ?

U Rynñiaw u iathuh iaroh ia ka jingbha jong ka Kyrngem ha u Skaiñ da kaba shu kylli beit noh "Mano ban nym ikwah ia ka kat haduh ba la sngew un pdang sa u dohnud. *Phiah* —pdang, pait ; thlieh.

P 29

U kwai sahpud, la i khrud, ne khud,

Dohnud sahnud, u pangnud, u ud.

Shuwa ban iakhlad khatduh bad u Rynñiaw ka Kyrngem ka iasong kwai. Ka rukom ka long u 'wai-nyngkong' ki khot u 'wai-khot', kata, u kwai bapdiang ia ki hongwanshongkai ; u kwai u bakhatduh ki khot 'u wai-beh', kata, u kwai khatduh ban ai shuwa ban iakhlad noh. Te ka Kyrngem ba ka sngewbynnud ba un khlad noh syndon ka khrud kwai (ia u kwai shuwa u 'wai-beh', kham tyngeh ba dang don ka snep) bad ka khud kwai (kata, kham ni ban nym sah dak snep ei-ei shuh) da kaba leh suki jai ban pynlyngngiar ia ka jingiaid ka por. U kynmaw ia kata ka jingjia ba u 'sa khot 'u kwai sahpud', (kata u kwai shuwa u kwai khatduh ban iakhlad), la i khrud tyngeh ne khud suki jai, ka pynpangnud ia u, bad u sngewsahnud ia kata ka jingleh.

Khrud.—kaba khud kham tyngeh ia kaba dang don snep shibun.

Khad.—kaba khud pynjlih bad ni ban nym pynsah dak snep ei-ei shuh.

I ksai khlem tdem pyntyrha shadem.

Kano kano ka jingïng kaba la ni bha kam ju don tdem shuh. U ksai uba ingding khlem tdem u long uba rhem bha ka jingïng. Ka shadem u Rynñiaw ka tyrha shapoh hai-shi-hai da ka jingkynmaw ieit ia ka Kyrngem, kumta ba u pynsriem ia ka sha i ksai khlem tdem pyntyrha shadem, (personal metaphor).

P 30

Ba khlur u bnai bad ka sngi, ki sep,
Kat ba wan phai ki wan long sahep.

Ki khlur, u bnai bad ka sngi baroh ki jah bad sep shaphang sepngi. Ka thew ia ka ri sepngi ne Bilat ba kat kiba wanphai nangta ki kylla long heh long haiñ bad la khot sahep ia ki. Sha dkhar ki shait ñiewkor ia kine ki jaitbynriew bad ki ong ki England-returned. [Khmih de "Ka Shoh-bieij" p 82 V.]

XII.

Ki ieng ki kseh bad khynñiuh ki shñiuh,
Te i'u ñiang-kseh ba ki kyiuh ki iuh.

Ki sla diengkseh ki i kum u shñiuh, bad ki khih kum u shñiuh ha ka jingbeh ka lyer, bad u ñiang-kseh uba snoh ha ka snep u hap noh teng-teng ha kjat dieng-kseh. Ka thew ia ki riewrangbah-briew ba kynther ia ki riewbamsap ba snoh ha ki [Nujor ia u thliem uba snoh, sha khmat.]

T'long riewhadem u khyllong u song,
Ym slem u shem b'u kloi jrong u sei-tdong.

U dieng riewhadem haba phut noh ia u symphiah na khlieh u santer kloi, hynrei um bah khun shuh lane u soh riewhadem da kiba sep, ne tang u tyllong suda. Ka pharshi ia u samla-briew uba kloi kiew shajrong ha ka nam ka burom bunsien um ju long kam hadien bad u sei-tdong, kata u kylla sep-ei noh.

Sei tdong. — bam long ei-ei : kylla mrad khait.

U kba ban thiah ha u thiar u hiar,
Khlem siang shylliah ba dait ktiar u btiar,

Ia u kba la ju lum lang ha u thiar uba heh ba la shait shna pyllun da ki shylliah. Teng-teng u ktiar (centipede) u shait wan iaid synrud shajan jong u. Ka pharshi sha ki briew kiba shait iashong kynhun kum ha hostel, hotel, hospital, kiba lada ki thiah khlem palong ki shah dait ktiar ba kumta

ki btiar ka doh na ka jingdait. (**Hiar**—ka nuksa jong personification).

Jyrmie sarong sha ki phur u pur.
Ka dieng ka kdong, ka ialur ka sur.

U jyrmie u shait don sha ki jaka baiapaidbah dieng ; hangta u kiew kyllain artet bad u kjit ia ka jor u dieng katba ka dieng pat kaba mih beit bunsien ka shah ba un snoh ma u, hynrei u shah syrdoh kylla pat. [**Jyrmie**—u parasite]. Ka pharshi sha u riewwad ban im suk na ka kamai kiwei, u poi-ei na ka thei-don-spah, hynrei ynda u iakynduh bad ka riewshibeit u kylla shah teh kylla pynban ha ka. *Sur* (berb) teh pynpur.

Ki ngap ki kit riewhadem sha sem
Khlem don jingwit, ki shitrhem ioh slem,

Ki ngap ki long ki jait khñiang basmat basting bad ki pla jong ki ba ki tyngkhap ha khap lbong ki dap da ki phui-phui syntiew bastem rong kum ki riewhadem. Ka pharshi sha ki riewtrei basmat basting ba wan rah bam wanrah dih sha la iing la jong ha ka jingtrei bun kam hapdeng ka jingkyrkieh [Ka wanshoh jingmut na ki nongrep bakit riewhadem sha iing na lyngkha riewhadem.]

U lúm u ieng u da thaiñ kyllain
Ka kti haneng da ka maiñ riewkhlain:

U lum teng-teng u don ki mawsiang bad synrang maw shajan kliar lum jong u la kum u briew uba thaiñ-kti kyllain hamar shadem bad ka jingieng ba i-khaiñ briew. Ka pharshi sha ki riewrangbah ba ieng khaiñ bad ka kyllain kti hamar shadem. [U lum Mawsynram u lam jingmut shata haba khmih na Laitkynsew, ne u Lummawshamok ha lynti Tyrna].

Ka thwei ka dem da pyllup de slup,
Da tdong jaiñsem ka da kup de khlup.

Ka thwei ka long ka jaka noh ka kshaid, ka jylliew bad ka jei dohkha bun. Ka pharshi sha ka riewpvrkhat ba bun la ka spah ka phew, ki khun ki kti bad ka khuslai na ka bynta kita, **Ka tdong jainsem**—ka jingnoh kshaid.

Mawria ha um ki ialum, ki sum :
Ka wah ka klum, ka kyllum, ka thum.

Ki mawria ki long ki mawrit mawria (pebbles) ba shait don harud ki wahbah, bad teng-teng por lyiur ka um ka tap ia ki Ka pharshi sha ka long kmie long kiaw kaba bun la ki khun ki kti, ki ksiew tun ki ksiew jiap ia kiba ka ri ka sumar, ka pynsum pynsleh bad ka kdup ka kynthup.

Shynreh hieng-khmut ha ka heh ha ka eh,
Ksai i sam-khmut, tang pyneh i teh.

U shynreh u long u jait masi ne muid bakhlain-bor, hynrei lah ban pyndem ia u da kaba shu teh da i ksai ynda la sam-khmut ia u bad sa pynring kali. Ka pharshi sha u riewsarong riewkoppia ha ka jingkhlain bor la jong bad u shah pynjem pynjuh tang da ki ktien jali-jaum bajem kum i ksai.

Diengrai radbah ka shim por shim bor
Bun rta ban sah bakordor bad kor.

Ka diengrai ka shim por slem ban kylla long ka diengradbah kat ban pyndonkam lyntang ia ka bad ia ki tnat jong ka. Na kane ka jait dieng lah ban shna ki almari, ki miej bun shrong, ki palong ot shrong bad ki pulpit ba kumta la khein kordor bad kor ia ka. Ka pharshi sha u briew u ban kylla rangbah rangsan hadien habud lashai lashisngi ban sah pyrto sha ki pateng pakit shadien shabud ia ki jingleh jong u, donkam ba kan shim por bad ba un sei bor ia ka ban long bad poi sha kata ka kyrdan, bad ym kumne noh. [Rome was not built in a day].

Peij 31 XIII

Bad kti bad kjat ka da ktah shitrhem
Ia khmat ki mat da i thit bajem.

Ka thapbawa nyngkong eh ka pashat shuwa uwei u ksai, nangta ka pashat sa da uwei pat da pyngkiang ban iakynduh bad pyniapom

bad uba nyngkong. Tang shu ioh ia kita ar tylli ki ksai pyniapom ka leit hamar pdeng, ka jaka ba ki iapom, ka iaid pyllun pyllun biang, bad tah thit ha ki ksai, hamar ka jaka ba ki iapom. Ka pashát sa kiwei pat bad iaid pyllun pyllun biang, ka da tah thit rben ha ki jaka ne mat ba ki iakynduh. Ka pharshi sha ka jingialehiap ka briew ban lap ia ka jaka ba u shait juh leit shang u Skaiñ, ne ia kiei ba u bang ban iakren iakhana, (place or things of interest): hangta ka pynleit jingmut ban poi da lade shata ne buh nong-syntiat, lada donkam; bad dei hangta bad shata ba ka ruh ka iadon lang ban wad buit kumno ban pynjuh ne pynjem pyntuid ia u da ki ktien ne ki jingleh, ne ki jingpeit-khmat.

Ka rwai de ngai, saw-stem lut ka khmat,
Kum rong khangai bad ka jngem artat.

Ka Thapbawa ka kynud rwai hapoh lade, bad ka khmat jong ka ka kylla rong, ka iasaw iasaw iastem iastem, bad ka ngab rong-khangai jong ka, kata, ba ka saw-kyrang ka snam, ka kylla jngem pat ktak na ka jingpyrkhat khuslai bad jingtrei thait mynsiem.

XIV Ki lúm bajrong te ar lad ki khlad
Them pat ka shong la ka snad ka sad.

Ka them barabor ka don hapdeng ki ar tylli ki lum bajrong. Ka pharshi sha ka kynthei

kaba shong sad snad hapdeng ki ar ngut ki rangbah briew kiba nang peit-itynnat ne ibha ia ka.

Shyngiar ka sum, ka kynud, ka ud.
Mawsiang u um bad dohnud um nud.

Ka shyngiar ka long ka jaka sum ki briew bad katba ka tuid ka da kynud artat. U mawsiang u long kham bunsien haneng shyngiar bad kham pajih na ka. Ka pharshi sha ka kynthei kaba rwai kynud katba ka dang sum, katba u riew eh dohnud pat uba nang sngap bad iohsngew na shajan u um dohnud hynrei ban tur shajan jong ka, um sngewnud ba um lah.

I'u phlang ka khriang ka syrpud n'u pud,
Shajan ki khñiang ka byllud, ki bud.

Ka wahduid kaba long khriang ne tuid shar-shar bunsien ka iaid syllud narud u phlang bamih shajan, katba ia ki khñiang (bunsien ki ñiang-boi-mat) kiba don shajan sharud shakiar, ka byllud bad ki bud. Ka pharshi sha ka riewstet briew kaba iaid kren jyndat ia u samla-briew ba iaid shajan, te ki khynnah rit kiba ka kren ieit ba iadon ha kti ha kjat bad ba ki iabud ia ka.

Byllud.—kumba syllud ka miaw ia ki kjat haba iaid ba ki sa ong, "byllud tdong miaw." Leh ieit, kren ieit.

U bnai u phet u mareh tyngeh,
Ba don baset kiba beh ban teh.

Don ki por ha kaba ka lyer ka beh ia ki lyoh ha suin bneng hamar ba shai bnai, ka i kumba u bnai u phet bad mareh tyngeh la kum uba tieng ba don kiba beh nadien ia u ban teh bad ban set hapoh rúh (namar teng-teng haba u rit-bnaì ym iohi ia u ha sahit bneng). Ka pharshi sha u jait briew uba shait shah-beh thong namar kano-re-kano ka daw da ki nongbuddien kiba mut ban teh bad set ia u. (Nujor de p 36 lain 19-20 bad p 41 lain 8 'u bnai bakhawpud.')

Lyngkha rong-jngum mawsiang bneng haneng
Da ktieh khleh-um ba la seng pateng.

Ka rong jngum ha suinbneng ba la khot mawsiang bneng ka paw la kum ka lyngkha kba ba da ka ktieh khleh-um. Ka pharshi sha ki baden kba ba da ka ktieh ba la seng bad sdán-um ban ai pateng ha khun ha ksiew pateng-la-pateng ha bneng.

P 32

Khrik khrik hangta de ki khlur ki lur,
D'u 'sai-rupa ki bsiat snut bad nur.

Ka jingshai ki khlur mynmiet ha sahit bneng ka pyni la kumba don ki nongrep lyngkha kiba trei miet shimiet shimiet bad la ki jingtbeh-ding bad hangta ki bsiat ksai ban shna nur, snur bad ki stir lyngkha Ka jingher ki *meteors ne shooting stars* mynmiet ba khot ki eit-wieh ki Khasi ka i kumba bsiat ksai u misteri ha ka lyntang ba u kwah ban beit u lain haba ot kurat, da u ksai uba kum ka rong rupa (Khmih de "Ka Shoh-bieij" P 74 VIII lain 1-4).

Ka sngi bapli shapoh kpep ki thep,
Sha ba'm iohi ki tyllep ki tep.

Ka sngi ka mih paw kumba khatar kynta bad jah pat kumba katta shisngi. Ka sngi tuh teng-teng kum u bnai ka paw kumba ka shah beh haba ka phet lyngba u lyoh na kajuh ka daw ba beh ka lyer ia u lyoh. Te ka jingsep bad jingjah jong ka shapoh khyndew baroh shimiet bad ka jingwanmih-paw pat jong ka mynstep ka paw kumba ka shah tyllep bad tep hano-te-hano sha ki jaka thang-briew ne jaka buh-shyieng. Ka pharshi sha ka thei-bhabriew ba shah buhrieh ha ki nongshohnoh.

Hamar wah-khim kiba shun ki khñiot;
Bur her sim-snad iba bun raiot.

Ka wah-khim ka long ka kyrteng ba ai ia kawei ka jaka kaba khim ka lynti iaid hapdeng

ki mawbah mawsan baroh arliang bad ka khlaw sharud shakiar, ka jaka kaba bit bha ia ki nongshohnoh-briew ban ap-thap. I sim-snad bun raiot i long i sim-syiem basaw itynnat ki sner ; ia i, shait bud da ki ar tylli ki sim stem-sner ba la khot ki myntri bad sa ka kynhun ki sim jyrngam-sner ba la khot ki raiot. Kumta ha ka jingshah pyn jynjar ka thei-shah-khñiot nongshohnoh, kine ki sim kiba jia her ryngkhat nangta ki her iathuh briew ne pynbna khubor [Sim-snad bun raiot -- ka thew ia ka jingkhih ka hima-sima ha kaba wad ba tohkit bad ka bishar khadar ia kane ka kam pyniap briew].

Shynrang u jám da ki khmat u ksuid,
Ka rwai khñi-iam bad ummat ki tuid.
Ki iit-paila na ki snur ki ngab
La kum ki phria ne ki khlur ki hab.

U Lyngdkhur shynrang u jám sha khmat sha ka Lyngdkhur kynthei da ka khmat i-runar, katba ka pat ka rwai khñi-iam hapdeng ka jingtuid ki ummat ba u mut iehnoh ia ka. Kumta ki ummat batuid na ki pyllew khmat jong ka lyngba ki ngap haba ki jaw ha khyndew ki i-sriem kum ka jinghab phria lane ki khlur (shooting stars) lane ki symboh paila ba da ki iit ne ba kum ki iit.

P 35 XVII

Bad bhu artat la u 'nud ka sei.

Ka Lyngdkhur de hapdeng ka jingbymkyrmen shuh jong ka ia ka jingphai kylla u Lyngdkhur shynrang, ynda u jaw ummat, u kdup ia ka bad kren ieit artat ia ka, kam banse shuh ban sei lem bad pynmih lut artat ia baroh kaba don ha u dohnud jong ka.

P 37 XIX

Ka khlieh wandur baher shñiuh baphuh,
U shniah maw-dur ban pyrthuh un nguh,
Shyieng-khmut babeit ne ka reng shalyngmat;

U Lyngdkhur shynrang u ai jingbatai ia ka jingbhabriew ka Lyngdkhur kynthei da kaba ong ba ka jingwandur jong ka khlieh jong ka ryngkat bad ka jingher shñiuh ba-iphuh itynnat jong ka kan pynlong wat ia u nongotdurmaw uba shna stashu (sculptor) ban pyrthuh bud bad ban da nguh lada un iohbor ban leh kumta. **U shniah** ka thew—ia u nongbatshniah (metonymy). U kren pyntam shuh ba ka don u shyieng-khmut u babeit itynnat ym uba kdor ne khun, nangta ka reng-mat (brow) jong ka ka i-khaiñ katta katta ba u sngewphuhmat ha ka jingmut jingpyrkhat jong u ba un ioh ia ka.

Ryndang babeit la kum mot iing-mane,
Sha bneng u peit bad tyllai ring-baje.
Khohwah tylli ba i-khlain i-ksah,
Wah R'pa-tylli ba kyllain h'u khah.

U Lyngdkhur shynrang u ai jingiaroh ia ka Lyngdkhur kynthei ba ka don u ryndang uba ieng beit shker la kum u mot tied-baje (turret) ha iing-mane. U ryndang jong ka u pynlong ia ka ban peit beit shajrong bad u sawa sngewtynnat haba kren la kumba sawa kynud sngewtynnat ka baje haba ring tyllai. Ki khohwah pat ki long kiba tylli mlun ha ka i khlain ha ka i-ksah la kum ka Wah Rupa tylli kaba kyllain ha u khah, kaba haba peit na Laitkynsew ne Laittyra la i kum u kpieng rupa uba tylli ba deng ha ka shadem ka nongshad. Ka Wah Rupa-tylli ka thew ia ka Umngot kaba iamareh thong bad ka Wah Umiam Bagopani haba ka poi nyngkong ha ri dkhar.

P 38 XX

Ki sim ki rwai, ki dohkha ki tem ;
Wan shalynnai bad mih ki kyrngem :
Ki put ki khñiang bad ki siaw ki sla;
Ki sur babang basngewtynnat suda :
Syntiew ki mih, thapbalieh ki shad ;
Khlieh ki pynkhih, l'u ñiuh-khlieh basad.
Phlang ki kaweh, ñiangbading ki tbeh ;
L'u prew l'u kseh, jingkhawai ki khreh ;
Bnai u phyrnai, ka tyngshain ka sngi ;
Bneng de ka shai, ba khlur kin iohi.

Kane ka long ka jingiathuh shaphang ka jingkmen kaba mih na ka jingiakynduh bad jingiapoikha poiman u Lyngdkhur shynrang

bad ka Lyngdkhur kynthei kiba iaieit hok bad iabiang pylla.

Ki nongrwai ki rwai bad ki duhalia ki tem; ki wan ki rangbhabriew (sha-lynnai) bad mih ki thei-sah-pep (kyrngem). Ki put ki nongput bad ki pyrsad sur ki nongput sla, besli, ne mieng. Ki mih da ki sur basngewbang sngew-thiang suda. Ki mih ki khunrit ha la ki riam bhabriew; ki shad ki nongshad babun rong bun rukom. Ki pynkhih la ki khlieh kiba la sad bha u shñiuh, ki nongkaweh pakha ki don bad ki nongtbeh ding de. Ki iarah la ki prew ki kseh ban khreh ka jingkhawai dawai shongkurim. U rangbah briew ba la biang rta bha u peit phuh bha ka khmat katba ka kynthei briew ba dang phuh bha ka jinglongsamla ka phyrnai ka khmat. Ka bneng ka khyndew, ka pyrthei ka mariang ki ialeh sngewbha ba baroh bad barit bad baria ki wan iakhmih kai sngewbha bad ka peit kai ia kata.

Khoh ia sniehdoh, diengshaindoh to shoh
Tmoh buh ha khoh, iabám doh baroh.

Ha ka khawai dawai shongkurim ka don ka jingiapynkhreh pynkhrum ba bun kam ha kaba khoh ia ka snieh-doh jong ka blang ka masi; ia ki shyieng-doh bad doh-shyieng la shain da ka wait ha ka dieng-shaindoh; ia ka khlieh ka reng la nang buh kyrpang

ha ka khoh ba vn sa shna pat hadien; kat kaba la nang shet la nang ai bam doh ia baroh kat kiba la nang kloi ban bam.

P 39 XXI

Lynti ka khlieng ha ka sahit bneng,
Lynti ka lieng ha duriaw kylleng,
Lynti u bsein ba halor mawsiang,
Samla babein ia khynraw u tyrsiang.

Kine ki long ki jingong ba la pynwan na ka Kitab ki proberb XXX: 18, 19. Don lai ne saw tylli kiba pynshaiong ia ki briew ban tip kumno ba lah ban jia. Ka banyngkong ka long kumno ba ka khlieng ka lap lynti biang biang ban iaid ha suinbneng. Kawei pat ka long kumno ba ka lieng ka ithuh lynti ban iaid kylleng sawdong halor duriaw. Sa kawei pat, ka long kumno ba u bsein u lah ban tip lynti haba u par halor u maw-siang plen-plen. Khatduh khatwai, ka long ba u samla ruh da kumno ba u leit iakynduh bad la ka briew ha ka shongkha shongman. La pynkut hangne ba wei u kynja samla hi uba la kren ibein ia kano ma ka thei-samla-briew shisien ka sngi un leit hap shop hi ha kata pynban, kumta ba u shu tyrsiang khlem lap ba poi pyrkhat. Kane ka shait jia ruh ia ka kynthei kaba bein ia uno uno u shynrang-briew.

P 39

Bad bak u synsar de shapoh kyndong.

Ka rukom Khasi ka long ba ym ju bit ban buh ia u synsar ha khmat iing ne phyllaw iing ne ha ka jaka ba iohi ki nongwan shongkai shongiaid Dei barobor ban buh khop ha kyndong ha bam iohi briew nabar. Ka jingiohi ka Li Dohkha ia u synsar ha khmat iing ba kum iehnoh da ka kmie u Woh Kyndi ka la pynlong ia ka ban phet noh bak sha la thwei. Ka Thapbawa ruh ka phikir bha ia kane ka akor-briew ban buhrieh ia u synsar, ba ioh u thut noh bad long kumba pharshi beh ia u na iing.

P 40

Mawsiang un um: shynreh hi un jem.

Ha ka jingstad-ktien jali-jaum jong ka, te wat u briew uba eh dohnud kum u mawsiang ruh un um hin; u briew uba khlain bor kat u shynreh ruh un jem hi toiñ [Shaphang ka ktien 'mawsiang' bad 'shynreh' ianujor sha khmat, peij 31 - XIV lain 4 bad peij 30 XII lain 4 na sha trai].

P 41

Dieng ki ialap ha u bnai ba khawpud.

Ki riewpaidbah ki iathuhkhana iathuhkhadeh kai ia ka jingjia shempap u Skaiñ ba

u ngat ha ka Thapbawa, ha u riewphetshnong uba sheptieng ia ki nongbud-dien jong u.

O, ko diengrai! ... ban ym shar ki sla

Shar ki sla — ba kah dum kah syrngiew ki sla. Ki jingthung kiba mih hapoh ki diengbah kiba rben sla kim lah khie san, hynrei ki rain bad rit raikhoh, namar ba kah dum ki sla, kata ba shar ki sla ne ba sngop.

Ka l'er baher ia baper ka ker,
Ka kner ki sner ba iapler kin mer.

Ia ki sla ne sner baper halor um la iohi ba ka lyer kaba beh ka beh sawdong sawdong lane lyngwiar lyngwiar katba ia ki ñiut ki ñier ne phlang ba mih pat ka beh pynkylla lyndang teng-teng shane teng-teng shatai ba tang shu jem ma ka pat kin khie ieng kin san kin heh kin plung bha. Ka pharshi ia ka mynsiem ba ai jingim ia ka pyrthei ka mariang, ba ai mynsiem bapynshaitbor bad ba sneng ba kraw ban shim jinghikai da ki jingpeit-thuh ia kaba jia ha kane ka pyrthei bad ka mariang.

P 42

Jingim bakthang, jingiap-im bajur.

Ka lyer ba kren ha ka hamsaia ka ai jingsneng ban nym ngop ha ka kynthei bapoh jinglong lymda kumta ka jingim kan long kaba kthang

bad kum kaba la sngewiap lypa ba shah ia ka jingjynjar bajur jong kane ka jingim. Yn im ruh ym kwah im shuh.

Jingiap-im — ka jingim kaba yn im ruh ym kwah im shuh, ban kwah iap ruh ym iap, kumba sdien ha suin ne khlieh riat.

Kjat ka phyngnang, ka pynjngi 'liew-nur.

Ka jingim ka lam shaduh ka dih buaid, kumta ba ki kjat kim lah iaid beit shuh, la kumba phyngnang ne bun jingwit hapdeng ki kjat, nangta ka pynhap shaduh ki nala um ba jakhlia ban jngi jakoid hangta.

Ba doh ka puid, met ka rew bad khrew.

Ka jingim jynjar ha ka dih ka bam suki suki ka pynsat syllang kumba puid tari ia ka doh, kan pynrew ia ka met ka phad bad kan pynkhrew ia ka jingkoit jingkhiah.

P 43

"Puri ban shad la ki snad ki sad ;
'Ñiuh-khlieh ki twad ban pyngngad ki thad.
Myllung jingstad ba nga wad nga mad.
'Nat sniew, kynrad, to khyllad, to khlad."

Ha kaba sdang jong kane ka poetry "Ka Phawar-Pharshi" u poet u wad kumba dwai kyrpad ia ka jingiarap ki myllung hyndai (ki khyndai Muses ba ki Grik ki 'ong) ban 'ai jing-

stad ban thoh ia kane ka phawar pharshi. Mynta pat u sngewnguh ia kita, bad ha kaba kut jong ka jingthoh u long kumba iohi rngai ba ki long ha ka dur ki puri ba sdang shad, bad shuwa kata ki sad khlieh da la ki snad bad twad la u shñiuh la u la beit bha ne em, ne dang don jingsohsat hangne hangtai, ryngkat bad kaba phriang ha ka sngi ka lyer ban rkhiang. U kubur de ba u iohmad ia ka jingstad thoh, poetry, hynrei la katta ruh lehse hangne hangtai lah ban don ki tnat sniew ne tnat pyut, ba lada kumta, u kyrpad ia ki, ban khyllad bad pynkhlad na ka met-bah jong ka poetry baroh kawei.

Shaphang ki **Muses**, u Sir Walter Scott u leh sriem kumjuh shuwa ban thoh ia ka "Lady of the Lake" Nangta khmih de ha ka Daialok peij 50, bad Elija peij 65-68 lain 906-975.

JINGKDEW

P 36

"Shon-shab ia nga ... i-bein ba'm khein.'
Ka Jingrwai u Solomon viii. 6-7

"La kum kei-rang ... ha lum."
Ka Jingrwai u Solomon ii. 9.

"Yn shem haei ... shiphew hajar."
Ka Jingrwai u Solomon v: 10-1.6.

P 37

"Bniat ki balieh ..
Ka Jingrwai u Solomon iv : 2.

"Rymmiang shyntur ...
Ka Jingrwai u Solomon iv : 3-4.

P39

"Don lai tylli ... tyrsiang."
Proberb xxx : 18, 19.

P 42

"Na sdang to nang ... ban shur."
Eklesiastis xii : 1.

"Na ki rymmiang ki shyntur ..kylla dien ?"
Prob. v 3-13.

"Hei wat ikwah ... barhem."
Prob. vi : 25-28.

"Jot ka mynsiem ... naphang."
Prob. vi : 32-33.

V. JINGRWAI PHAWAR

Peij 45 IV

**"Phi long barem wat ba ki por b'am thnem,
Khlem jingthohbria, ba kum 'langknia ba tlem."**

U Myllung-rwai ha ka jingrwai phawar u kren iaroh ia ka. Hangne u ong ba ka jingrwai-

phawar ia u ka long ka barem-dor ha ki por baroh, wat ha ki por ba ki briew ki khein tat dor ia ka, kata, ba kim da salia eh shaphang ka poetry. Nangta u ong ba ia u, ka long khuid bad sngur bam lah iohi jingthohbria ne jingthoh-dak haei haei ruh, wat iba rit eh ruh Hynrei ka khuid itynnat shirong ba u khein kyntang ia ka la kum u lang-kñia u balieh ne iong sada, khlem don jingthohbria haei haei ruh. Kumta u khein ba kumba ia u lang-kñia la pyndonkam tang ha ka duwan, kumta ruh ia ka jingrwai-phawar un pyndonkam ha ka kam kyntang.

"Toi phim ba'm ngem byrngem ne phim lynthem,
Kum thap-bangem, kum kyrngem ne tyrnem.
Phim ju kyrdem ne ai jaka basngem,
Ne phim ju doh ju dait, ne jwai ban jngem"

U Myllung rwai ha ka jingrwai-phawar jong u, u kren iaroh shaphang ki kam ba ka (jingrwai phawar) kam leh ia u hapdeng ki jingduna jong u. U ong ba ka sneng beit phak-phak ia u, hynrei kam lehrieh napoh napoh na sha lyndet ba um lah iohi. Ha ki jingbakla jong u kam pyndonkam ki ktien pyntieng lymne pynshitom pynsaja ia u. Kam bam sangem shapoh kum ka thapbangem (ka jait thapbawa ba dait briew bad pynmynsaw briew) lymne kam kren

ki ktien pyntieng kum ka kyrngem (sohlyngngem ne liengsangem kaba pah kyrhuh sha khlaw sha btap hu-shi-hu), lymne kam tied ne tangon pyrthat kum da u tyrnem. Haba ka lap ia u hapdeng ka jinglehbakla kam pynshitom ia u da kaba pynpohdor ia u hapoh ki kjat jong ka, lymne kam pynshitom pynsaja da kaba buh ha ka jaka basngem, lymne kam ju leh ieit arsap ne kren dait, lymne pynjynjar ha ka met ka phad ha ban da sah dak.

VII. HIR-R HER MYNSIEM

Peij 55

"Ne kum mawdur ba khlem jingim ki khlong."

U Myllung rwai ha ka "Hir-r Her Mynsiem" kaba u thoh kynmaw tympang ia la ka shnong ba kha ia u (Laitkynsew) u iathuh ba ka jingitynnat ka jingshohrong ki lyoh shuwa ban sep ka sngi la kum ka khilon ka paradais ka long kaba neh tang shipor (evanescent). U ioh kata ka jingsngewthuh ba ka khilon bneng kam dei kata, hynrei ba kata ka jingshohrong itynnat ka long tang kum u stashu (ba khlem jingim) jong ka dur jong uno uno u briew, hynrei la shu khlong ne thaw khmut thaw khmat pynsriem na u maw ba khlem mynsiem. Kata ka mut, ba kam long ha ka jinglong bashisha.

Peij 56

"Ne kum syrngiew ba bud man la ki shnong."

U myllung hangne u ong ha ka "Hir-r Her Mynsiem ba u thoh shaphang la ka shnong ba ka jingitynnat kata ka jingshohrong itynnat ki lyoh shuwa ban sep ka sngi ba paw kum ka khilon bneng kam long shisha kata, hynrei ka ban jah noh hadien shipor tang kum ka syrngiew jong u briew kaba bud nadien nadien jong u kat sha ba u leit haba shat jingshai ka sngi, sharak ne bnai ; hynrei ka jah noh tang shu ym don jingshai ban shat ha u briew (kata *phenomena* ym *noumena*)—kaba shu paw tang habar hynrei kam don jinglong bashisha hapoh.—Kata tang ka rong, khlem ka rup.

Peij 56.

"Ne kum sna-iap, ba khot tang ioh kan song."

Ha ka jingai jingbatai u myllung shaphang ka jingitynnat shiphang-sngi jong ki lyoh rong ba paw kum ka khilon bneng ha ka por sep ka sngi ha ka shnong ba kha ia u, ha ka "Hir-r Her Mynsiem" u thoh ba ka long kaei kaei ka bam thikna ban shaniah ; hynrei kaba don tang ha ka jingpyrkhat bad jingmut dur. La pynsriem ia kata kum ka sna-iap, ka mynsiem ki myniap, kaba ki Khasi ki ong, ka khot kyrteng ia ki briew, bad haba thie, kim slem shuh ban shah teh shah khum ka mynsiem ha kata ka sna-iap, nangta kin im shitom dit-dit haduh ba ka jing-

iap kan wan rong ia ki, ym slem shuh nadien nangta. Ka jingong ki Khasi ka long, ba ym ju bit thie haba khot mano mano tang shisien khot, ioh dei ba khot sna-iap na kane ka daw. [Khmih de "Ka Jingsneng Tymmen" Part II peij 3 V & VII.

Peij 56

"Nga phai sha dien shaba iasad khyllong."

Ha ka por da dang jia kumne, u myllung u phai shadien sha ki kynthei kiba iashong kai ha kyrpong iing bad kiba dang iasad iakhyllong ia la ki ñiuh-khlieh, ryngkat bad ki, don ruh ki syiar kiba iaphriang la ki sner ba ia ieng bad dem. kai kyrhai. [Khmih nujor de na ka "Beh" dkhot 2].

"U kieng suloi u paid ki 'khiew-seiniong
U k'ieng u ud da eroplein sha jrong;
Mih sa ki kruin, ki prat jaka kyndong;
Man ki kharai ki bat la iit tyndong;
Lyngtait ki her ki ialeh long nyngkong."

Hapdeng kiba iasad iakhyllong iohsngew ka jingsawa kynud shadien. Hangta iohi bun bun ki 'khiew-seiniong. Kine ki dkhiew kiba iong bad rit-syngkai ki long kiba btiar bha haba ki dait. Ki iaid pyrton kum kiba leit thma bad la ki suloi ha ka met jong ki. Ka jingiohi ia ki pylleng dkhiew ba ki rah bad bah, ba ki phet-shnong lehse, ka pyni la kum ki shipai kiengsuloi.

Harud hangta don ki ksing-ngap bad u kyieng teng-teng u shait wan kem ngap. Une u kyieng u pher na u dkhew uba saw ka met bad kham heh khyndiat ia ka kiaw-ngap. U kyieng u long u baiong, saw ka shyntur bad heh kat ka ti-kmie. Um jrong lytuiñ kum u dkhew hynrei u long tylli mlun kum u ñiang-babung (bumble-bee) bad ka jingkynud bajur sriem kum ka jingkynud ka eroplein. U long uba shyrkhei haba u dait bad u shait kynrup ia ki briew kiba ialeh pyrshah ia u na ki khmat. Shisien u nongthoh u la pyniap ia ki kumba tied kriket da ki phew tylli ryngkat bad I kpa jong u ha Laitkynsew.

Ki kruin (white ants) ki long ki jait dkhiew na kiba min ki kber (ne ñiang-kaber). Kine ki bam ia ki dieng rishot bad ki shait juh hapoh khrum iing ha kaba ki thaw krem. Ki don ki bniat kiba nep bad eh la kum ka syrti. Ha Shillong ki don sha ki jaka syrtap maw bad ki kber ki mih na ki krem-shong jong ki. Haba ki mih lang bad ki kber, ki don ki kynja balieh, ki pylleng bad khun rit, kiba pyni la kum ki iit-tyndong (kata ki *telescope*) ba ki bat ha ki kharai rieh shipai (ne *trench*).

Ki lyngtait (lane lyngktait ne lyntait) ba khot *swallows* ha ka Phareng ki shait iaher bunbah kynhun kynhun, ba ki her swait ha suin sriem kum ki kynhun pato ha *Police bazaar*. Haba ki iaphet swait ma ki ha suinbneng, i kumba ki

iamareh-thong, ban tip mano ba lah ban long nyngkong ha ka jingiastet her. Ka por ba kine ki sim ki her ka shait long por khmat Pyrem bad ki khynnah teng-teng ki tied khawoh da ki siej jrong ne siat da ki knah, hamar ba ki dang her shajan shajan.

"Er-iong babeh, ka lied pynsah shynrong;
O, nga kynmaw, ba khein ka tnat sohpong.
Lang bad ki ka kynjat bol sohiong.
Ka siat ki phria, hap maw-pyllon sohiong.
Ka pyrsad wia, ka suh khongdong mongdong"

Hamar ba dang khoh ki snep jong ki tyllong riewhadem ha phyllaw iing, kata dei ha ki por Pyrem u 'nai-Iaiong ha kaba shait jur bha ka eriong, kyndit la dum ka bneng ka khyndew tiaw da u lyoh slap, bad ka jingjur ka eriong ka long ha kata ka rukom ba ka lied ia ki tnum iing basop tin bad tynriew kumjuh, haduh ba ka pynsah sa ka shynrong, kata, sa tang ki dieng pyniar, teng-teng khlem patiew shuh. Ka la jia shisien ba ka jait eriong kum kane ka rong bad leit pda haduh ar mail bad tin bad shynrong shabar shnong. Ha Sohra, Mawmluh bad Laitkynsew, kane ka shait jia ki por ki por ha ka aiom Pyrem. Kumta ha kane ka kynti la ong ba la iohi ba ka khein ka tnat u dieng sohpong. La shu ai nuksa tang ia une u jait dieng hynrei ka khylliah lut ki jait dieng baroh kat kiba shah ha ka lynti

jong ka. Te ka lyer ka pyntyllun pyllon pyllon ha phyllaw iing, la kumba kynjat bol ia ki shyieng sohiong. [U sohiong hi u long por Synrai hynrei ia ki shyieng sohiong bunsien la shait pong thliew da kaba kyrshut ha u maw ban put jingput, lane la ialehkai ia ki kum ia ki shyieng soh-manir ; kumta ba ki don byllai ha phyllaw iing ki briew kiba bam ia ki].

Nangta wan sa u phria, bad u hap kum ki maw-pyllon ba shna ki khynnah siat sim, lane kum kita ki sh'ieng sohiong, tang ba u lieh, ynda la khoh-snep. Ka jingbeh kyrthai ka erlangthari ka pynphet mareh ia ki phria kiba um noh teng-teng, ne ia ki shyieng sohiong shane shane shatai shatai, la kumba kyrthai ka swai-um hajan thwei.

Page 57.

"Dabor baheh ba sah tang um khyrdong,
Rymmiang ka shlei, ka dap kumba pynshong."

Kine ki lain ki long ki jingbat jingkynmaw (reminiscences) jong u nongthoh shaphang u slap Laitkynsew. Ka don hangta ba pdiang um-slap kawei ka dabor baheh ba kat ka top pynsum khunlung, ka bym shym sah um ei-ei shuh shuwa ban slap, namar ba pyndonkam ia ka um haba pynsum khunlung ne phleng jaiñ.

Tang shu hap u slap ka dap um haduh rym-miang (brim) jong ka. hynrei tang shiphang ka shlei hi mam bad tuid noh narud narud kat kaba nanghap na ki snuid jinghap tin na tnúm iing.

U nongthoh hamar kane ka por u lyngngoh, ha ka jinglong khynnah rit jong u, ba la ka shlei mam kata ka dabor baheh. kumno kein u slap na bneng um man kut hi. Kumta ba u la kylli noh na la l kpa ba ka dabor u Blei la ka long kaba heh katta katta, ba kat kane ka jinghap slap ka la dei ban lut um phar, ba ym sah um shuh ha ka. Ka jingngeit khynnah u nongthoh ka long ba u Blei u theh um na bneng na ka dabor jon. U ban pyndap ia ki dabor ki briew kiba donkam um.

Khróng-róng-róng :— La lut um baroh.

[Shikyntien ha "ka Jingrwai-Phawar" bad ka "Hir-r Her Mynsiem" ia u nongthoh la lam jingmut ban pyni *artat* de ha ki nongpule, katno ka jingriewspah ka ktien Khasi ka long ia ka ban pyndonkam haba thoh poetry. Tang na ka ktien kaba kut ha u 'em' mih ka poetry 40 lain bad na ki ktien kiba kut na u 'ong' mih ki lain ha ka Hir-r Her Mynsiem, la ki dang don bun shuh shuh kiwei de.]

IX. KA SHOHBIEJ.

Kumba la thoh ia kane ka Poetry ha Sylhet, kane ka ring dur shaphang ka jingkren bad jingsngew jong kito kiba sha kato ka thain—ia ki riewlum ka ri Khasi.

"Ka ri Bilat kum ri Khasi
Ka ri ka jinglaitluid"

....

"Hynrei kumno ha ri Khasi
Ka ri ki Mahadei ?
Ia phew ia spah ka ioh kynti
La kumba im ki blei."

....

"Ka bat lakam la lait ne dei
Nam ruh sha ka baroh."

KA JINGPYNKUT

Ki poetry ba la thoh ha Calcutta ha ki snem 1932-33 ki long kine :—

I. *Beh.*
II. *Ka Phawar Pharshi*
III. *Ka Shnong Baieit*
IV *Jingrwai Phawar*
V. *Sonnet*
VI. *Ka Hiri-r Her mynsiem.*
VII. *Ka Ballad u La.*

Ki poetry ba la thoh ha Sylhet ha ki snem 1934-35 pat kine :—
I *Ka Shoh bieij.*
II. *Ka Rwai Ieit Ri*

Ka poetry ba la thoh ha Gauhati ha ki snem 1936-37 ka long tang kane :—
I. *I Rngai*

Ki poetry ba la thoh ha Shillong pat ki long kine :—

I Ka Ilekshon 1946 ha ki sngi Ilekshon kajub ka snem.
II. Ka Proseshon Bah ha ka 24-tarik u nai Risaw (October) bad ha ki sngi babud.

Ha kaba thoh ïa kitei ki poetry baroh, u nongthoh um pat shym pule ne iohi ïa "Ki Sngi Barim u Hynniew Trep" jong i Babu Soso Tham, la u la bna shaphang jong ka bad tip rub ïa ki por ba thoh ïa ka.

Ha ki snem 1932-33 u nongthoh u dei pule ïa ka "Lady of the Lake" ba da u Walter Scott, bad ïa ka "Traveller" bad ka "Deserted Village" ba da u Oliver Goldsmith ha I.Sc. Ha ki snem 1934-35 pat u dei pule ïa ka "Marmion" da u Walter Scott ha I.A., ba kumta I saindur ïa u shibún da kine ki poetry.

Ki Kot Khasi ba lah ban ioh na ki nongdie kot Khasi ha Shillong lane na ki nongthoh hi harum :—

Da I Kong Beatrice Mittra, Jaïaw, Shillong.

1.	Ka Histori jong ka ri India (IV-VI) ...	2T 40 P.

Da u Bah Frank M. Pugh, Jaïaw Shillong.

2.	Ka kot Hygiene (IV-VI)	2T. 25 P
3.	Ka Kot Geography (IV-VI)	2T.
4.	Ka Drama u Shakespeare, Katba phi mon	2T. 50 P.
5.	Ka Daialok Nangno u Khasi u hiar pateng	1T.
6.	U Khún Syiem na ka Iing u Dabid Kitab I	1T. 44 P.
7.	U Khún Syiem na ka Iing u Dabid II & III	2T.
8.	Ka Phawár-Rwái Khasi	4T. 80 P.
9.	Ka Shang Syntiew	
10.	Ka Kot Geometry Thymmai (IV-VI)	1T. 50 P.
11.	U Khún Syiem na ka Iing u Dabid IV & V	2T.
12.	U Romeo bad ka Juliet ...	3T. 50 P.
13.	Ka History jong ka Assám (IV-VI) .	1T.
14.	Ka Gulabpi (Ka Khana India) ...	3T.
15.	Ka Prosodi bad Retorik ..	4T.
16.	Ka Shang Khmih-Pyrthei u Lord Clwyd	2T.
17.	Ka Tem Ding ïa ka Shla-Briew .	2T.
18.	Ka East Lynne Kitab I (*a*) ...	1T. 50 P.
19.	Hynrei mynta Ngi Ialong Khristan ...	1T. 50 P.
20.	Ka East Lynne Kitab I (*b*)	1T. 50 P.
21.	Ba la pynim ban shakri	
22.	Ka shem-lanot u Macbeth	2T. 50 P.
23.	Ka Jingim lajong u John B. Gough I ...	1T. 50 P.
24.	Ka Jinglarap ïa ki kot B.A. Khasi III ...	2T.
25.	Ka Jingïar ka Ktien Khasi I ...	3T.
26.	Ka Jingpynpliah ïa ki kot pule P. U. Khasi	2T.
27.	Ka Jingim lajong u John B. Gough II ...	1T. 50 P.
28.	Ka Sawangka Ki San Ngut Ba Iap ...	2T.
29.	Ka Sawangka ïa ki Saw ngut ba iap mynsaw	3T.
30.	Ka Iaid Synran ha ka Prosa B. A. Khasi	5T.
31.	Poetry	5T.
32.	Ka Jingïar ka Ktien Khasi II	4T.